

«Basel III»

Forslag til nytt kapital- og likviditetsregelverk:

Mulige implikasjoner for banker, kunder og makroøkonomien

Kristian Kristoffersen

Veileder: Jøril Mæland

Masterutredning i finansiell økonomi

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i økonomi- og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen innestår for de metoder som er anvendt, de resultater som er fremkommet eller de konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Sammendrag

Finanskrisen påviste alvorlige mangler i dagens bankregulering. Som en direkte årsak har Baselkomiteen for banktilsyn utgitt et forslag til nytt kapital- og likviditetsregelverk (Basel III), som skal forbedre banksektorens evne til å absorbere sjokk, og dermed redusere smitteeffekten til makroøkonomien.

Utredningen presenterer de tidligere, nåværende og fremtidige Basel-kravene ut fra teorier om balansestyring og diskuterer mulige implikasjoner av Basel III for banker, kunder og makroøkonomien.

Diskusjonen konkluderer med at Basel III, hvis implementert slik det er foreslått, vil øke den finansielle stabiliteten og styrke bankenes balanse, men samtidig forårsake fundamentale endringer i forretningsmodellen og produktprisingen. Bankene må reise store mengder kapital og i større grad finansiere aktiva langsiktig. Resultatet vil være lavere lønnsomhet gjennom økte kostnader, som delvis vil overføres til kundene gjennom økte lånekostnader og reduksjon i kreditt-tilgangen. De makroøkonomiske implikasjonene er ikke enkle å antyde, men reduksjonen i utlånskapasiteten vil kunne føre til noe lavere vekst og sysselsetting.

Forord

Denne utredningen er skrevet ved Norges Handelshøyskole våren 2010 og inngår som en avsluttende del av masterstudiet i økonomi og administrasjon, med fordypning i finansiell økonomi. Som følge av interessen min for banknæringen kombinert med ønsket om å skrive om et aktuelt tema, anså jeg Baselkomiteen for banktilsyns arbeid med nye kapital- og likviditetsdekningsregler som et passende tema. Forslaget er tredjegerasjons kapitaldekningsregelverk og har naturlig nok fått tilnavnet Basel III, selv om dette ikke er regelverkets formelle navn i dag.

Arbeidet med utredningen har gitt meg god innsikt i et svært aktuelt og viktig tema, samtidig som aktualiteten og bankreguleringens kompliserte natur har bydd på store utfordringer. Forslaget fra Baselkomiteen ble utgitt 17. desember 2009 og mulige implikasjoner av forslaget (og ikke det endelige regelverket som vil utgis i overgangen til 2011) har i liten grad vært mulig å fastslå før høringsfristen utgikk 16. april i år. Det har derfor vært nødvendig å foreta nye gjennomarbeidinger flere ganger som følge av offentliggjøring av ny informasjon. Problemstillingen er begrenset til en litteraturstudie som følge av lite eller ingen kvantitative data omkring emnet. Temaet har naturlig nok ikke vært behandlet tidligere, og studien fremstår dermed som et nyttig tilskudd til fremtidige arbeider med fokus på reguleringen av banker.

Jeg ønsker spesielt å takke veilederen min Jøril Mæland for inspirerende innspill til temaet og bidrag underveis, i tillegg til Jo Teslo i DnB NOR med sitt bidrag til diskusjonen om implikasjonene fra de nye kravene. Jeg vil også utvise en stor takknemlighet til alle som har lest og kommet med tilbakemeldinger på oppgavens struktur og skriftlige fremstilling.

Bergen, 20. juni 2010

Kristian Kristoffersen

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	7
1.1 Tematisering og motivasjon	7
1.2 Problemstilling	8
1.3 Nytteverdi av oppgaven – hvorfor studere emnet?.....	9
1.4 Tidligere forskning og pågående analyser	10
1.5 Videre kapittelinndeling	11
2. Bankvirksomhet og balansestyring	13
2.1 Innledning	13
2.2 Bankenes balansestruktur	13
2.3 Grunnleggende prinsipper for bankvirksomhet.....	15
2.4 Generelle teorier om balansestyring	16
2.4.1 <i>Likviditetsstyring og likviditetsrisiko</i>	17
2.4.2 « <i>Asset management</i> » - styring av bankens eiendeler	18
2.4.3 « <i>Liability management</i> » - styring av bankens forpliktelser	19
2.4.4 <i>Styring av kapitaltilstrekkelighet</i>	20
2.5 Spesielt om risikostyring	21
2.5.1 <i>Kredittrisiko</i>	22
2.5.2 <i>Markedsrisiko</i>	23
2.5.3 <i>Operasjonell risiko</i>	25
2.5.4 <i>Renterisiko</i>	26
2.5.5 <i>Systemrisiko</i>	27
2.6 Aktiviteter utenfor balansen	28
3. Finansiell stabilitet og regulering av bankene	29
3.1 Det finansielle systemet	29
3.1.1 <i>Finansinstitusjonene</i>	29
3.1.2 <i>Pengemarkedet</i>	30
3.2 Finansiell stabilitet og myndighetens rolle	31
3.3 Regulering av bankene.....	32
3.3.1 <i>Hvorfor regulere bankene?</i>	32
3.3.2 <i>Bankreguleringens utvikling</i>	34
4. BIS og Basel I	36

4.1	Innledning	36
4.2	BIS (Bank for International Settlements)	36
4.3	Basel I	37
4.4	Svakheter ved Basel I	40
5.	Basel II	42
5.1	Foranledningen til Basel II	42
5.2	Om Basel II	42
5.3	Pilar 1 – Minstekrav til ansvarlig kapital	43
5.3.1	<i>Kredittrisiko</i>	45
5.3.2	<i>Operasjonell risiko</i>	48
5.3.3	<i>Markedsrisiko</i>	50
5.3.4	<i>Total kapitaldekning</i>	51
5.4	Pilar 2 – Tilsynsmessig oppfølging og vurdering av samlet kapitalbehov	52
5.5	Pilar 3 – Markedsdisiplin	54
6.	Krise også i regulering og tilsyn	55
6.1	Innledning	55
6.2	Kritikk av Basel II	55
6.3	Behovet for et nytt kapital- og likviditetsregelverk	57
7.	Basel III	60
7.1	Forslag til et nytt kapital- og likviditetsregelverk	60
7.2	Basel III - to konsultative dokumenter	60
7.3	Nye kapitalkrav: Sterkere globalt kapitalrammeverk	61
7.3.1	<i>Økte kvalitetskrav til den ansvarlige kapitalen</i>	62
7.3.2	<i>Forbedret risikodekning</i>	63
7.3.3	<i>Leverage ratio - Krav til uvektet egenkapitalandel</i>	64
7.3.4	<i>Reduksjon av prosyklisitet gjennom motsykliske kapitalbuffer</i>	65
7.3.5	<i>Systemrisiko og integrasjonen av internasjonale banker</i>	66
7.4	Nye likviditetskrav: To kvantitative minstekrav til likviditet	67
7.4.1	<i>«Liquidity Coverage Ratio»</i>	68
7.4.2	<i>«Net Stable Funding Ratio»</i>	73
8.	Metodebeskrivelse	76
8.1	Innledning	76
8.2	Metode	76

8.3	Innsamlingsmetodikk og utvalg	76
8.4	Evaluering av informasjonen.....	77
9.	Diskusjon av implikasjoner fra Basel III	79
9.1	Innledning og hovedimplikasjoner	79
9.2	Virkninger for bankene	80
9.3	Virkninger for kundene.....	92
9.4	Virkninger for makroøkonomien	95
9.5	Oppsummering	100
10.	Konklusjon	101
10.1	Innledning	101
10.2	Hovedfunn.....	101
10.3	Veien videre mot Basel III.....	103
10.4	Kritikk og begrensninger til oppgaven	103
10.5	Videre forskning	104
11.	Bibliografi.....	106

1. Innledning

1.1 Tematisering og motivasjon

Det nærmer seg to år siden finanskrisen brøt ut for fullt. En av hovedårsakene til at finanskrisen ble så alvorlig var at banksektoren i mange land hadde bygd opp enorme andeler gjeld både på og utenfor balansen og ikke tok de nødvendige risikohensynene. Dette ble fulgt av en gradvis nedbryting av størrelsen og kvaliteten på kapitalbasen i bankene. Samtidig manglet det tilstrekkelige buffere med kapital av høy kvalitet til å absorbere tapene. Det som kompliserte bildet var skyggebanksystemet. Dette foregikk ved at en rekke banker opprettet spesialforetak og strukturerte investeringsprodukter, som holdt potensielt svært risikable investeringer *utenfor* balansen til banken (Ferguson, 2009). Banksektoren klarte dermed ikke å stå imot tapene i driften og misligholdt kreditt når de ekstreme risikoeksponeringene usynlige på balansen ble misligholdt. Dette gjaldt spesielt bruken av CDO'er (Collateralized Debt Obligations), som samlet og verdipapiriserte boliglån til personer med lav kredittverdighet (Ferguson, 2009). Situasjonen ble videre forverret av en nedadgående spiral av reduksjoner i gjeldsandeler og aktivapriser, og den gjensidige avhengigheten mellom systemviktige banker gjennom en rekke komplekse transaksjoner. Problemet lå også i kompliserte produkter som vanskeliggjorde risikostyring eller slik den tidligere amerikanske sentralbanksjefen Alan Greenspan forklarte det: «a problem was the virtually indecipherable complexity of a broad spectrum of financial products and markets that developed with the advent of advanced mathematical models to evaluate risk» (Greenspan, 2010).

Resultatet ble en alvorlig krise hvor markedet mistet tilliten til solvensen og likviditeten til mange banker. Hendelsene i banksektoren ble overført til resten av det finansielle systemet og makroøkonomien, som medførte en stor nedgang i likviditets- og kreditt-tilgangen. Tilslutt måtte offentlig sektor tilføre likviditet og garantier som overførte byrden til skattebetalerne (Baselkomiteen, 2009b).

I et forsøk på å ta fatt i problemene som ble avslørt under krisen, har Baselkomiteen for banktilsyn introdusert flere fundamentale reformer til det internasjonale kapitaldekningsrammeverket. Baselkomiteen har ingen lovgivende funksjon, men overlater til det enkelte land å vurdere på hvilken måte komiteens anbefalinger implementeres i nasjonal lovgivning (Norges Bank, 2004). Bestemmelsene i Basel-kravene er forankret i et EU direktiv

(CRD - Capital Requirements Directive) og er således lovpålagt å etterfølges av alle EU-land (CML, 2010). Norge er forpliktet å gjennomføre de deler av EU-retten som omfattes av EØS-avtalen (blant annet Basel II) og norsk finanslovgivning er således svært lik lovgivningen i EU-landene (Norges Bank, 2004). Basel III vil implementeres i EU og EØS gjennom nye CRD IV. Det er i dag 27 land som benytter Baselkomiteens standarder for regulering og tilsyn av banker (European Commission, 2010).

På bakgrunn av årsakene til finanskrisen og initiativet til Baselkomiteen ble jeg interessert i å nærmere forstå dagens kapitalreguleringer og fremtidens kapital- og likviditetsreguleringer, og de mulige implikasjonene det nye regelverket vil ha for banker, kunder og makroøkonomien.

1.2 Problemstilling

17. desember 2009 utga Baselkomiteen to dokumenter som foreslår nye krav til bankers kapital og likviditetsregulering.¹ Utgivelsen kommer som en direkte årsak til finanskrisen og de manglene i dagens kapitaldekningsregelverk krisen påviste. Forslaget vil sannsynligvis bli endret på visse punkter før det endelige regelverket ferdigstilles i overgangen til 2011. Naturlig nok finnes det derfor ingen kvantitative erfaringstall som viser regelverkets virkning. I denne utredningen har jeg derfor valgt en tilnærming hvor jeg baserer meg på hvilke virkninger banker og tilsynsmyndigheter forventer av regelverket.

Kapitaldekningsregelverket for bankene er svært omfattende, og det nye regelverket byr på store utfordringer for den enkelte bank. Denne studien søker å dokumentere endringer fra dagens regelverk og gi innsikt i mulige virkninger det nye regelverket vil ha, hovedsakelig for bankene og deres kunder, samt økonomien som helhet. Oppgaven består en stor del av nødvendig teoriutredning av Basel-kravene for å forklare de antatte virkningene Basel III vil ha. Det er detaljene i Basel III som adresserer de alvorlige manglene som ble påvist i Basel II, og som paradoksalt nok vil skape de store virkningene for bankene.

I utgangspunktet ønsket jeg hovedsakelig å se på virkningene for Norge og norske banker, men dette ble endret som følge av flere årsaker. Basel III er rettet mot internasjonale banker (som hovedsakelig er store). Det finnes få norske internasjonale banker og størrelsen på

¹ Se «*Strengthening the Resilience of the Banking Sector*» og «*International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring*» (2009), tilgjengelig på: <http://www.bis.org/publ/bcbs164.htm>

bankene i Norge er ofte mindre enn hva Basel-kravene er tilpasset. I tillegg er norske banker bedre forberedt soliditetskravene i Basel III enn mange internasjonale banker, som følge av god soliditet og lite eksponeringer mot de begrensningene Basel III fremlegger. For Norge vil derimot likviditetskravene ha en større påvirkning som følge av begrenset bredde i tilgangen på likvide verdipapirer. Virkningene for norske banker vil derfor ikke være representative for hoveddelen av bankene som påvirkes og således ikke være dekkende for å gi innsikt i de mulige implikasjonene fra Basel III. Jeg presiserte derfor problemstillingen til å være mer generell og derfor være mer representativ for virkningene på banker, kunder og spesielt makroøkonomien.

Basert på ovennevnte forklaringer er oppgavens problemstilling:

Hva er «Basel III», og hvilke virkninger vil de nye kapital- og likviditetskravene som introduseres av Baselkomiteen ha for banker, kunder og makroøkonomien?

Først del av problemstillingen ønsker å beskrive Basel III og er en viktig del for å besvare problemstillingens andre del om virkningene. Her vil jeg begrense oppgaven til å presentere hovedinnholdet i de tidligere kapitaldekningsregelverkene og benytte dette til å forklare Basel III forslaget. Andre del av problemstillingen konsentrerer seg om virkningene av Basel III forslaget. Basert på tilgjengelig informasjon vil jeg diskutere mulige virkninger det nye forslaget til strengere bankregulering vil ha for bankene, kundene og makroøkonomien.

1.3 Nytteverdi av oppgaven – hvorfor studere emnet?

En velfungerende banksektor er viktig for funksjonsevnen til en økonomi og for den finansielle og økonomiske stabiliteten. Imidlertid viste finanskrisen snarere hvor skjør og ustabil banksektoren var. Subprime-krisen i USA viste mangler i bankenes praksiser og offentlig regulering og tilsyn. I tillegg avslørte fallet av Lehman Brothers en svært sårbar likviditet og en manglende tillit i banksystemet. Aamo (2010b) beskriver det som en «krise også for regulering og tilsyn». Vesentlige risikoeksponeringer som ikke ble dekket av kapitalkravene, lav kvalitet på egenkapitalen (ikke tapsbærende), undervurdert likviditetsrisiko og usikker verdsetting av komplekse instrumenter førte til finansiell ustabilitet og krise som igjen fikk konsekvenser for makroøkonomien (Aamo, 2010b).

Som respons til den globale bankkrisen og mangelfull regulering er det iverksatt flere tiltak for å redusere sannsynligheten for og omfanget av finansielle kriser. Baselkomiteen for

banktilsyn ble i et ledd av tiltakene bedt om å utarbeide nye, konkrete og strengere krav til kapitaldekning og kvantitative reguleringer for likviditet. Det nye forslaget til soliditets- og likviditetsdekningsregelverk er særdeles dagsaktuelt, og ansees som det viktigste bidraget i det globale initiativet til å forbedre dagens bankregulering.

The Economist (2010) omtaler Basel III som «the most vicious and least public skirmish between banks and their regulators». Dette illustrerer den gjennomgående uenigheten mellom banker og tilsynsmyndigheter om utformingen og virkningene av de nye Basel-kravene. Bankene mener kravene er for strenge og ikke reflekterer dagens situasjon, mens myndighetene anser kravene som nødvendige for å unngå en reprise av dagens krise (The Economist, 2010). Uavhengig av hvilke meninger ulike parter har om regelverket foreligger det liten tvil om at mange vil berøres av det nye regelverket. Banker og kunder så vel som økonomien som helhet vil påvirkes av den endelige utformingen av kravet. Det er derfor svært interessant med et nærmere innsyn i utformingen av Basel III, og det er nødvendig for å kunne antyde eventuelle virkninger kravene vil ha.

1.4 Tidligere forskning og pågående analyser

Basel III er ikke ferdig utarbeidet og antas ikke implementert før tidligst i slutten av 2012. Tidligere forskning består derfor i hovedsak kun av generelle beskrivelser av Basel III-forslaget med varierende dybdeinngåelse. Analyser av virkningene av Basel III foretas av ulike instanser med varierende uavhengighet. Baselkomiteen utfører en kvantitativ konsekvensanalyse i disse dager basert på data innsendt til komiteen fra ulike banker og tilsynsmyndigheter. Ut fra analysen vil komiteen «review the regulatory minimum level of capital and the reforms proposed to arrive at an appropriately calibrated total level and quality of capital» (Baselkomiteen, 2009b). Resultatene av analysen vil foreligge i løpet av sommeren 2010. Denne analysen vil være det første uavhengige og kvantitative bidraget til forskningen på Basel III.

I tillegg foretar andre og mindre uavhengige instanser analyser på det samme området. Blant annet foretar Institute of International Finance (IIF), en forening bestående av over 400 finansinstitusjoner, med bidrag fra European Banking Federation (EBF), en større analyse av virkningene på makroøkonomien. IIF offentliggjorde en rapport med midlertidige resultater av analysen 10. juni (IIF, 2010b). Banker og rating-byråer foretar også undersøkelser av

virkningene for deres forretningsmodeller og kunder, og har kommet med flere presiseringer, anbefalinger og bekymringer til det videre arbeidet. Felles for den forskningen som foretas av aktører med interesser i utformingen til Basel III, er at denne forskningen ikke er uavhengig. For å kunne antyde implikasjoner av regelverket må likevel disse interessentene tas hensyn til. Parallelt med banker og rating-byråer har også individuelle sentralbanker og tilsynsmyndigheter foretatt nærmere analyser av de mulige virkningene av Basel III og supplert Baselkomiteens arbeid.

1.5 Videre kapittelinndeling

I **kapittel 2** presenteres bankenes balansestruktur og teorier om bankstyring. Dette inkluderer teorier om balansestyring og de risikostyringshensynene banker må ta. Prestasjonen av disse teoriene danner grunnlag for hvorfor bankene reguleres i stor grad og for diskusjonen om Basel-reglene og hvorfor disse er utformet som de er.

I **kapittel 3** beskriver jeg kort det finansielle systemet og finansiell stabilitet for en videre presentasjon om hvorfor bankene reguleres i så stor grad. Videre presenteres hvordan bankene reguleringen utøves. I tillegg oppsummeres bankreguleringens utvikling som et utgangspunkt for de kommende kapitlene som presenterer tidligere, gjeldende og fremtidige Basel-regler.

Kapittel 4 begynner med en introduksjon av den internasjonale oppgjørsbanken, Bank for International Settlements (BIS) og Baselkomiteen for banktilsyn. Videre beskrives Basel I i korte trekk og kravets påvirkning på de hensynene banker tar i styringen, før kapitlet avsluttes med de svakhetene i Basel I som førte til utviklingen av Basel II.

I **kapittel 5** presenterer jeg det gjeldende kapitaldekningsregelverket, Basel II. Jeg beskriver oppbyggingen av Basel II med tre pilarer og går nærmere inn på bestanddelene i de tre pilarene. En utledning av Basel II er nødvendig for å forstå de svakhetene og manglene som medførte behovet for et revidert regelverk.

Kapittel 6 innledes med en presentasjon av den kritikken Basel II har fått, og fortsetter med en beskrivelse av de viktigste utløsende faktorene til finanskrisen som førte til at Baselkomiteen anså behovet for et nytt og utvidet kapital- og likviditetsdekningsregelverk.

Dette kapittelet illustrerer motivasjonen for og danner grunnlaget for presentasjonen av Basel III.

I **kapittel 7** presenteres Baselkomiteens forslag til nytt kapital- og likviditetsdekningsregelverk. Her beskrives innholdet i de to konsultative forslagene fra Baselkomiteen som skal styrke den globale kapital- og likviditetsreguleringen. De tidligere kapitlene sammenstilt med dette svarer på problemstillingens første del om «*hva Basel III er*». Innunder en forståelse av «*hva Basel III er*» ligger således en beskrivelse og en helhetlig forståelse av både Basel I, II og III og de årsakene for at tredjegerasjons kapitaldekningsregelverk er formet. For lesere som kun er interessert i innholdet i Basel III og har kjennskap til de tidligere kapitaldekningsregelverkene er en forståelse av dette kapittelet tilstrekkelig for svar på problemstillingens første del.

I **kapittel 8** presenteres det metodiske grunnlaget for utredningens diskusjonsdel. Her presiserer jeg datagrunnlaget og metodene jeg har brukt for å samle inn informasjon til diskusjonen. Jeg evaluerer også reliabiliteten og validiteten til informasjonen, som er viktig for denne utredningen som baserer seg på til dels subjektive oppfatninger av implikasjonene til Basel III.

I **kapittel 9** foretas en diskusjon av de mulige implikasjonene Basel III vil ha for bankene, deres kunder og i siste instans makroøkonomien. Dette kapittelet besvarer dermed problemstillingens andre del. Underveis i fremleggingen av virkningene vil uttrykte svakheter og mulige endringer i forslaget også beskrives da dette vil ha en innvirkning på implikasjonene av det endelige Basel III. Som en årsak av de uklare virkningene forslaget vil medføre er diskusjonen gjort på en generell basis, men med enkelte nærmere beskrivelser av de mulige virkningene for individuelle banker og finansielle systemer.

I utredningens siste del, **kapittel 10** oppsummeres motivasjonen for, utformingen av og de antatte implikasjonene av Basel III som dermed besvarer problemstillingen i helhet. Jeg vier også et avsnitt til den videre utviklingen og fremtiden til Basel III. Jeg avslutter utredningen med en kritikk av oppgaven og forslag til videre forskning innen den spennende verden av bankregulering.

2. Bankvirksomhet og balansestyring

2.1 Innledning

For å forstå nærmere hvorfor bankene reguleres og hvorfor Basel-reglene er utformet som de er, vil jeg kort presentere oppbyggingen av bankenes balanse og gå nærmere inn på teorier om hvordan bankene styrer sine eiendeler, forpliktelser, likviditet og risiko. Dette danner teorigrunnlaget for neste kapittel om reguleringen av bankene og hvorfor spesielt bankene overvåkes og reguleres mer enn andre næringer. Den samlede beskrivelsen vil benyttes i presentasjonen og diskusjonen av tidligere, nåværende og fremtidens kapitaldekningsregelverk som besvarer problemstillingens første del.

2.2 Bankenes balansestruktur

De kommende avsnittene presenterer viktige trekk ved bankers balanse. Det er viktig med en forståelse av oppbyggingen av en bankbalanse for å kunne utlede hvordan bankene styrer balansen og hvorfor bankenes reguleres. Reguleringene av bankene tar utgangspunkt i krav til en banks aktiva og passiva og legger også viktige føringer på bankers virksomhet. I tillegg har banker store eksponeringer utenfor balansen² som påvirker risikoen og derfor også krever regulering (Mishkin & Eakins, 2006). OBS-eksponeringer vil behandles i kapittel 2.6.

Bankbalansen

En banks balanse er annerledes enn for et typisk selskap. Man finner ikke varelager, kundefordringer eller leverandørgjeld. Isteden vil man finne for det meste utlån og investeringer som eiendeler og innskudd og innlån som forpliktelser. Bankbalansen viser *kilder* for kapital (passiva) og *bruken* av kapital (aktiva). Kapital hentes inn ved å låne eller ved å utstede andre forpliktelser som innskudd. Banken bruker så denne kapitalen til å kjøpe opp eiendeler som verdipapir og utlån. Bankers lønnsomhet avhenger av å kreve en høyere rente for bankens aktiva enn den betaler for forpliktelsene sine (Mishkin & Eakins, 2006). En typisk bank balanse (noe forenklet) kan se ut som i tabell 1:

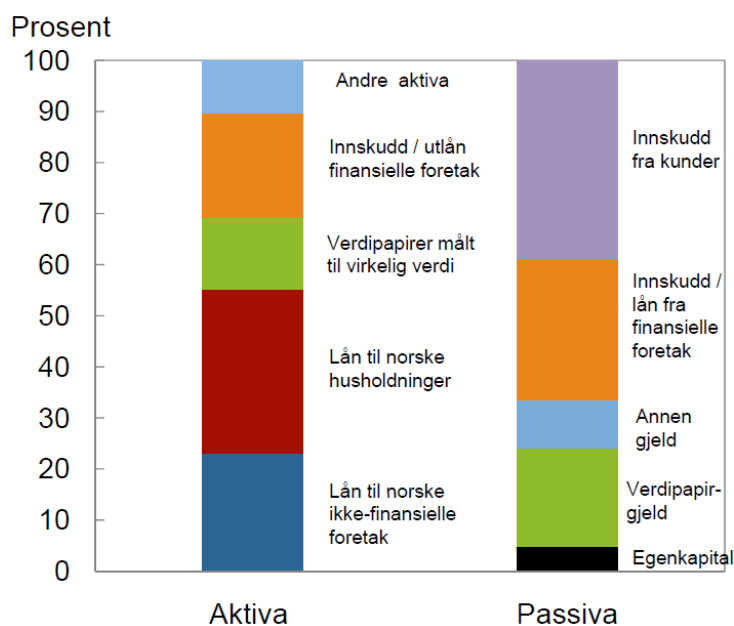
² Kalles heretter OBS-eksponeringer («Off-balance sheet exposures»).

Tabell 1: Bank balansen (Nordea, 2010)

Eiendeler	Gjeld og egenkapital
Kontanter og innskudd i sentralbanker	Innskudd fra kredittinstitusjoner
Statskasseveksler	Innskudd fra kunder
Utlån til kredittinstitusjoner	Verdipapirgjeld
Utlån til kunder	Finansielle derivater
Sertifikater og obligasjoner	
Aksjer	Ansvarlig lånekapital
Finansielle derivater	Annen gjeld og skatt
Varige driftsmidler	Sum gjeld
Andre eiendeler og skattefordel	
	Aksjekapital
	Overkursfond
	Minoritetsinteresser
	Annen egenkapital
	Sum egenkapital
Sum eiendeler	Sum gjeld og egenkapital

Forklaring: Tabellen illustrerer en forenklet bankbalanse. Et inntrykk av de ulike eksponeringens betydning i forhold til andelen av totale verdier er illustrert for norske banker i figuren under.

Figur 1: Bankenes eiendeler og finansiering (NB, SSB, 2010)

Forklaring: Norske bankers ulike eiendeler og finansieringskilder som andel av totale verdier. Basert på balansene til norske banker for 2009.

Passiva

Passivasiden kan grovt deles i kortsiktig og langsiktig finansiering. Den kortsiktige finansieringen består av sertifikatlån og interbanklån, mens den langsiktige finansieringen består av innskudd og obligasjonslån. Verdipapirgjeldposten inkluderer den langsiktige obligasjonsgjelden og den kortsiktige sertifikatgjelden. Det kan argumenteres for at innskudd (som er en banks viktigste finansieringskilde) verken er en langsiktig eller kortsiktig

finansieringskilde da de fleste innskudd kan trekkes ut umiddelbart (SSB, 2009). Jeg vil komme tilbake til denne problemstillingen i presentasjonen av teorier om bankstyring og diskusjonen av Basel III og virkningene av forslaget.

Aktiva

Bankenes aktivaside deler ofte inn i likvide og mindre likvide aktiva. Hoveddelen av aktiva består av utlån blir ofte betraktet som mindre likvide aktiva, da disse er vanskelig å omsette i annenhåndsmarkedet (uten innovative instrumenter) (Johansen, 2009). Utlån blir delt inn i to hovedposter; utlån til kunder og utlån til kredittinstitusjoner. Disse utlånene står for henholdsvis 40 % og 20 % av bankenes aktiva. Aktiva utsatt for markedsrisiko består hovedsakelig av sertifikater og obligasjoner, aksjer og finansielle derivater. Denne aktivaklassen blir ofte kalt omløpsmidler og ansees som likvid. I tillegg er også innskudd i sentralbanker og kontanter likvide aktiva (IIF, 2010a) og (DnB NOR, 2009).

2.3 Grunnleggende prinsipper for bankvirksomhet

For å forstå hvorfor Basel-kravene er utformet som de er og den omfattende oppbyggingen av dem, vil det være sentralt med en nærmere presentasjon av teorier om bankstyring som beskriver hva bankene må ta hensyn til i styringen av aktiva og passiva (balansen sin). Dette danner grunnlaget for forståelsen av de reguleringskravene bankene pålegges og virkningene de har for bankene. Før jeg presenterer nærmere hvordan bankene styrer sine eiendeler og forpliktelser for å oppnå høyest mulig avkastning, og samtidig begrense risikoen, vil jeg kort presentere de grunnleggende prinsippene for driften av en bank.

Den generelle metoden banker benytter i driften for å gå med overskudd er gjennom «løpetidstransformasjon». Bankene gjør dette ved å selge forpliktelser med en type egenskaper i form av likviditet, risiko, størrelse og avkastning, og bruke inntektene til å kjøpe eiendeler med andre typer egenskaper. Dette kan illustreres gjennom et forenklet eksempel. Vi har to personer er i forskjellige faser i livet. Den ene er gjeldsfri og har akkurat vunnet en stor gevinst i lotto. Den andre personen er på utkikk etter bolig, men har lite egenkapital og har derfor behov for et lån. I stedet for at personen med overskuddslikviditet gir et direkte lån til den andre personen, kan han benytte en innskuddkonto og spare pengene der. Dette gir banken muligheten til å bruke kapitalen til å tilby et lån til personen på boligjakt. Banken har

dermed transformert spareinnskuddet (eiendelen til lottovinneren) til et boliglån (bankenes eiendel) (Mishkin & Eakins, 2006).

En av de viktigste oppgavene til bankene er denne transformasjon av løpetid. Man sier at bankene «låner inn kort og låner ut langt». Dette består i at långivere og låntakere ofte har ulike preferanser i forhold til beløpet som skal lånes eller spares, og løpetiden eller bindingen på beløpet. Utlån har ofte lang løpetid fordi låntaker har et umiddelbart behov for mye kapital (for eksempel til kjøp av bolig) som må tilbakebetales over mange år. En innskyter vil derimot ha umiddelbar tilgang til kapitalen og løpetiden er derfor ubestemt og ofte mye kortere enn utlånene. På grunn av at innskyterne oppfører seg relativt forutsigbart som en gruppe kan bankene finansiere lange utlån med mange kortsiktige innskudd (Norges Bank, 2004).

Proessen å «transformere eiendeler» og tilby tjenester til kundene (som kontohold, kredittanalyse osv.) er lik hvilken som helst annen produksjonsprosess i en bedrift. Hvis bankene kan tilby ønskede tjenester for en lav kostnad og produserer høyere inntekter på eiendelene sine, vil det gi et overskudd som i andre bedrifter (Mishkin & Eakins, 2006).

2.4 Generelle teorier om balansestyring

I dette følgende vil jeg presentere teorier om hvordan bankene styrer balansen sin.

Balansestyring handler om de prosesser banker må ta hensyn til i avveiningen mellom høyest mulig lønnsomhet, men samtidig begrense risikoen. Dette innebærer å styre eiendelene og forpliktelsene for å finne balansen mellom risiko og avkastning. Således er det et stort behov for styring og forvaltning av risiko i balansestyringen (DnB NOR, 2010). Bankene utøver balansestyring, eller «asset-liability-management», for å maksimere rentemarginen mellom rentekostnadene for finansieringen og renteinntektene på eiendelene, men må på samme tid ivareta tilstrekkelig likviditet og begrense risikoen. Disse operasjonene illustrerer enkelt de styringshensyn banker må ta og således den videre presentasjonen.

Imidlertid må bankene også foreta balansestyring for å imøtekomme reguleringskrav på grunn av at bankene er så avgjørende for den finansielle stabiliteten. En presentasjon av bankenes balanse- og risikostyring er således grunnleggende for forståelsen av utformingen til de kravene bankenes pålegges gjennom regulering.

2.4.1 Likviditetsstyring og likviditetsrisiko

Finanstilsynet definerer likviditetsrisiko som «risikoen for at en bank ikke klarer å oppfylle sine forpliktelser og/eller finansiere økninger i eiendelene uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger i form av prisfall på eiendeler som må realiseres, eller i form av ekstra dyr finansiering» (Finanstilsynet, 2006c). Noe enklere forklart kan man beskrive likviditetsrisiko som «risiko knyttet til forskjell i løpetid mellom bankers aktiva og passiva» (Norges Bank, 2004).

Styringen av likviditeten er sentralt for banker. Bankene må hele tiden sørge for at de har tilstrekkelig med midler til å kunne betale innskyterne sine ved uttak av innskudd og ved andre forpliktelser. Midlene må som følge av usikkerheten om når forpliktelsen oppstår være likvide og dermed tilgjengelig i den løpende driften. Likviditetsstyring krever dermed at bankene kjøper eiendeler (aktiva) som er likvide og som derfor gjør dem i stand til å møte sine forpliktelser (passiva). Som følge av bankenes fundamentale rolle i transformeringen av løpetid er bankene svært utsatt for likviditetsrisikoen som oppstår på grunn av misforholdet i løpetid mellom innskudd og utlån. Styring av denne risikoen er derfor ytterst viktig fordi en mangel på likviditet i en bank kan få store virkninger for resten av systemet (Mishkin & Eakins, 2006).

På en dag til dag basis vil styringen av likviditeten typisk gjøres gjennom styringen av bankens eiendeler («asset management»). På lengre sikt vil likviditeten også være et resultat av styringen av strukturen i bankens forpliktelser («liability management»). Vurderingen av tilstrekkelig likviditet krever derfor analyser av bankenes historiske finansieringskrav, den nåværende likviditetsposisjonen og antatte fremtidige finansieringsbehov, i tillegg til muligheten banken har til å redusere finansieringsbehovet eller oppnå ekstra finansiering.

Andelen likvide midler eller avsettelige eiendeler en bank må holde bør derfor avhenge av stabiliteten til innskuddsstrukturen og potensialet for en plutselig økning i utlånsporteføljen. Generelt vil banker som har innskudd bestående av mange små og stabile kontoer dermed ha behov for en lavere likviditet, enn banker med store konsentrerte innskudd og en langsiktig utlånsportefølge (store andeler langsiktige eiendeler) (Mishkin & Eakins, 2006).

Likviditetsbehov i banker er ofte bestemt ved å konstruere en «forfalls-stige», som består av forventede innbetalinger og utbetalinger over en spesifisert periode. Forskjellen mellom inn- og utbetalingene (som vil være overskuddet eller underskuddet av finansiering) er dermed

utgangspunktet for å måle bankens eventuelle likviditetsmisforhold og behovet for likviditet i fremtiden. Når likviditetsbehovet er bestemt må bankene vurdere hvordan dette behovet skal tilfredsstilles. Likviditetsstyringen er således relatert til et netto finansieringskrav. I prinsippet kan bankene dermed øke likviditeten sin gjennom aktivastyring, passivastyring eller som oftest gjennom en kombinasjon av de to. I praksis kan bankene derfor tilfredsstillere likviditetsbehovet ved å finne avsetninger for aktiva i handelsporteføljen og andre eiendeler med høy likviditet eller ved å selge mindre likvide eiendeler som eiendommer eller andre investeringer. På passivasiden kan det samme oppnås gjennom fire metoder: i) ved å øke den kortsiktige innlåningen gjennom interbank- eller pengemarkedet (presenteres i kapittel 3) ii) ved å øke de kortsiktige innskuddsforpliktelsene iii) ved å øke forfallstiden til forpliktelsene iv) og til syvende og sist ved å øke kapitalen (Greuning & Bratanovic, 2009).

2.4.2 «Asset management» - styring av bankens eiendeler

Jeg vil i det følgende presentere de grunnleggende strategiene bankene forfølger i styringen av eiendelene. For å oppnå målet om å maksimere profitten, må bankene bruke strategier som gir *høyest mulig avkastning* på utlån og verdipapirer, men samtidig *minimere risikoen* og *tilfredsstillere krav til likviditeten* ved å holde likvide eiendeler. Bankene forsøker å oppnå disse tre målene gjennom fire forskjellige metoder.

Først og fremst forsøker bankene å finne låntakere som vil betale en høy rente og samtidig har lav risiko for å misligholde lånene sine, eller kalt kredittrisiko. Bankene markedsfører lånerentene sine og vurderer fortløpende kredittverdigheten til potensielle låntakere. Det er hele tiden en avveining mellom å være konservative i kredittvurderingen, men samtidig ikke utelate gode utlånsmuligheter som medbringer høye renteinntekter.

Den andre metoden bankene benytter er egenhandel i verdipapirer med høy avkastning og lavest mulig risiko. Jeg vil beskrive denne typen risiko kalt markedsrisiko, som er relatert til bankenes handelsporteføljer, og de andre risikoene banker må ta hensyn til i kapittel 2.5.

Den tredje metoden i aktivastyringen er å diversifisere eiendelene for å minimere risikoen. Dette gjøres ved å eie mange typer aktiva med ulike løpetider og egenskaper som eksempelvis statsobligasjoner, innskudd i andre institusjoner og derivater, i tillegg til forskjellige typer utlån til et stort antall kunder.

Tilslutt må også bankene styre likviditeten til eiendelene så de tilfredsstillter kravene til reserver (kontanter og sentralbankreserver) uten for høye kostnader. Dette tilsier at bankene til en viss grad må holde likvide verdipapirer selv om de har lavere avkastning enn andre eiendeler. For eksempel vil bankene avgjøre hvor mye reserver som skal holdes for å dekke potensielle uttak av innskudd og unngå unødige kostnader ved at disse midlene må hentes fra mindre likvide eiendeler. Bankene vil typisk da eie kortsiktige statssertifikater og obligasjoner som sekundære reserver, så et stort uttak av innskudd ikke vil påføre bankene en større kostnad. Igjen vil det være en avveining om å ikke være for konservativ og ha for høye reserver. Hvis banken unngår alle kostnader med uttak av innskudd ved å ha store reserver, vil bankene likevel oppleve tap som følge av at reserveverdiene har lav avkastning, mens bankens forpliktelser koster mer. Bankene må derfor ta hensyn til å balansere ønsket om likviditet mot økt inntjening som kan oppnås gjennom mindre likvide eiendeler som utlån (Mishkin & Eakins, 2006). Madura (2008) beskriver de mest lønnsomme bankene som de bankene som klarer å ha en relativt lav, men tilstrekkelig likviditet, og som dermed kan benytte størst mulig andel av gjenværende finansiering til å oppnå høyst mulig avkastning.

2.4.3 «Liability management» - styring av bankens forpliktelser

Bankene må som vanlige foretak forsøke å finansiere eiendelene sine med en lavest mulig kostnad for å maksimere avkastningen. Styringen av bankenes forpliktelser støtter bankenes utlånsaktiviteter og skal sørge for en balansert vekst i inntjeningen og eiendelene uten å øke likviditetsrisikoen. Tidligere var bankens passivaside ansett som «gitt» og balansestyringen besto i styring av aktiva for å oppnå en optimal allokering av de eiendelene banken hadde. Med tiden har imidlertid ulike metoder blitt tilgjengelig for bankene til å finansiere driften. Interbankmarkedet eller bankenes interne låne- og innskuddsmarked har medført bedre fleksibilitet i balansestyringen. Avhengigheten av innskudd som primærkilde til finansiering er i stor grad blitt borte, selv om mange banker i dag også benytter mye innskudd i den langsiktige finansieringen. Imidlertid bruker bankene i større grad pengemarkedet for kortsiktige finansieringsbehov og den større fleksibiliteten i finansiering har ført til at bankene har økt utlånenes andel av eiendeler som gir høyere renteinntekter (Mishkin & Eakins, 2006).

2.4.4 Styring av kapitaltilstrekkelighet

Styring av kapital og tiltak for å sikre tilstrekkelige nivåer er en viktig teori for å forklare hvorfor bankene pålegges krav til kapitalen og hvorfor bankene ønsker at de pålagte nivåene er lave. Den videre beskrivelsen vil således være grunnleggende i diskusjonen av hvorfor Basel-kravene er utformet som kapitalkrav og virkningene strengere krav vil medføre for bankene.

Nesten alle aspekter ved bankvirksomhet er enten direkte eller indirekte påvirket av tilgjengeligheten og kostnaden til kapitalen. En tilstrekkelig kapitalandel virker som et sikkerhetsnett for mange av de risikoer bankene møter i den daglige driften. Kapital absorberer tap og er således også en tillitsfaktor for bankenes ønske om å holde på innskytere til finansiering. Nivået på kapitalen er til syvende og sist også den avgjørende faktoren for bankers utlånskapasitet, ved at bankenes balanse ikke kan økes over den andelen som er fastsatt til å være tilstrekkelig kapital. Disse minstekapitalkravene setter derfor maksimumsnivået til en banks eiendeler. Likevel er ikke kapital et substitutt for svak ledelse, dårlig risikostyring eller sviktende interne kontroller og rutiner (Greuning & Bratanovic, 2009). Det er derfor viktig for banker å ta hensyn til kapitalandelen i styringen og det er spesielt tre årsaker til at bankenes må ta hensyn til kapitalandelen.

For det første vil kapitalnivåene motvirke faren for insolvens, eller en situasjon hvor banken ikke kan møte de forpliktelsene de har til innskytere og andre kreditorer og dermed går konkurs. Dette vil jeg illustrere med et forenklet eksempel fra finanskrisen. Før finanskrisen var mange banker, spesielt i USA, høyt eksponert mot boliglån til personer med lav kredittverdighet (subprime-lån). Når det etter hvert viste seg at motpartene (låntakerne) ikke klarte å møte sine forpliktelser og misligholdene av slike lån steg, måtte banker nedskrive store verdier av slike lån i eiendelene sine. Som et resultat av misligholdene ble disse lånene verdiløse og sammen med nedskrivningene i eiendelene ble kapitalnivåene redusert tilsvarende. De bankene som da ikke hadde tilstrekkelige buffere av kapital til å demme opp for bortfallene av verdier, ble dermed insolvente som følge av at verdien av eiendelene falt under verdien av forpliktelsene. Av dette kan det illustreres at bankene trenger tilstrekkelige andeler av kapital for å redusere sannsynligheten for insolvens som følge av store tap (Mishkin & Eakins, 2006).

Videre vil kapitalnivåene påvirke den avkastningen eierne (aksjonærene) til banken mottar. Som en årsak av at eiere ønsker å vite hvordan banken styres, trenger de gode mål for bankens

lønnsomhet. Et grunnleggende mål på lønnsomhet er avkastningens andel av verdien til eiendelene («return on assets»). Avkastningen til eiendelene indikerer hvor mye profitt som genereres av verdien på eiendelene og demonstrerer dermed hvor god bankens virksomhet er. Samtidig ønsker eierne å vite hvor mye banken tjener på deres investering. En enkel metode å beregne dette på er å se på avkastningens andel av aksjekapitalen («return on equity»). Dette måltallet viser hvor mye banken tjener pr andel aksjeinvestering. På grunn av at aksjekapitalen kun er en andel av den totale finansieringen av eiendelene vil en lavere andel aksjekapital medføre en høyere avkastning for eierne, for en gitt størrelse på eiendelens avkastning. Som en årsak av dette, isolert sett, ønsker dermed eierne at banken holder en lavere andel kapital av verdien på eiendelene, da dette øker rentabiliteten til aksjekapitalen (Mishkin & Eakins, 2006). Dette vil være en viktig faktor i diskusjonen av de implikasjonene krav til kapitalen medfører for eierne.

De ovennevnte årsakene til at bankene styrer kapitalnivåene sine, har som beskrevet både ulemper (i form av kostnader) og fordeler (i form av gevinster). Kapital gir fordeler for eierne gjennom at investeringen blir sikrere, men å holde kapital medfører kostnader i form av lavere avkastning. For å avgjøre andelen kapital som skal holdes må derfor ledelsen bestemme hvor mye økt sikkerhet gjennom høyere kapitalnivåer, som skal byttes bort mot lavere avkastning på kapitalen som følge av de høyere kapitalnivåene (Mishkin & Eakins, 2006).

Den tredje årsaken til at banker må ta hensyn til kapitalandelene er som følge av de reguleringer bankene er underlagt. Bankene er pålagt krav til minstekapital som følge av deres viktige rolle i det finansielle systemet, men bankene har ofte et ønske om å holde et lavere «kapital-til-eiendeler» nivå som følge av årsakene over. For å oppfordre til forsiktig styring av de risikoer som er assosiert med bankenes virksomhet, har reguleringsmyndigheter innført krav til kapitalens andel av risikovektede eiendeler gjennom direktiver og regelverk som blant annet Basel-kravene (Greuning & Bratanovic, 2009).

2.5 Spesielt om risikostyring

For en fullstendig forståelse av bankstyring vil jeg utvide presentasjonene av styring av eiendelene og likviditeten til å inkludere særskilte risikofaktorer bankene må ta hensyn til i styringen av eiendelene sine. God risikostyring er ytterst viktig for banker, og er hensikten til mange av de kravene bankene pålegges gjennom Basel-kravene.

2.5.1 Kredittrisiko

«Kredittrisiko defineres som risikoen for at en kunde eller annen motpart ikke er i stand til å overholde sine forpliktelser i henhold til avtaler og at stille sikkerheter ikke dekker utestående fordringer» (Finanstilsynet, 2006b).

Kredittrisiko eller motpartsrisiko er dermed sannsynligheten for at en debitor eller en utsteder av et finansielt instrument ikke vil tilbakebetale hovedstolen og andre kontantstrømmer som foreligger i avtalen. Kredittrisiko er iboende i bankvirksomhet og kan skape store problemer for kontantstrømmen og påvirke bankens likviditet. Greuning og Bratanovic (2009) fremhever at over 70 prosent av en bank balanse er generelt relatert til denne typen risikostyring. Som følge av dette er også kredittrisiko den hovedsaklige årsaken til bankkriser. Selv om styring av kredittrisiko primært er fokusert på utlånsporteføljen, er prinsippene for bestemmelse av kredittverdighet også relatert til vurderingen av motparter som utsteder finansielle instrumenter. Hovedfokus på lån er naturlig som følge av at lån er den største og mest åpenbare årsaken til risiko. Likevel finnes det mange andre kilder til kredittrisiko i bankenes aktiviteter både på og utenfor balansen. Dette er i økende grad knyttet til interbank- og valutatransaksjoner i tillegg til terminer, swaper, obligasjoner og derivater (Baselkomiteen, 1999). Aktiviteter utenfor balansen er presentert i kapittel 2.6.

Det er typisk tre ulike fremgangsmåter som benyttes i kredittrisikostyringen. Den første setter mål om å *begrense eller redusere* kredittrisikoen. Dette inkluderer styring av konsentrasjon og store eksponeringer i tillegg til diversifisering. Den andre fremgangsmåten er å *klassifisere* eiendeler eller en evaluering av muligheten til å få innkrevet en fordring. Den siste metoden setter mål om *avsetninger* på et tilstrekkelig nivå til å absorbere forventede tap (Greuning & Bratanovic, 2009).

For å begrense og redusere kredittrisikoen vurderes eksponeringen mot enkeltkunder, sektorer og geografiske områder. Bankene begrenser denne eksponeringen i samspill med myndighetspålagte kapitalkrav (Greuning & Bratanovic, 2009). Som beskrevet under avsnittet om aktivstyring må bankene ha gode utlånsprinsipper som ikke er for restriktive og som tillater en viss risikotaking for å sikre gode inntjeningsmuligheter. Som følge av den asymmetriske informasjonen som finnes i lånemarkedet, hvor långivere har mindre informasjon om investeringsmulighetene og aktivitetene til låntakerne, medfører bankenes kredittstyring *utvelgelses- og overvåkingsprosesser*. Kort beskrevet vil dette innebære at som følge av det skjeve utvalget, at kunder med lav kredittverdighet med større fare for mislighold

(skjevt resultat) hovedsakelig er dem som ønsker lån (og blir utvalgt), vil bankene gjennomføre utvelgelsesprosesser som sørger for at kunder med høy kredittrisiko blir identifisert. Effektive utvelgelsesprosedyrer og innsamling av informasjon er derfor viktig i styring av kredittrisiko. Paradokset her er at man ser banker som ofte spesialisere seg på denne prosessen, og dermed får store eksponeringer og lav diversifisering som følge av ønsket om gode metoder for å vurdere kundene. Når et lån først er innvilget må bankene også foreta overvåking av kundens bruk av lånet, for å unngå at kundene benytter lånet til investeringer av høyere risiko som kan utsette banken for kostnader (Mishkin & Eakins, 2006).

Det er også viktig at bankene klassifiserer eiendelene sine for å vurdere kredittrisikoen og har tilstrekkelige avsetninger av kapital til å absorbere eventuelle tap. Gjennom disse prosessene kan bankene vurdere den samlede kvaliteten til bankens utlånsportefølje. Banker bestemmer klassifiseringene selv, men følger de standardene som settes av de regulerende myndighetene. Hovedvekten legges på kundens evne og villighet til å innfri sine forpliktelser, men det er også viktig at bankene vurderer interbankinnskudd som benyttes for å jevne ut likviditetssvingninger. Slike innskudd er nemlig den nest viktigste kategorien av eiendeler som bærer med seg kredittrisiko. Klassifiseringen av eiendelene danner basis, i kombinasjon med de generelle tapsreservene, for bestemmelsen av tilstrekkelige nivåer på avsetninger eller «forsyninger» for mulige tap i den løpende driften (Greuning & Bratanovic, 2009). Dette er en viktig del av kapitalkravene i Basel-reglene.

2.5.2 Markedsrisiko

«Markedsrisiko er en samlebetegnelse og omfatter risikoen for tap knyttet til poster på og utenfor balansen som følge av endringer i markedspriser som renter, valutakurser og varepriser eller egenkapitalverdier» (Norges Bank, 2004).

Markedsrisikoen er dermed de tap en bank kan påføres av ufordelaktige prisbevegelser på grunn av volatilitet i renteinstrumenter, egenkapitalinstrumenter, råvarer og valutaer.

Markedsrisiko innebefatter dermed renterisiko, egenkapitalrisiko, råvarerisiko og valutarisiko. Hver risikokategori inneholder videre en generell markedsrisiko i tillegg til en spesifikk risiko som oppstår i bankenes spesifikke porteføljestruktur.

Eksponering mot markedsrisiko er et resultat av bankens spekulative posisjoner eller bankens rolle som prisstiller for å gjøre objektet mer likvid («market maker»). Denne eksponeringen

har økt som følge av økt diversifisering bort fra den tradisjonelle formidlingsfunksjonen, til aktiviteter som prisstiller, megling og egenhandel, ved at bankene setter «risikokapital» til side for disse risikoaktivitetene i en handelsportefølje. Greuning og Bratanovic (2009) understreker at det er viktig å skille mellom denne handelsporteføljen og den normale likviditetsporteføljen, som fungerer som en kilde til likviditet for å dekke kortsiktige forpliktelser. Egenhandel har som mål å utnytte markedsmuligheter med gjeldsfinansiert finansiering, mens likviditetsporteføljen holdes og handles for å forsyne banken med en buffer mot risiko. Både egenhandel og likviditetsporteføljen utsettes for markedsrisiko (Greuning & Bratanovic, 2009).

Renterisiko

Eksposeringer i obligasjoner og derivater sensitive til renteendringer som fremtidige renteavtaler, futures på obligasjoner, swaper og opsjoner, utsetter banken for renterisiko. Risikoen avhenger av markedssensitiviteten til bankens samlede portefølje av slike instrumenter så korte eller lange posisjoner kan utligne hverandre. Korte posisjoner har den hensikt å skape profitt ved prisnedgang, mens en lang posisjon motsatt spekulerer i prisoppgang i det aktuelle underliggende aktivumet (Lovdata, 2007). Renterisikoen tas dermed hensyn til ved å betrakte bankens rentesensitive posisjoner på og utenfor balansen.

Kombinasjonen av volatile renter, liberalisering av markedene og et økt antall produkter på og utenfor balansen har gjort styringen av renterisiko utfordrende. Samtidig fører riktig bruk av rentederivater, til at bankene kan styre og redusere renteeksponeringen som er iboende i bankstyringen. Både bankregulerende myndigheter og bankene selv legger derfor stor vekt på vurderingen av rentestyring.

Egenkapitalrisiko

Egenkapitalrisikoen er den risikoen som er relatert til handelsporteføljens posisjoner i aksjer, instrumenter med lignende egenskaper som konvertible verdipapirer og derivater av dem. Egenkapitalrisiko beregnes for den risikoen som ligger i å holde verdipapiret (beta) og for den totale generelle markedsposisjonen.

Råvarerisiko

Å holde eller ta posisjoner i børshandel av råvarer eller terminer og andre råvarederivater, påfører banken råvarerisiko. Styringen av denne risikoen kan være krevende som følge av at disse markedene er ofte mindre likvide enn de finansielle markedene.

Valutarisiko

Handel i valuta og gull (som inkluderes her og ikke under råvarer i Basel-kravene) utsetter banken for valutarisiko og har opphav i misforholdene mellom pålydende verdier av aktiva og passiva i forskjellige valutaer. I vurderingen av valutarisiko må bankene skille mellom risiko med opphav i politiske avgjørelser, tradisjonell bank virksomhet og risikoen fra egenhandelsvirksomhet.

Av natur krever markedsrisiko utstrakt oppmerksomhet og analyse i bankens styring. Banken må hele tiden være klar over hvordan eksponeringen mot markedsrisiko er relatert til kapitalen. Markedsrisikostyring må således sette klare mål til i hvilken grad eksponering er ønskelig og de tilhørende retningslinjene som er etablert for å beskytte kapitalen mot reduksjoner som følge av ugunstige prisbevegelser. Dette kan gjøres blant annet gjennom å sette begrensninger til størrelsen på posisjoner, eksponeringen nye typer markeder og inkludere en grense for de tap som kan tåles («stop-loss» grense) (Greuning & Bratanovic, 2009).

2.5.3 Operasjonell risiko

Operasjonell risiko er definert som *«risiko for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser»* (Finansdepartementet, 2006).

Operasjonell risiko er en svært sammensatt risikokategori og tolkningene er noe forskjellig med hensyn til hvilke risikoer som inkluderes. I Basel-kravene inkluderer operasjonell risiko juridisk risiko, men utelater renommérisiko. Juridisk risiko er bøter og andre straffer som er et resultat av søksmål, forliksavtaler eller ulike rettsgrunnlag mellom de land bankene fører virksomhet (Baselkomiteen, 2006). Renommérisiko defineres som risiko for svikt i inntjening og kapitaltilgang på grunn av sviktende tillit og omdømme i markedet, dvs. hos kunder, motparter, aksjeeiere og myndigheter (First Securities, 2009). Renommérisiko er således viktig, men utelates videre i denne utredningen da Basel-kravene ikke omfatter denne type risiko.

Mens kredittrisiko og markedsrisiko normalt begrenses eller *optimeres* så må den operasjonelle risikoen *minimeres*. Å styre operasjonell risiko er en krevende utfordring for banker. Størrelsen på mulige tap som følge av bankens operasjoner kan være vanskelige å

anslå som følge av at slike tap som oftest er sjeldne og isolerte hendelser. I tillegg har den økte bruken av sofistisert teknologi, utvidet detaljvirksomhet, outsourcing av funksjoner, og økt bruk av strukturerte (derivat) teknikker for å redusere kreditt- og markedsrisikoen, ført til høyere operasjonell risiko. Til tross for disse utfordringene er overvåking og rapportering av operasjonell risiko viktig å ta hensyn til i bankens virksomhet. Dette kan gjøres ved å identifisere de kildene som kan medføre tap som følge av bankens virksomhet og kartlegge den risikoen de ulike kildene bærer. Kildene til operasjonell risiko er av definisjonen mennesker, prosesser, systemer og eksterne hendelser. Ved å ha oversikt over de tap som banken har opplevd, identifisere fremtidige farer og foreta egenvurderinger av de kontrollrutiner som finnes, kan banken forsøke å minimere den operasjonelle risikoen (Greuning & Bratanovic, 2009).

2.5.4 Renterisiko

Som allerede beskrevet påvirkes bankens handelsportefølje av renterisiko som en del av markedsrisikoen. Imidlertid er handelsporteføljen bare én del av bankenes totale balanse (og OBS-eksponeringer) som utsettes for renterisiko. Styring av renterisiko må også ta hensyn til renterisikoen utenfor handelsporteføljen («nontrading interest risk») eller, sensitiviteten til kapitalen og inntektene for endringer i renten. Dette gjøres ved å først identifisere hvilke eiendeler og forpliktelser som rente-sensitive. Dette vil være store deler av bankens eiendeler, eksempelvis handelsporteføljen (som allerede behandlet) og utlån med variabel rente, selv om også utlån med fast rente kan være renteavhengige hvis låntaker nedbetaler lånet før forfall. Blant forpliktelsene er også store deler av verdiene rentebærende og dermed påvirkes av renteendringer. Dette vil gjelde store deler av gjelden, blant annet innskudd fra både finansinstitusjoner og kunder, i tillegg til derivater og verdipapirgjeld. Kundeinnskudd har ofte faste renter, men bankene vil til tider også endre disse i takt med styringsrenten og interbankrenten.

Når de totale rente-sensitive eksponeringene er identifisert kan banken analysere hvordan renteendringer påvirker deres kapital og inntjening. Mishkin og Eakins (2006) illustrerer en situasjon der rente-sensitive forpliktelser er større en rente-sensitive eiendeler. Da vil en økning i renten redusere bankens netto rentemargin og inntekter, mens en økning i renten vil øke netto rentemargin og inntekten (Mishkin & Eakins, 2006).

Sensitiviteten til bankens inntjening som følge av endringer i renter kan analyseres ved hjelp av for eksempel «gap-analyse», hvor andelene renteavhengige forpliktelser trekkes fra renteavhengige eiendeler. Banken kan også benytte «durasjons-analyser», som måler sensitiviteten av renteendringer på markedsverdien til bankens egenkapital og ikke bare inntekten. Mishkin & Eakins (2006) og Greuning & Bratanovic (2009) beskriver disse metodene nærmere.

Innføringen av kvantitative krav til likviditet og mer stabil finansiering vil påvirke denne prissettingsforskjellen mellom utlån og innskudd og således påvirke bankenes inntekter og kapital.

2.5.5 Systemrisiko

«Systemrisiko er risikoen for at likviditets- og soliditetsproblemer i en bank skal spre seg og forårsake illikviditet eller insolvens hos andre banker eller i andre delere av det finansielle systemet» (Norges Bank, 2004).

Denne risikoen er ikke enkel å styre for banker, men er absolutt en reell fare i dagens økonomi gjennom den økte avhengigheten mellom banker på tvers av landegrenser. Risikoen forverres av at store banker har en sterk innvirkning på dette forholdet. Dersom en stor bank ikke klarer å innfri sine forpliktelser, kan det føre til at andre banker kan bli ute av stand til å møte sine forpliktelser. Som et uønsket resultat kan dette medføre en systemkrise ved at likviditet- og solvensproblemer sprer seg. En slik krise vil redusere bankenes viktige egenskap med å formidle kreditt og kapital og kan dermed medføre konsekvenser for makroøkonomien. De samlede kostnadene for samfunnet ved slike kriser er dermed større enn bankenes egne tap og bankene har derfor ikke tilstrekkelige insentiver for å begrense systemrisikoen. Som en årsak av dette tar regulerende myndigheter, tilsynsmyndigheter, sentralbanker hensyn til denne risikoen og har kommet med forslag til hvordan denne risikoen skal begrenses. Baselkomiteen arbeider i disse dager med et slikt forslag i form av økte kapitalkrav for systemviktige banker.

2.6 Aktiviteter utenfor balansen

Selv om styring av bankens eiendeler og forpliktelser tradisjonelt har vært hovedutfordringen i balansestyring, har den økende finansielle innovasjonen ledet til et mangfold av nye typer aktiviteter som faller utenfor balansen til bankene. Ronen, Saunders, & Sondhi (2000) argumenterer for at OBS-aktiviteter er en av de viktigste utviklingene i dagens bankstrategier.

OBS-virksomhet involverer handel i finansielle instrumenter og generering av inntekter gjennom blant annet verdipapirisering. Verdipapirisering innebærer at en bank selger deler av utlånsporteføljen sin til et juridisk separat spesialforetak (også kalt SPV – «Special Purpose Vehicle» eller SPE «Special Purpose Entity»), som finansierer kjøpet ved å utstede obligasjoner i markedet (Aronsen & Nergård, 1994). Slike verdipapiriseringer påvirker bankenes lønnsomhet, men vises ikke på balansen, selv om de øker bankenes risiko og dermed innebærer et krav til kapitaldekning. OBS aktiviteter inkluderer også ulike typer lånetilsagn, terminkontrakter, derivater, swaper i tillegg til verdipapirisering av lån. Slike OBS-eksponeringer har hovedsakelig vært et resultat av kostnadene som forbindes med oppfyllelse av reguleringskrav, for eksempel minstekapitalkravet, som bankene har klart å omgå ved bruken av OBS-instrumenter (Greuning & Bratanovic, 2009). Jeg vil presentere nærmere hvordan de nye kapitalkravene skal forbedre risikodekningen av slike instrumenter.

I tillegg blir ofte handel i terminer, opsjoner og spesielt rente-swaper benyttet for å styre renterisiko. Alle disse transaksjonene er OBS-eksponeringer fordi de ikke har en direkte effekt på bankens balanse. Selv om handelen i slike markeder ofte er rettet mot å redusere risiko eller tilrettelegge andre bankforretninger, holder banker også slike posisjoner med spekulasjonshensikter som medfører kredittrisiko. Slik spekulasjon kan være veldig risikabelt og har ført til mange insolvente banker opp gjennom tidene helt frem til i dag.

OBS-eksponeringer har som følge av muligheten til å ta store risikoer, vært gjenstand for mye debatt etter finanskrisen og er i stor grad behandlet i Baselkomiteens forslag til nytt kapital- og likviditetsregelverk. OBS-eksponeringer utsetter banken for de samme typene risiko som eksponeringer på balansen gjør og må derfor tas tilstrekkelig hensyn til i kapitalkravet. Som en følge av dette er det viktig med informasjon som nøyaktig reflekterer eksponeringen i relasjon til instrumentet, noe Basel III er opptatt av å belyse (Greuning & Bratanovic, 2009).

3. Finansiell stabilitet og regulering av bankene

3.1 Det finansielle systemet

I det følgende vil jeg beskrive det finansielle systemet og finansiell stabilitet. Jeg vil kort presentere finansinstitusjonene og pengemarkedene for å forklare viktigheten av finansiell stabilitet. Hensynet til finansiell stabilitet er også en hovedårsak til at bankene reguleres. Videre vil derfor kapittelet beskrive hvorfor bankene reguleres og hvordan reguleringen utøves.

3.1.1 Finansinstitusjonene

Det finansielle systemet består av finansmarkeder, finansinstitusjoner og finansiell infrastruktur. Aktørene og instrumentene i det finansielle systemet har ulik oppbygging og bruk mellom ulike land, noe som gjenspeiles i kapitalkravenes varierende påvirkning. Jeg ønsker derfor å spesifisere at den videre presentasjonen av finansinstitusjonene hovedsakelig er basert på den norske oppbyggingen av systemet, men at hovedtrekkene likevel er gjeldende for de fleste land som påvirkes av Basel-kravene.

Finansinstitusjonene står for størstedelen av kapital- og betalingsformidlingen i samfunnet og omfatter forretningsbanker, sparebanker, finansieringsforetak og forsikringsselskap. Forretningsbanker og sparebanker er de eneste finansinstitusjonene som kan motta innskudd fra «en ubestemt krets av innskytere». En forretningsbank kan bare stiftes som et aksjeselskap (eller allmennaksjeselskap), mens sparebanker derimot ikke kan stiftes som aksjeselskap. Finansieringsforetak omfatter kredittforetak og finansieringsselskaper. Kredittforetakene tilbyr typisk langsiktige lån og finansierer virksomheten i hovedsak gjennom obligasjonslån, mens finansieringsselskapene tilbyr hovedsakelig kortsiktig kreditt gjennom eksempelvis leasing eller forbrukslån og finansieres gjennom kortsiktige innlån. Forsikringsselskapenes rolle er primært å fordele risiko mellom forsikringstakere og til en viss grad overføre risiko fra forsikringstakerne til seg selv (Norges Bank, 2004).

3.1.2 Pengemarkedet

Norges Bank definerer pengemarkedet som «*et marked for fordringer med en løpetid inntil ett år*». Markedsaktørene benytter hovedsakelig pengemarkedet til å styre likviditeten sin, og det er tilbud og etterspørsel etter likviditet som bestemmer pengemarkedsrenter. Til tider kan også aktørene opptre i pengemarkedet ut fra rene avkastningshensyn (Norges Bank, 2004)

Finansinstitusjoner er sentrale aktører i pengemarkedet som følge av deres rolle som formidlere av fordringer og gjeld. Spesielt bankene har en viktig rolle i betalingsformidlingen og formidlingen av kreditt. Som en følge av dette er bankene utsatt for store misforhold i løpetid når kortsiktige innskudd skal transformeres til langsiktige utlån. I kombinasjon med at betalingsformidlingen i stor grad styres av bankens kunder forårsaker dette store svingninger i bankenes likviditet og skaper behov for nøyaktig likviditetsstyring.

Staten med sentralbanken er den største aktøren i pengemarkedet og har hovedsakelig rollen som utsteder. På denne måten kan staten bestemme pengetilbudet og finansiere nasjonal gjeld. Statens kortsiktige innenlandske opplåning gjøres derfor i pengemarkedet (Norges Bank, 2004).

Instrumenter og markedsplasser i pengemarkedet

Pengemarkedsinstrumenter er både kortsiktige innskudd og gjeldspapirer i tillegg til ulike derivater med kort løpetid.

Interbankmarkedet er markedet for kortsiktige lån mellom banker. Banker styrer likviditetssvingningene ved å foreta plasseringer eller låneopptak i andre banker (gjerne kalt interbankinnskudd eller interbanklån). I tillegg til å benytte interbankmarkedet kan bankene plassere og låne i sentralbanken. Vanligvis vil plasseringer i interbankmarkedet gjøres til marginalt bedre rente enn i sentralbanken, men i perioder med svekket tillitt mellom bankene, som under finanskrisen, kan avvikene bli store (Norges Bank, 2004). I USA kalles differansen mellom renten på interbanklån (LIBOR) og kortsiktige «T-bills» (amerikansk statsgjeld) for «TED spread». Den langsiktige TED har ligget mellom 30 og 50 basispunkter, men høsten 2008 steg TED til over 450 basispunkter. En stigende TED indikerer at likviditet trekkes tilbake og nedgang i aksjemarkedet (Stigum & Crescenzi, 2007).

I tillegg til plasseringer og lån, kan aktører i pengemarkedet styre sin likviditet ved hjelp av eksempelvis instrumenter som valutabytteavtaler (valutaswaper), fremtidige renteavtaler (FRA – Forward Rate Agreement) og gjenkjøpsavtaler (REPO – Repurchase agreement). Kort

forklart er en valutaswap en avtale om å selge (kjøpe) utenlandsk valuta mot innenlandsk valuta i dag og kjøpe (selge) tilbake valutaen til en avtalt kurs (terminkursen). Swapen er dermed et derivat bestående av en spot-transaksjon og en terminkontrakt. Fremtidige renteavtaler er en avtale om fast rente som skal gjelde ved lån eller plassering av et avtalt beløp i en bestemt periode i fremtiden. En repoavtale er en avtale om salg og tilbakekjøp av verdipapirer til en pris avtalt på forhånd og tilsvarer således et kontantoppgjør og en forward kontrakt (Finansdepartementet, 1998-99). Repo-markedet er en ordning der bankene deponerer verdipapir i sentralbanken for lån der mot pant i papirene (Norges Bank, 2004). Stigum & Crescenzi (2007) går nærmere inn på alle pengemarkedsinstrumentene. I presentasjonen av Basel III vil jeg komme tilbake til hvordan bankene tar hensyn til slike eksponeringer i risikostyringen sin, og den forbedrede risikodekningen regelverket foreslår.

3.2 Finansiell stabilitet og myndighetens rolle

«Finansiell stabilitet innebærer at det finansielle systemet er robust overfor forstyrrelser i økonomien, slik at det er i stand til å formidle finansiering, utføre betalinger og omfordele risiko på en tilfredsstillende måte» (Norges Bank, 2010)

Kriser i det finansielle systemet kan medføre lavere vekst og velferd og det er særlig de negative virkningene på makroøkonomien som kan lede til inngrep fra myndigheter. Vi har sett omfattende kriser i Norden, Latin-Amerika, Asia og Russland på 1990-tallet, og det nye årtusenet har vært preget av de siste årenes finanskrise. I løpet av krisen grep myndigheter i mange land inn for å unngå for store ringvirkninger til realøkonomien.

Likevel er det ikke slik at myndighetene alltid vil gripe inn i kriser som oppstår i det finansielle systemet. Lokale kriser kan være nødvendig for å opprettholde en dynamisk markedsøkonomi som er effektiv i utnyttelsen av ressursene. For eksempel vil ikke et kraftig fall i aksjemarkedet nødvendigvis være et problem for den finansielle stabiliteten, så lenge det ikke fører til negative virkninger for realøkonomien. I slike tilfeller vil ofte noen enkeltaktører oppleve store tap, men dette er i første rekke kun en omfordeling av inntekt som myndighetene ikke vil gripe inne for å motvirke.

Det er derfor ikke slik at alle deler av systemet alltid må være stabilt for at det skal være finansiell stabilitet. Det er heller systemet i helhet som skal være stabilt og robust overfor økonomiske forstyrrelser. Finansinstitusjonene må blant annet ha tilstrekkelige buffere til å

tåle tap, markedene må ha regler som fungerer under stress og betalingssystemene må ha tilstrekkelige sikkerheter (Norges Bank, 2004).

3.3 Regulering av bankene

Som omtalt tidligere har bankene en svært sentral rolle for å opprettholde den finansielle stabiliteten. De er både sentrale aktører i betalingssystemet og formidlere av oppsparte midler fra innskytere til kreditt for investorer. I tillegg har bankene mange hensyn å ta i styringen av balanseverdiene og risikoen de påtar seg for å unngå insolvens. Bankstabilitet er derfor viktig for finansiell stabilitet. Det er nettopp av hensynet til finansiell stabilitet at finansmarkedene generelt og spesielt bankene reguleres og overvåkes mer enn andre næringer (Norges Bank, 2004).

I det følgende vil jeg presentere årsakene til hvorfor bankene er underlagt så kraftige reguleringer og hvordan denne reguleringen utøves. I takt med banksystemets og finansielle instrumenters utvikling trengs også videreutvikling av reguleringer. Jeg vil kort presentere bankreguleringens utvikling frem til dagens nye og strengere forslag til regulering, som basis for en nærmere presentasjon av Basel-kravene.

3.3.1 Hvorfor regulere bankene?

Det er flere årsaker til at bankene reguleres og overvåkes mer enn andre næringer. Den viktigste årsaken er at en bank med tvilende soliditet, eller som går konkurs, normalt vil ha mye alvorligere konsekvenser enn en konkurs i et foretak i andre næringer. Smitteeffektene til andre banker og markeder, og konsekvensene for makroøkonomien er større enn ved en normal selskapskonkurs i en annen bransje. I tillegg kan det å redde et banksystem i krise også være en svært kostbar affære for myndighetene.

Tidligere var faren for innskyterflukt stor når banker begynte å få problemer med å betale sine forpliktelser. Dette kunne svekke tilliten til bankene og problemene hos noen få banker kunne spre seg til hele banksystemet. For å redusere denne faren ble det opprettet innskuddssikring av innskudd. De fleste land har i dag en slik garantiordning som sikrer at innskyterne får tilbake sine innskudd (begrenset til et beløp) dersom banken blir insolvent eller går konkurs

(Norges Bank, 2004).³ Sikringen av innskudd svekker imidlertid innskytternes incentiver til å vurdere bankenes risikotaking og dermed også faren for konkurs. Bankene blir dermed skjermet fra å ta konsekvenser av egne posisjoner og medfører at bankene kan ta større risiko enn de ellers ville gjort (moralsk hasard⁴).

For å unngå for stor risikotaking og finansiell ustabilitet, har myndighetene i nærmest alle land innført en rekke reguleringer av banker og andre finansinstitusjoner. Reguleringene setter krav til hva slags og hvor stor risiko bankene kan ta blant annet gjennom krav til størrelse på egenkapitalen. I tillegg er det opprettet institusjoner som påser at reguleringer overholdes og overvåker bankenes risikotaking (Norges Bank, 2004).

Internasjonal regulering

Den økende integreringen av nasjonale finansmarkeder bidrar til mer effektiv utnyttelse av kapitalen og sterkere økonomisk vekst, men samtidig øker den gjensidige påvirkningen mellom landene. Internasjonaliseringen har gjort det viktigere å sikre like konkurransevilkår og god beredskap for bankkriser på tvers av landegrensene. Flere internasjonale organisasjoner jobber derfor sammen med de nasjonale myndighetene i reguleringen av verdens finansinstitusjoner.

Det internasjonale valutafondet (IMF) og Verdensbanken identifiserer risikoen i det globale og de nasjonale finansielle systemene, og foreslår risikoreducerende tiltak. Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) fremmer liberalisering innenfor den finansielle sektoren og utarbeider den beste praksis internasjonalt for ulike sider ved utviklingen i finansiell sektor (Norges Bank, 2007). Sentralt i denne utredningen står den internasjonale oppgjørsbanken (Bank for International Settlements - BIS) som ble opprettet i 1930. BIS har til oppgave å fremme samarbeidet mellom sentralbankene, og er også sekretariat for ulike komiteer som skal bidra til et mer robust internasjonalt finansielt system (Finansdepartementet, 2002). Baselkomiteen for banktilsyn (Basel Committee on Banking Supervision) er underlagt BIS og utarbeider internasjonale regulerings- og tilsynsstandarder for banknæringen. Organisasjonen har ingen lovgivende myndighet ovenfor nasjonale banker, men påvirker likevel hvordan banknæringen styres og reguleres nasjonalt. Dette gjøres ved at

³ I Norge utgjør denne garantiordningen opptil to millioner kroner pr bank en innskyter har konto i. Har en innskyter flere konti i samme bank dekkes maksimum to millioner kroner. Har innskyter innskudd i flere banker gjelder grensen på to millioner kroner pr bank. Mer informasjon i Bankenes sikringsfonds «*Rapport om innskuddsgarantiens dekningsområde*» tilgjengelig på: <http://www.bankenessikringsfond.no/no/hoved/forside>

⁴ At en foretar handlinger til egen fordel uten at en selv må bære alle kostnadene. Finansdepartementet (1995) omtaler innskuddsgarantiordningers påvirkning på atferden til banker og kunder nærmere.

nasjonale tilsynsmyndigheter implementerer regelverket gjennom ulike direktiver i de overnasjonale myndighetene (Baselkomiteen, 2009a). Medlemslandene i EU har innført harmonisert regulering for å skape et felles indre marked og implementerer Baselkomiteens rammeverker gjennom CRV-direktivene (Capital Requirements Directive). I Norge følger norske tilsynsmyndigheter de vedtak som fattes av EU gjennom EØS-avtalen, og gjennom den de standarder og retningslinjer som utarbeides av Baselkomiteen og BIS (Finansdepartementet, 2002).

3.3.2 Bankreguleringens utvikling

Den finansielle reguleringen av banker har tradisjonelt omhandlet et minstekrav til sikker kapital som bankene har vært pålagt å etterfølge. Bankens ansvarlige kapital ville dermed fungere som en buffer mot den risikoen banker påtok seg. Som omtalt ovenfor om regulering av bankene er reguleringen begrunnet med hensynet til finansiell stabilitet. Ved å innføre et kapitaldekningskrav i reguleringen skulle soliditeten til bankene sikres og dermed stabiliteten i det finansielle systemet. Hvis ikke kunne myndighetene med hjemmel gripe inn i driften av en bank før hele den ansvarlige kapitalen var tapt og de uheldige konsekvensene som kunne følge av det (Johansen, 2005).

Etter tusenårsskiftet ble andregenerasjons kapitaldekningsregelverk, kalt Basel II utviklet. Det nye regelverket var en utvidelse av Basel I, mer komplekst og hadde et mer risikosensitivt kapitalkrav i et forsøk på å fange opp et stadig mer sammensatt marked. Oppfatningen var fortsatt at så lenge bankene ivaretok kravet til kapitaldekning så ville de ha en tilstrekkelig buffer mot tap på aktivasiden, og dermed holde seg solvente. Myndighetene antok også at så lenge individuelle banker var solvente ville det sørge for at hele det finansielle systemet holdt seg stabilt (Brunnermeier et al., 2009). Like etter og under implementeringen av Basel II fikk verdens finansielle system fort merke at realiteten var en annen.

Før krisen hadde bankene i mange land omgått regelverket og hadde derfor for lite kapital i forhold til risikoen de tok. Bankene var dermed ikke robuste nok da markedene for finansiering sviktet. En god illustrasjon kan være banken «Northern Rock», en britisk bank som måtte reddes av staten tidlig i 2008 blant annet som følge av store deler av bankens innskytere foretok store uttak av innskudd. Slike plutselige og store uttak av innskudd kalles ofte «bank run». Et typisk «bankrun» kan oppstå som følge av svekket tillitt til banken og forventninger om insolvens eller konkurs, som var også tilfellet for «Northern Rock» (Shin,

2009). Selv om banken var en av de første til å implementere Basel II reflekterte ikke kapitaldekningen den risikoen banken faktisk var utsatt for. «Northern Rock» hadde en kapitaldekning på 8 % av de risikovektede eiendelene⁵ eller 1,52 milliarder pund som var i henhold til Basel II. Denne andelen viste seg å være langt fra tilstrekkelig når innskuddene forsvant og myndighetene endte med å tilføre 23 milliarder pund (15 ganger kapitaldekningen!) for å redde banken (Dewatripont, Rochet, & Tirole, 2010). Den høye innskuddfinansieringen viste seg å være langt mer ustabil enn hva Basel II tok høyde for.

«Northern Rock» skulle senere vise seg og ikke være den eneste banken som fikk problemer under krisen. Den globale krisen avdekket flere svakheter i det finansielle systemet og mangler i reguleringen. Bankenes kapitaldekning var for lav og hadde for dårlig kvalitet og likviditetsstyring var mangelfull når markedene sviktet. Dette forklares i at bankene manglet tilstrekkelige likvide midler til å kompensere for løpetidsforskjellen mellom aktiva og passiva. Når de vanligvis likvide interbankmarkedene i tillegg ble mindre likvide ble oppfyllelsen av tilstrekkelige midler ytterligere vanskeliggjort. I tillegg bidro reguleringen til at bankenes atferd forsterket svingningene i økonomien (prosyklisitet) og mikrotilsynet av bankene (tilsynet i hver enkelt bank) tok ikke hensyn til systemrisikoen som påvirket bankene (Norges Bank, 2009).

I lys av finanskrisen har BIS og Baselkomiteen vurdert svakheten ved det gjeldende kapitalkravdirektivet og sett på alternativer til å styrke banksektorens robusthet og motstandsdyktighet mot fremtidige kriser. Baselkomiteen har derfor utgitt et nytt forslag til strengere regulering av bankers kapital og likviditetsstyring. Formålet med de nye kapital- og likviditetsforslagene er å utvikle en sterkere banksektor og skape en bedre balanse mellom finansiell innovasjon og bærekraftig vekst (Baselkomiteen, 2009b).

⁵ De risikovektede eiendelene var beregnet til 19 milliarder pund av banken.

4. BIS og Basel I

4.1 Innledning

I følgende og neste kapittel vil jeg presentere BIS og Baselkomiteens tidligere kapitaldekningsregelverk; Basel I som ble innført i 1988 og Basel II som ble innført i 2007. Beskrivelsene av Basel I og Basel II og deres svakheter danner grunnlaget for kapittel 7 hvor jeg presenterer Baselkomiteens nye forslag med innstramminger i kapitaldirektivet og innføringen av likviditetsstandarder. På grunn av de fundamentale endringene i kapitaldekningsregelverket kalles forslaget for Basel III, men dette er foreløpig ikke det formelle navnet.

4.2 BIS (Bank for International Settlements)

«The Bank for International Settlements», BIS, ble opprettet i 1930 og er verdens eldste internasjonale finansinstitusjon. BIS ble opprinnelig etablert som en institusjon for å behandle Tysklands krigserstatninger vedtatt i Versailles-traktaten etter første verdenskrig. Det er denne tidligere rollen som ga navnet til banken. Innen kort tid så ble krigserstatningsrollen utfaset og banken fokuserte kun på samarbeid mellom sentralbanker og andre instanser for å oppnå finansiell stabilitet (BIS, 2010).

På 1970 og 1980 tallet var BIS' hovedfokus å kontrollere den økende kapitalflyten på tvers av landegrensene som oppsto etter oljekrisen og den internasjonale gjeldskrisen. Krisen på 70-tallet var også opptakten til diskusjoner omkring behovet for en mer internasjonal bankovervåking, som tidligere kun var gjort av nasjonale myndigheter. Da bankene «Bankhaus Herstatt» i Tyskland og «Franklin National Bank» i USA kollapset i 1974, bestemte sentralbanksjefene fra G10 landene seg for å opprette Baselkomiteen for banktilsyn (Basel Committee on Banking Supervision) (BIS, 2010).

Baselkomiteen introduserte sitt første forslag til en harmonisert internasjonal standard for kapitaldekningsregler («*Capital Accord*») i 1988.⁶ Forslaget, som ble kalt Basel I, skulle sikre finansiell stabilitet, styrke den internasjonale banksektoren og føre til likere

⁶ Basel I regelverket er tilgjengelig på <http://www.bis.org/publ/bcbsc111.pdf?noframes=1>

konkurransvilkårene mellom bankene. Komiteen har ingen formell overnasjonal myndighet, men forslaget har blitt en globalt akseptert standard og har dannet grunnlaget for bankreguleringen i store deler av verden (Finansdepartementet, 2006).

4.3 Basel I

Basel I er inndelt i fire «pilarer» hvorav de to første pilarene tar for seg *kapitalens bestanddeler* og *risikovekting*, mens den tredje pilaren kombinerer de to første til et *kapitaldekningskrav*. Den fjerde pilaren tar for seg *overgang- og implementeringsavtaler* for regelverket.

Pilar 1: Kapitalens bestanddeler

Basel I foreslår minstekapitalkrav for finansinstitusjoner. Målet med forslaget var at bankene skulle ha nok kapital for å minimere kredittrisikoen. Ved å ha tilstrekkelig kapital ville bankene dermed ha nok «forsyninger» til å dekke tap fra eventuelle motparter som ville misligholde sine forpliktelser. I tillegg vil både eiere og innskytere bevare tilliten til at banken ikke ville påføres unødige tap som følge av manglende styring av risikoen på utlåns- og handelsporteføljen. Reglene kan enkelt illustreres med en brøk hvor kravet er at brøken aldri må være mindre enn åtte prosent.

$$\frac{\text{Ansvarlig kapital}}{\text{Beregningsgrunnlag}} > 8 \%$$

Formel 1: Minstekapitalkrav under Basel I

Basel I deler den ansvarlige kapitalen i to «Tiers» kalt kjernekapital og tilleggskapital. Tier 1 kapital, kjernekapitalen omfatter *aksjekapital* og *ulike fond* som overkursfond, utjevningfond, grunnfond etc. Denne kapitalen har ofte benevnelsen «fri egenkapital» (Finansdepartementet, 2006). I tillegg vil også tilbakeholdt overskudd og annen egenkapital som minoritetsinteresser (hvis aktuelt for banken) inkluderes i kjernekapitalen. De kapitalandelene som banken vil inkludere i annen egenkapital skal godkjennes av tilsynsmyndighetene. Blant annet kan også noen typer av innovative hybridinstrumenter inkluderes i kjernekapitalen, gitt at en rekke krav er oppfylt. Det er likevel satt krav til at

innovative instrumenter (fondsobligasjoner) ikke kan overstige 15 % av kjernekapitalen til banken⁷. Fondsobligasjoner i kjernekapitalen er definert som evigvarende ansvarlige lån.

Selv om de ikke har samme kvalitet som kjernekapitalen kan andre komponenter av balansen også inkluderes i bankens ansvarlige kapital med den hensikt om å fastsette kapitaltrekkelighet. Denne kapitalen klassifiseres som Tier 2 kapital, eller tilleggskapital, og er noe mer flertydig definert. Grovt inndelt er tilleggskapitalen bankens *hybridkapital og ansvarlige lånekapital*. Hybridkapital er som navnet tilsier en mellomting mellom gjeld og egenkapital. Hybridkapital er underordnet all annen gjeld og har egenkapitalegenskaper som eksempelvis ingen fast innløsningsdato og utbytte eller renter, avhengig av egenskapene, kan utsettes hvis selskapet har behov for kapital (Amin, 2006). Bankens ansvarlige lånekapital er lån som har prioritet etter all annen gjeld, men prioritet før eierne. Det vil si at kreditor ved en konkurs har prioritet til tilbakebetaling etter alle øvrige kreditorer, men står før eierne av banken. Det er videre satt restriksjoner på bruk av ansvarlig lånekapital.

Basel I setter også krav til at tilleggskapitalen ikke kan være større enn kjernekapitalen, noe som innebærer at kjernekapitalen for en bank må tilsvare minst fire prosent av de risikovektede eiendelene i beregningsgrunnlaget (Balin, 2008). Tilleggskapitalen har prioritet før kjernekapital, dvs. at den tar tap etter kjernekapital og er således de generelle lånereservene bankenes setter av i vurderingen av kredittrisikoen omtalt i kapittel 2 (Finansdepartementet, 2006).

Pilar 2: Risikovekting

Som allerede omtalt finnes mange ulike typer risiko. Likevel er kredittrisiko den største risikoen for banker (70 % ifølge Greuning & Bratanovic (2009)), og derfor fokus i kapitalkravet for Basel I. På denne måten vil dermed kapitalkravene også oppfordre bankene til å utøve god risikostyring og identifisere betalingsverdige kunder og være konservative i kredittvurderingen.

Alle eiendeler, både på og utenfor balansen blir risikoveid for å komme frem til et samlet beregningsgrunnlag for de avsetninger banken skal ha for kredittrisiko. Dette gjøres ved at alle balanseeksponeringer multipliseres med en gitt risikovekt som avhenger av låntakerens antatte kredittverdighet (Johansen, 2001a). Risikovektene deles inn i fire hovedkategorier og risikovektet volum beregnes ut ifra hvilken risikokategori motparten tilhører. Dette er

⁷Se «*Instruments eligible for inclusion in Tier 1 capital*» for nærmere utdyping. Tilgjengelig på: <http://www.bis.org/press/p981027.htm> (Baselkomiteen, 1998b).

illustrert i et enkelt eksempel under. I eksempelet er også den kapitaldekningen som banken kreves å ha utregnet ved å multiplisere det risikovektede volumet med 8 %.

Tabell 2: Risikovekter Basel I (Johansen, 2001a).

Kategori	Risiko-vekt	Låne-volum	Risikovektet volum (Beregningsgrunnlag)	Kapitaldekningskrav (8 % av ber.gr.lag)
Kontanter, Statsrisiko (innenfor OECD)	0 %	1000 mill.	0 mill.	0 mill.
Multilaterale utviklingsbanker, kommuner, innenlandske finansinstitusjoner og utenlandske kredittinstitusjoner	20 %	1000 mill.	200 mill.	16 mill.
Boliglån med pantesikkerhet innenfor 80 % av verdigrunnlag	50 %	1000 mill.	500 mill.	40 mill.
Øvrige engasjementer (Corporate) og alle andre eiendeler	100 %	1000 mill.	1000 mill.	80 mill.

Forklaring: Tabellen beregner kapitaldekningskrav for lån til ulike motparter. Eksempelvis vil et boliglån med 80 % pantesikkerhet ha en risikovekt på 50 % etter Basel I (fjerde rad i tabellen). Hvis banken dermed har et utlånsvolum på 1000 millioner i denne typen lån vil beregningsgrunnlaget (det risikovektede volumet) for utregningen av kapitaldekningskravet være 500 millioner (=50 % * 1000mill.). Kapitaldekningskravet for denne typen boliglån vil dermed være 8 % av beregningsgrunnlaget (= 500mill. * 8 % = 40 millioner). På den andre siden har kontanter ingen kredittrisiko og dermed risikovekt 0 %. Beregningsgrunnlaget og kapitaldekningskravet etter Basel I vil således være 0 % eller 0,-.

Baselkomiteen understreket også viktigheten av å inkludere alle OBS-eksponeringer i kapitaldekningskravet selv om det er var lite erfaring med bedømmelsen av slike aktiviteter på den tiden. Tilnærmingen ble å inkludere alle OBS-eksponeringer som kredittrisikoequivalenter ved at hovedstolene multipliseres med en kredittkonverteringsfaktor (Credit Conversion Factor – CCF) (Baselkomiteen, 1998a). Kredittkonverteringsfaktoren er utledet fra den antatte størrelsen og sannsynlige kreditteksponeringen til motparten av OBS-eksponeringen. Resultatet multipliseres så med motpartens risikovekt for å finne det risikovektede volumet (Baselkomiteen, 1998a). For eksempel fikk repo-avtaler et krav om en 100 % kredittkonverteringsfaktor. Således vil 100 % av verdien til avtalen måtte risikovektes med vekten til den aktuelle motparten (se tabellen over). Jeg vil ikke gå nærmere inn på de ulike OBS-eksponeringenes kredittkonverteringsfaktorer i Baselkomiteens første kapitaldekningskrav her, men disse er nærmere beskrevet i Basel I-reglene («*Basel accord*») side 12.

Under Basel I viste kredittkonverteringsfaktorene å være for svakt utformet, og var en viktig årsak til at bankene som fortsatt benyttet Basel I manglet risikodekning i sine (OBS) eksponeringer før finanskrisen. Dette behandles under diskusjonen av Basel II i neste kapittel hvor disse svakhetene var identifisert og forsøkt fjernet.

Pilar 3: Kapitaldekningskravet

Pilar 3 kombinerer de to første pilarene av Basel I og setter et krav om at 8 % av en banks risikovektede eiendeler må være dekket av Tier 1 og Tier 2 kapitalreserver (hvorav Tier 1 kapitalen må være minst 4 %) (Baselkomiteen, 1998a). Dette skulle dermed sikre at bankene hadde minst 8 % med kapital av høy kvalitet til dekning av bankenes kredittrisikoeksponeringer på eiendelene i balansen og utenfor.

Pilar 4: Overgang- og implementeringsavtaler

Den siste av de fire pilarene omhandler implementeringen av Baselkomiteens kapitalkrav. Hvert enkelt lands sentralbank er oppfordret til å bidra med implementeringen og utføre streng overvåking for å forsikre seg om at kravene blir overholdt. Innen slutten av 1992 hadde alle medlemmene av Baselkomiteen (unntatt Japan på grunn av bankkrisen sent på 1980-tallet) implementert Basel I og et kapitalkrav på 8 % (Balin, 2008).

4.4 Svakheter ved Basel I

Svakheter ved Basel I viste seg etter hvert å være mange, og jeg vil i det følgende gå gjennom de viktigste av dem.

En del av kritikken konsentrerte seg om regelverkets begrensede virkeområde. Fordi Basel I kun dekket kredittrisiko og var konstruert for G10 landene, anså man regelverkets virkeområde som altfor lite til å sikre finansiell stabilitet i et internasjonalt finanssystem. I tillegg ble det ikke stilt noen krav om offentliggjøring av den finansielle informasjonen til bankene i Basel I. Dette gjorde den tilsynsmessige oppfølgingen og overvåkingen av bankene svært krevende. Som følge av dette fraværet om krav til markedsdisiplin hos bankene, begrenset dette kravenes mulighet til å påvirke land og banker til å følge retningslinjene.

Andre del av kritikken mot Basel I retter seg mot hvordan Basel I ble publisert og implementert av myndighetene i de ulike landene. Myndighetenes manglende evne til å «oversette» Baselkomiteens anbefalinger korrekt til bankene, og et sterkt ønske om å implementere reglementet raskt, førte til at de overgeneraliserte kravene i Basel I. Dette førte

igjen til at bankene oppfattet Basel I som det grunnleggende og siste kravet for å sikre fremtidig stabilitet i banksektoren (Balin, 2008).

Den tredje gruppen kritikk kommer av de skjeve insentivene kravene ga til banker. På grunn av den grove inndelingen av, og de absolutte kravene til risikovekting, fant banker metoder å unngå Basel I standardene og plassere mer risiko i eiendelene, lånebøkene sine, enn det som var hensikten til regelverket fra Baselkomiteen. Dermed kunne bankene opprettholde den tilliten som er så viktig for en bank som er utsatt for store misforhold i løpetidene og dermed er utsatt for stor risiko, og samtidig kunne øke avkastningen gjennom å ta høyere risiko. Bankene tilfredstilte dermed innskytere og eiere på papiret ved å virke sikre og eksponert mot lav risiko og samtidig gi høy lønnsomhet for eierne. Metoden bankene brukte for å plassere mer risiko i eiendelene sine var blant annet å verdipapirisere utlånene og selge videre de verdipapiriserte lånene med lavest risiko. Ved å «splitte» banklånene med lavest risiko fra eiendelene ble bankens eiendeler mer risikable i realiteten selv om Basel I beregnet risikovektene på lånene til å være de samme. De facto mer risiko, mens de jure er risikoen uendret. Denne metoden, som kalles «cherry picking⁸» skaper banker som på papiret beskytter seg selv tilstrekkelig mot kredittrisiko, men som i virkeligheten tar en risiko som er mye større enn hva Basel I skulle tillate (Balin, 2008).

Den siste delen av kritikk mot Basel I baserte seg på at risikovektene i liten grad ga uttrykk for faktisk tapssannsynlighet knyttet til debitor. Den unøyaktige målingen av kredittrisiko i regelverket medførte at lån til selskaper med ulik kredittverdighet likevel fikk samme risikovekt. For eksempel ville et lån til Hydro gi samme risikovekt som et lån til et allerede svært gjeldsfinansiert dot.com selskap som i praksis ansees som mer usikkert. Konsekvensene av den manglende sammenhengen mellom bankenes reelle kredittrisiko og kapitaldekningsregelverket var feilprising og feilallokering av kreditt, så vel som å ha betydning for forholdet mellom banker og verdipapirmarkedet som kilde til finansiering (Johansen, 2001a).

⁸ «Cherry picking» er oftest relatert til aksjemarkedet hvor en investor velger aksjer som har prestert bra med forventninger om at trenden vil fortsette. (investopedia.com)

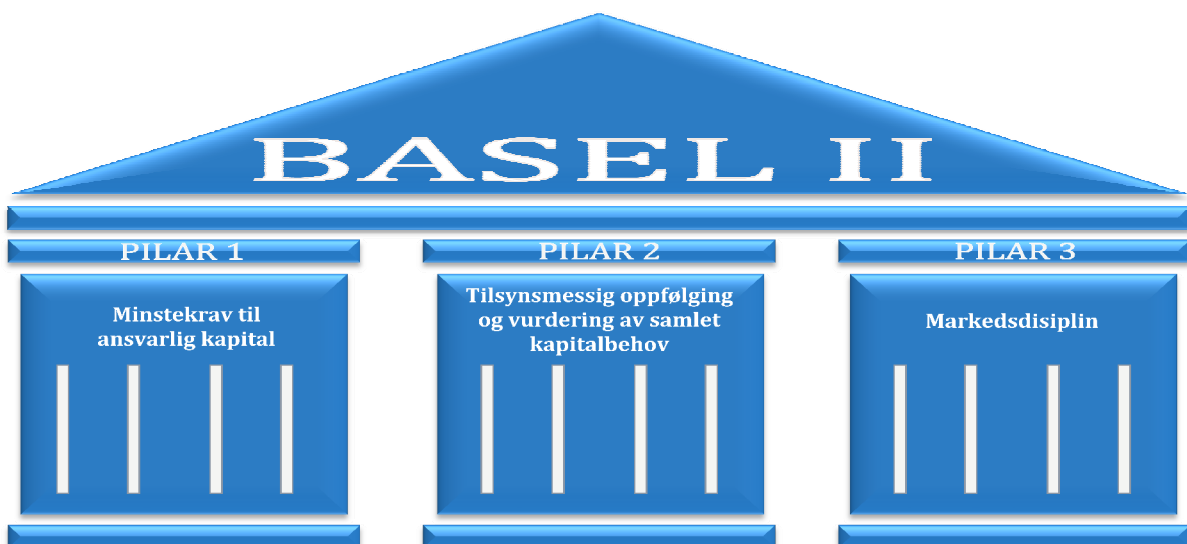
5. Basel II

5.1 Foranledningen til Basel II

Det viste seg etter hvert at Basel I ikke var et tilstrekkelig regelverk. Den hurtige utviklingen av ny teknologi i kombinasjon med nye metoder for risikomåling gjorde at Basel I i liten grad gjenspeilet den reelle økonomiske risikoen bankene tok. Dette skapte forstyrrelser i de forretningene bankene gjorde og samtidig medførte et effektivitetstap for samfunnet ved at allokeringen av kapital ikke ble optimal. I tillegg var regelverket uegnet til å sikre en tilstrekkelig buffer av kapital i bankene (Skauge, 2005). I juni 1999 kom derfor Baselkomiteen med et forslag om å revidere det gjeldende kravet til kapitaldekning. Etter flere år med samarbeid med banker, andre næringer og overvåkningsmyndighetene i flere land, ble det reviderte regelverket, kalt Basel II, publisert i juni 2004. Basel II ble i de kommende årene implementert blant medlemslandene (Baselkomiteen, 2009a).

Jeg vil i følgende avsnitt kort presentere formålet og oppbyggingen av regelverket, før jeg går nærmere inn på oppbyggingen med tre pilarer i kapittel 5.3 til 5.5. Dette danner grunnlaget for kapittel 6, hvor svakheter ved Basel II og behovet for Basel III diskuteres.

5.2 Om Basel II

Figur 2: Basel II

Forklaring: Basel II er bygd opp av tre pilarer. Pilar 1 beregner minstekrav til ansvarlig kapital. Pilar 2 sørger for at bankene selv vurderer hvilken risiko som er knyttet til virksomheten og eget kapitalbehov i tillegg til myndighetenes tilsyn av bankenes overholdelse av reglene. Pilar 3 stiller krav til offentliggjøring av finansiell informasjon og kompletterer pilar 1 og pilar 2.

Komiteens fundamentale mål med det Basel II var å utvikle et rammeverk som videre styrket stabiliteten i det internasjonale banksystemet, og samtidig sørget for at kapitalkravet ikke ville være en kilde til konkurranseulemper mellom internasjonalt aktive banker (Baselkomiteen, 2004). Det nye kapitaldekningsregelverket beholdt strukturen med pilarer, men ble utvidet i både omfang og dybde i forhold til Basel I. De tre pilarene skulle sammen utgjøre et helhetlig og selvforsterkende reglement for vern av soliditeten i banker (Norges Bank, 2001).

Kapitalkravet i Basel II skulle bedre reflektere den underliggende, reelle risikoen, og være bedre tilpasset til den finansielle utviklingen som skjedde, for eksempel med økt verdipapirisering av finansielle produkter (Balin, 2008). Nye og mer risikosensitive metoder for måling av bankenes behov for kapitaldekning kombinert med krav om økt tilsyn skulle ivareta dette.

Basel II er forankret i tre pilarer; *minstekrav til ansvarlig kapital, tilsynsmessig oppfølging og markedsdisiplin*.

5.3 Pilar 1 – Minstekrav til ansvarlig kapital

Pilar 1 er en videreføring av Basel I. Basel II endret ikke kravet om en kapitaldekning på minimum åtte prosent eller retningslinjene for andelene eller kvaliteten på den ansvarlige kapitalen. De nye reglene påvirket kun hvordan beregningsgrunnlaget (de risikovektede eiendelene) i kapitalkravbrøken skulle beregnes og det ble innført kapitaldekning også for operasjonell risiko og markedsrisiko.⁹ Inkluderingen av markedsrisiko førte til at bankene i større grad måtte ta hensyn til de eksponeringene de hadde i handelsporteføljen, enten av spekulative eller sikringshensikter, ved å begrense andelen rentesensitive eksponeringer og risikoen knyttet til egenkapital-, valuta- og råvareposisjoner, på og utenfor balansen. Bankene ville således ha sterkere incentiver til å begrense størrelsen på slike posisjoner og de tap som kan tåles for kapitalen ved å innføre høyere «stop-loss» grenser. Introduseringen av operasjonell risiko ville oppfordre bankene til å ta mer hensyn til de tapene som kunne oppstå som følge av sviktende prosesser eller menneskelige feil i den daglige virksomheten. Jeg beskriver nærmere hvordan de nye risikogrupperne skal være dekket av ansvarlige kapital videre i kapitlet.

⁹ Markedsrisiko ble inkludert i Basel I januar 1996. Se «*Overview of the amendment to the capital accord to incorporate market risks*» (Nov 2005), tilgjengelig på <http://www.bis.org/publ/bcbs23.htm>.

Det nye kapitaldekningsregelverket som tok hensyn til både kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko, skulle føre til en mer presis måling av risiko slik at kapitalkravet i større grad gjenspeilet bankens faktiske risiko (Baselkomiteen, 2005b). Den nye kapitaldekningsbrøken ser slik ut:

$$\frac{\text{Ansvarlig kapital}}{\text{Beregningsgrunnlag}} = \frac{(\text{Kjernekapital} + \text{Tilleggskapital})}{(\text{Kredittrisiko} + \text{Markedsrisiko} + \text{Operasjonell risiko})} \geq 8\%$$

Formel 2: Minstekapitalkrav under Basel II

Bankene har muligheten til å velge mellom standardiserte og interne metoder for å beregne beregningsgrunnlaget for de ulike risikoklassene. Figuren under oppsummerer de ulike metodene som kan benyttes i beregningsgrunnlaget og bestanddelene til den ansvarlige kapitalen. Risikotypene og metodene vil behandles i det følgende.

Figur 3: Basel II Pilar 1 (Minstekrav til ansvarlig kapital)

5.3.1 Kredittrisiko

Som under Basel I må bankene ha kapitaldekning for risikoen at en kunde eller annen motpart vil misligholde sine forpliktelser. Dette kreves for å begrense kredittrisikoen som følge av den assymetriske informasjonen i markedet og for å jevne ut likviditetssvingninger fra interbankmarkedet (Greuning & Bratanovic, 2009).

For beregning av kapitalkravet for kredittrisiko kan bankene velge mellom to metoder, en fornyet standardmetode som baserer seg på beregningen fra Basel I og en ny internrating-metode med to ulike beregningsmetoder. Den nye internmetoden er mer komplisert og beregnet for større banker, mens standardmetoden er tilpasset mindre banker som ikke har kapasitet eller tilfredsstillende minstekravene til å implementere interne målemetoder (Baselkomiteen, 2006).

Standardmetoden

Standardmetoden er basert på beregningsmetoden fra Basel I, men er videreutviklet med noen viktige justeringer. Den fornyede metoden er justert slik at den tar hensyn til markedsbaserte ratingbyråer som Standard & Poor's, Moody's, DBRS og Fitch for å fastslå hvilken risikovekt kreditt skal ha. Dette er i kontrast til Basel I hvor eiendelene ble delt inn i kategorier og gitt risikovekter kun etter motpartens egenskaper. Det risikovektede volumet vil som før være lånevolumet multiplisert med risikovekten for det aktuelle lånet, men med enkelte endringer i risikovektene.

Tabell 3: Vekting etter standardmetoden basert på S&P's risikoklasser (Johansen, 2006).

Rating	Stater	Banker/kommuner	Boliglån	Retailportefølje ¹⁰	Store foretak
AAA/AA-	0 %	20 %	-	-	20 %
A+/A-	20 %	50 %	-	-	50 %
BBB+/BBB-	50 %	100 %	-	-	100 %
BB+/B-	100 %	100 %	-	-	100 %
Under B-	150 %	150 %	-	-	150 %
Uten rating	100 %	100 %	35 %	75 %	100 %

Forklaring: Tabellen viser risikovekter for ulike motparter basert på motparten kredittvurdering. For eksempel vil utlån til «store foretak» med den høy kredittvurdering (AAA/AA-) tildeles en risikovekt på 20 % som skal multipliseres med lånevolumet for å estimere beregningsgrunnlaget.

¹⁰ Eksponeringer mot personmarkedet eller til små og mellomstore foretak (krav til blant annet omsetning < 400 millioner NOK) (Baselkomiteen, 2006).

Fordringer på stater vil ikke lenger bli vektet på grunnlag av om staten er med i OECD, men vil avhenge av statens kredittvurdering og variere med vekter fra 0 til 150 % (som vil tilsi et kapitalkrav på 1,5 ganger 8 % = 12 %). Banker og store foretak med god rating vil få en risikovekt på 20 eller 50 prosent, mens de med høy risiko og svak rating tildeles en risikovekt på 100 til 150 prosent. Dette er en klar endring fra Basel I hvor alle foretak hadde risikovekt på 100 prosent (Norges Bank, 2001).¹¹ Videre er også risikovekten for godt sikrede boliglån endret fra 50 til 35 prosent, mens resten av lån til husholdninger og små foretak (som i Basel I hadde en risikovekt på 100 prosent) har fått en risikovekt på 75 prosent (Baselkomiteen, 2006).¹²

Aktiviteter utenfor balansen til banken vil fortsatt inkluderes i beregningen av det risikovektede volumet ved å bli konvertert til kredittekvivalenter gjennom bruk av kredittkonverteringsfaktorer. Disse kredittkonverteringsfaktorene ble økt i Basel I for alle relaterte eksponeringer for å bedre ta hensyn til den reelle risikoen. Risikoen til eksponeringen, eller den kredittkonverteringsfaktoren den får, avhenger av det underliggende instrumentets risiko. Risikovekting av eksponeringer som er relatert til verdipapirisering er forklart i en egen del av Basel II kalt «*The Securitisation Framework*» (sidene 116 – 139). Rammeverket inkluderer blant annet alle typer av instrumenter som «asset-backed securities» (ABS), hvor mange boliglån slås sammen til obligasjoner, rente og valuta swaper og ulike typer kredittderivater som overfører risikoen fra et aktivum til motparten uten å selge aktivumet.

Basel II tillater banker å ekskludere verdipapiriserte eksponeringer fra beregningen av risikovektede eiendeler hvis «den signifikante kredittrisikoen er overført til en tredjepart» (Baselkomiteen, 2004). Hvis dette ikke er tilfellet skal den verdipapiriserte eksponeringen inkluderes i de risikovektede eiendelene. Det risikovektede volumet beregnes ved bruk av egne risikovekter som varierer fra 20 til 350 % avhengig av blant annet kredittvurderingen. Den detaljerte beskrivelsen av ulike vekter for beregningen av risikovektet volum er omfattende og er presentert i Basel II «*International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*» på sidene 116 – 139.

¹¹ Jamfør med eksempelet i Basel I hvor Hydro og et høyt gjeldsfinansiert selskap med lavere kredittvurdering oppnådde samme risikovekt.

¹² I brev fra daværende kredittilsynet og sparebankforeningen til Baselkomiteen datert 3. juli 2003 støtter tilsynet risikovekten på 35 prosent, men stiller seg mer kritisk til en risikovekt på 75 prosent på resten av retailporteføljen (Kredittilsynet, 2003). Dette er som årsak til at i Norge ansees utlån til personmarkedet som sikrere og dermed burde ha lavere kapitaldekning enn hva Baselkomiteen krever.

Finanskrisen viste at bankene i stor grad hadde klart å unngå å ha kapitaldekning for verdipapiriserte eksponeringer ved at de benyttet derivater og strukturerte produkter, som ekskluderte disse eksponeringene fra beregningen av risikovektede eiendeler. På denne måten trengte bankene mindre kapitaldekning av kredittrisiko, men som realiteten viste dette seg å være en svakhet ved Basel II, da store deler av den faktiske kredittrisikoen fortsatt lå hos bankene. En nærmere beskrivelse av dette hører til kritikken av Basel II som presenteres i begynnelsen av neste kapittel.

IRB - metoden

Utenom standardmetoden foreslår Basel II to alternative metoder for å risikovekte kapital. Disse metodene kalles for «Internal Ratings Based Approaches» og deles inn i en grunnleggende og en avansert IRB – metode. Ved bruk av interne metoder benytter bankene, med hjelp fra tilsynsmyndighetene, egne modeller for beregning av kapitalkravet (Finansdepartementet, 2006). Målet med de interne metodene er at den økte risikosensitiviteten skal gjøre det mulig for banker å ha mindre reservekapital og dermed kunne oppnå større lønnsomhet. For å kunne benytte seg av IRB – systemene må banken få en tillatelse fra tilsynsmyndighetene. (I Norge er det i dag seks større banker som rapporterer etter IRB-metoden). IRB -system defineres som «de modeller, arbeids- og beslutningsprosesser, kontrollmekanismer, IT-systemer og interne retningslinjer og rutiner som er knyttet til klassifisering og kvantifisering av kredittrisiko» (DnB NOR, 2010).

Bankene skal ved bruk av IRB - metodene beregne forventet tap (Expected Loss - EL) på et engasjement ut fra følgende tre risikoparametre (Finansdepartementet, 2006):

1. Sannsynligheten for at debitor vil misligholde sine forpliktelser, angitt i prosent, innenfor en tidsperiode på ett år. (Probability of default – PD)
2. Størrelsen av engasjementet ved mislighold, angitt som et beløp. (Exposure at default – EAD)
3. Størrelsen av tapet ved mislighold, angitt i prosent av EAD. (Loss given default – LGD)

Ved bruk av den grunnleggende IRB - metoden estimerer banken sannsynligheten for mislighold (PD). De to andre risikoparameterne fastsettes så av tilsynsmyndighetene. Den avanserte IRB- metoden tillater bankene å estimere alle de tre nevnte risikoparameterne

(Finansdepartementet, 2006). Den endelige versjonen av Basel II (Baselkomiteen, 2004) innførte krav om beregning av LGD ved bruk av «*downturn LGD*», eller «nedgangs LGD», som «reflekterer økonomiske nedgangstider hvis nødvendig for å fange opp relevant risiko» (Baselkomiteen, 2005c). Dette betyr at størrelsen av tapet ved mislighold ble beregnet til å være større ved nedgangstider for å gjøre bankene mer robuste for misligholdt kreditt.

5.3.2 Operasjonell risiko

Å inkludere operasjonell risiko i det nye regelverket ble vedtatt av Baselkomiteen, etter å ha vurdert behovene for flere risikomål i tillegg til kredittrisiko. Hovedformålet med kapitalkrav for operasjonell risiko er at bankene skal identifisere og forstå risikoen som ligger i driften av banken. På denne måten skal bankene kunne forebygge tap og forbedre evnen til å oppfatte situasjoner når uønskede hendelser er i ferd med å skje. Uønskede hendelser kan være underslag, korrupsjon og svindel i tillegg til utilstrekkelige rutiner eller systemer som medfører unødig tidsbruk som igjen kan føre til tapte forretningsmuligheter, effektivitetstap eller at man inngår avtaler med direkte økonomisk tap (Olsen, 2006).

Operasjonell risiko skal beregnes etter én av de tre følgende metodene (Finansdepartementet, 2006):

1. Basismetoden (Basic Indicator Approach), der kapitalkravet baseres på bankens inntekt (etter nærmere definisjon).
2. Sjablongmetoden eller standardmetoden (Standardised Approach), der kapitalkravet er differensiert etter bankens ulike virksomhetsområder.
3. Avanserte metoder (Advanced Measurement Approach - AMA), der banken kan benytte sine egne systemer for å identifisere ulike former for operasjonell risiko.

Basismetoden

Basismetoden kan benyttes av alle banker og baseres i sin helhet på bankens størrelse, fastsatt ved inntekten. Ved beregningen av kapitaldekningen for operasjonell risiko har Baselkomiteen vedtatt at kravet skal være 15 % av gjennomsnittlig inntekt de siste tre årene som videre blir benyttet i beregningen av det totale kapitalkravet. Eventuelle år hvor

bruttoinntekten var negativ eller null inkluderes ikke i beregningen av kapitalkravet (Baselkomiteen, 2006).

Sjablongmetoden

Den andre metoden, kjent som sjablongmetoden, bygger på basismetoden, men deler bankens virksomhetsområder i åtte detaljerte forretningsområder. De ulike forretningsområdene er definert som: Foretaksfinansiering («*Corporate Finance*»), egenhandel og formidling («*Trading & Sale*»), megling for massemarkeds kunder («*Retail brokerage*»), banktjenester for bedriftskunder («*Commercial banking*»), banktjenester for massemarkeds kunder («*Retail banking*»), betaling og oppgjørstjenester («*Payment & Settlement*»), tilknyttede tjenester («*Agency services*») og kapitalforvaltning («*Asset management*») (Baselkomiteen, 2006).

Kapitalkravet blir så beregnet ved å multiplisere bruttoinntekten for hvert forretningsområde med en fastsatt faktor som varierer fra 12 – 18 prosent. Negative kapitalkrav (som følge av negativ inntekt) i et eller flere forretningsområder, kan kompensere for positive kapitalkrav i andre forretningsområder, såfremt det totale kapitalkravet for operasjonell risiko ikke blir mindre enn null (Baselkomiteen, 2006).

Det settes større krav til banker som skal benytte standardmetoden enn basismetoden. Blant annet må banken oppfylle krav om identifisering og dokumentering av operasjonell risiko i tillegg til internrapportering og vurderingssystem slik at operasjonell risiko er en integrert del av bankens risikostyringsprosess (Finanstilsynet, 2005).

Avansert metode

Ved bruk av den avanserte metoden vil kapitalkravet tilsvare risikomåling gjort ved hjelp av bankens interne måling av operasjonell risiko. Bruken av avanserte metoder for beregning av kravet til ansvarlig kapital for operasjonell risiko forutsetter tillatelse fra tilsynsmyndighetene. Arbeidet for å utvikle og implementere interne modeller for å måle operasjonell risiko har vært vektlagt i mange land. I Norge er det i dag ingen banker som benytter avanserte metoder og det forventes at det kun er de største bankene, som er en del av internasjonale konsern, som på sikt muligens vil søke om tillatelse til å benytte de avanserte modellene (Finansdepartementet, 2006).

5.3.3 Markedsrisiko

Basel I regelverket fra 1988 ble i 1996 supplert med et kapitaldekningskrav for markedsrisiko som inkluderes i Basel II. Markedsrisiko defineres som risikoen for tap på posisjoner som følge av endringer i markedspriser.

Det er hovedsakelig to typer risiko som er underordnet markedsrisiko. Den første er risiko knyttet til renterelaterte instrumenter og egenkapitalinstrumenter i bankens portefølje av finansielle instrumenter. Renterelaterte instrumenter kan være obligasjoner eller derivater som fremtidige rente avtaler, futures på obligasjoner, rente- og valutawaper og forwardposisjoner i valuta. Egenkapitalinstrumenter i bankenes handelsportefølje, definert som «*trading book*», er kortsiktige posisjoner i finansielle instrumenter som brukes til handel eller sikring av andre deler av balansen (Baselkomiteen, 2005a). Den andre typen risiko som er underordnet markedsrisikoen er valutarisiko og råvarerisiko (Baselkomiteen, 2005a).

Kapitalkravet for renterelaterte instrumenter og aksjer vil avhenge av markedsverdien av bankens finansielle instrumenter, mens kapitalkravet for valutarisiko og råvarerisiko avhenger av bankens totale valuta- og råvareposisjoner. En mer grundig analyse av hvordan kapitalkravet beregnes er noe komplisert og går utover oppgavens hensikt. Jeg vil derfor kort gå gjennom hovedpunktene for beregningen av kapitalkravet for markedsrisiko.

Bankene kan velge mellom standardiserte og interne metoder ved måling av markedsrisiko. Den standardiserte metoden deler markedsrisikoen inn i fire risikokategorier: Renterisiko, egenkapitalrisiko, valutarisiko og råvarerisiko. Minstekapitalkravet til rente- og egenkapitalrisikoen uttrykkes gjennom en *spesifikk risiko* som avhenger av om posisjonen er kort eller lang (summen av alle lange og korte posisjoner), og en *generell markedsrisiko* i hele porteføljen, hvor lange og korte posisjoner kan utligne hverandre (forskjellen mellom summen av lange og summen av korte posisjoner – netto posisjonen i markedet). Dette vil være naturlig som følge av at korte posisjoner har den hensikt å skape profitt ved prisnedgang, mens en lang posisjon motsatt spekulerer i prisoppgang i det aktuelle underliggende aktivumet (Lovdata, 2007). Valuta- og råvarerisiko deles ikke inn i generell og spesifikk risiko, men avhenger av den totale størrelsen på eksponeringen.

Det totale kapitalkravet for markedsrisiko beregnes som summen av kapitalkravene i de fire risikokategoriene beregnet ut fra standardvekter (Baselkomiteen, 2006). Vektene er basert på

egenskaper ved posisjonene som type, volatilitet og forfallstid og varierer med verdier fra 2,25 % for de minst risikable til 100 prosent for de mest risikable (Balin, 2008). De store avvikene mellom vektene oppfordrer bankene til å være eksponert mot instrumenter som ansees som sikre. Dette vil tilsi å gjøre bankens balansestyring mer rettet mot en likviditetsportefølje som fungerer som en kilde til likviditet for å dekke kortsiktige forpliktelser framfor en stor handelsportefølje med spekulasjon for å utnytte markedsmuligheter (Greuning & Bratanovic, 2009).

Den andre metoden for å beregne kapitalkravet for markedsrisiko er intern-metoden. Denne metoden krever tillatelse fra tilsynsmyndighetene som i Norge tilsvarende Finanstilsynet og er mer komplisert i anvendelsen. Intern-metoden er mer kompleks og krevende enn standardmetoden, men banker som kan oppfylle kravene fra tilsynsmyndighetene kan oppnå høyere lønnsomhet. Årsaken til dette er at internmetoden tar mer nøyaktig hensyn til den risikoen som banken må ha kapitaldekning for, og fører til at bankene har mer kapital som kan plasseres i eksempelvis utlån som medbringer renteinntekter. Samtidig er kravene for å benytte intern-metoden omfattende. Banken må blant annet bevise at den har fornuftige modeller som nøyaktig måler markedsrisiko, den må gjennomføre stresstester og må ha ansatte som har kompetanse i å bruke sofistikerte modeller for risikokontroll. Blant annet må «*Value-at-risk*», som er et mye brukt risikomål for markedsrisiko, utføres daglig med 99 % ensidig konfidensintervall (Baselkomiteen, 2005a).

5.3.4 Total kapitaldekning

Avslutningsvis vil jeg kort forklare hvordan en bank beregner sin totale kapitaldekning. Det er viktig å understreke at på grunn av de ulike metodene som banker bruker og de store forskjellene i lånebøkene, tillater Basel II stor variasjon i beregningen av kapitalreservene (Balin, 2008).

For å sikre en konsekvent beregning av kapitalkravene for kreditt-, markeds- og operasjonell risiko, multipliseres kapitalkravene til markeds- og operasjonell risiko med 12,5 (som er det resiproke til minstekapitalandelen på 8 % [$1/0,08 = 12,5$]). Dette er for å finne de totale risikoreservene som må ha kapitaldekning for markedsrisiko og operasjonell risiko. Ved å gjøre dette skaper bankene en numerisk sammenheng mellom beregningen av kapitalkravet for kreditt- og operasjonell risiko og kapitalkravet for markeds- og operasjonell risiko. Årsaken ligger i at

kravet for kredittrisiko er basert på risikovektede eiendeler, mens kravet for markeds- og operasjonellrisiko er beregnet direkte på basis av metodene gjennomgått ovenfor. Banken vil etter å ha multiplisert kravene med 12,5, ha risikoreservene som vil dekke kapitalkravet til markeds- og operasjonell risiko. For å finne reservene som trengs for å dekke kredittrisikoen multipliseres de risikovektede eiendelene med 8 %, som beskrevet tidligere. De totale reservene for alle risikotypene i Basel II er dermed summen av markeds- og operasjonell risikoreserver og risikovektede eiendeler multiplisert med 8 % (Baselkomiteen, 2005a).

Totale kapitalreserver =

8 % × risikovektede eiendeler + reserver operasjonell risiko + reserver markedsrisiko

Formel 3: Totale kapitalreserver til dekning av kredittrisiko, operasjonell risiko og markedsrisiko

5.4 Pilar 2 – Tilsynsmessig oppfølging og vurdering av samlet kapitalbehov

Pilar 2 og 3 er mye mindre omfattende enn Pilar 1, de opptar kun 40 av de 350 sidene i Basel II reglementet, men er likevel viktige av flere årsaker: Pilar 1 bygger på et sett med generelle regler og tar derfor ikke hensyn til alle typer risiko knyttet til bankenes virksomhet. I tillegg tar ikke pilar 1 hensyn til individuelle forhold omkring bankenes risikohåndtering og kontrollvirksomhet. Det er derfor viktig med et individuelt tilsyn av hver enkelt bank for å komplettere og utfylle de generelle kravene gitt i pilar 1 (Aamo, 2005).

Pilar 2 er en utvidelse i forhold til Basel I og har til hensikt å forsikre at banker har tilstrekkelig med kapitaldekning for risikoen de påtar seg. I tillegg skal pilar 2 også oppfordre bankene til å utvikle og bruke bedre risikostyringsteknikker. Det er fire prinsipper som ligger til grunn for den tilsynsmessige oppfølgingen av bankene (Baselkomiteen, 2006):

1. Bankene skal ha en prosess for å vurdere samlet kapitalbehov i forhold til risikoprofil og ha en strategi for å opprettholde kapitaldekningsnivået.
2. Tilsynsmyndighetene skal evaluere bankenes interne vurdering av kapitalbehovet og strategi, og i tillegg bankenes egen evne til å kontrollere og sørge for at minimumskravet overholdes (Prinsipp 1).

3. Tilsynsmyndigheten skal legge til grunn at bankene har en kapitaldekningsgrad som ligger over minimumskravet til kapitaldekning og skal ha muligheten til å pålegge (eller oppfordre) banker til å ha kapital utover minimumskravet.
4. Tilsynsmyndighetene skal gripe inn på et tidlig stadium for å forhindre at kapitaldekningen faller under minimumsnivå som kreves for å ivareta bankens risikoeksponering og treffe tiltak hurtig dersom kapitalnivået ikke opprettholdes.

Hvis en eller flere av de ovennevnte hovedprinsippene ikke overholdes, skal myndighetene kunne iverksette tiltak mot banken. Basel II foreslår fem tiltak tilsynsmyndighetene skal kunne benytte (Finansdepartementet, 2006):

1. Krav om høyere kapitaldekning enn det som følger av minstekravene.
2. Krav om forsterket styring og kontroll knyttet til institusjonens vurdering av behovet for risikokapital.
3. Krav om endringer i tapsavsetningspraksis eller behandling av eiendeler i kapitaldekningsammenheng.
4. Krav om å begrense virksomhetens omfang.
5. Krav om å redusere risikoen knyttet til hele eller deler av virksomheten.

Tilsynet har også fått retten til å endre de interne risikoevalueringsmetodene banken bruker. Hvis en stor bank ikke tar tilstrekkelig hensyn til kreditt-, markeds- eller operasjonell risiko, kan tilsynsmyndighetene kreve at banken bytter til enklere metoder for å beregne kapitalkrav eller pålegge banken til å ha kapital utover minimumskravet (Balin, 2008). Det skal presiseres at en permanent løsning for en bank i vanskeligheter ikke alltid er økt kapitalkrav, men det kan likevel være en god midlertidig løsning som følge av at enkelte tiltak, som for eksempel å forsterke styring og kontroll, tar lengre tid å implementere. Først når tilsynsmyndighetene ser at bankens tiltak til å bedre styring og kontroll av risikokapitalbehovet er effektive, kan de trekke tilbake kravet om kapital utover minimumskravet (Baselkomiteen, 2006).

Basel-komiteen har også identifisert noen spesifikke og viktige faktorer som tilsynsmyndighetene må fokusere på. Dette inkluderer blant annet enkelte nøkkelrysikofaktorer som ikke er direkte behandlet i pilar 1. Eksempler på risiko som ikke er dekket i pilar 1 er bankspesifikk risiko, som for eksempel kan være knyttet til bankens kundemasse og lokalisering, og konsentrasjonsrisiko. I balansestyringen sin er dette viktige faktorer som bankene tar hensyn til i styringen av eiendelene. Dette gjøres ved å diversifisere

eiendelene i større grad for å minimere eksempelvis konsentrasjonsrisikoen.

Konsentrasjonsrisiko oppstår når store deler av bankens engasjementer er eksponert mot de samme risikofaktorene, som kan forårsake tap for banken som er store nok, relativt til bankens kapital, til å true bankens evne til å opprettholde virksomheten sin. Basel II går så langt som å påstå at konsentrasjonsrisiko er den viktigste årsaken til problemer for banker, noe som kan underbygges ved behovet for ny bankregulering som årsak av finanskrisen, presentert i neste kapittel om behovet for nytt regelverk. Basel II understreker derfor viktigheten av at bankene har gode kontrollrutiner for å identifisere og kvantifisere slike risikofaktorer. Tilsynsmyndighetene vil foreta en samlet vurdering av bankenes styring av konsentrasjonsrisiko, og ha adgang til å gripe inn og endre på kapitaldekningskravene hvis bankens eksponering på engasjementer viser seg å være for konsentrert (Baselkomiteen, 2006).

5.5 Pilar 3 – Markedsdisiplin

Pilar 3 stiller krav til banken om offentliggjøring av finansiell informasjon. Denne offentliggjøringen skal gjøres på internett minst én gang i året. Formålet med markedsdisiplinen er å komplettere minimumskravene i pilar 1 og den tilsynsmessige oppfølgingen i pilar 2 (Baselkomiteen, 2006). Informasjonen skal dekke tilpasninger til, og oppfyllelse av kapitaldekningskravet, herunder spesifisere risikovektet beregningsgrunnlag, og egenskaper ved den ansvarlige kapitalen. I tillegg skal metoder for beregning av beregningsgrunnlaget, og en beskrivelse av styring og kontroll av de ulike risikotypene, dekkes i offentliggjøringen (DnB NOR, 2010). Dette er spesielt viktig med tanke på at pilar 1 åpner for flere mulige metoder å beregne kapitalkravet og at informasjonsasymmetrien blir mindre til fordel for markedet, herunder investorer, kreditorer og analytikere.

6. Krise også i regulering og tilsyn

6.1 Innledning

Implementeringen av Basel II begynte i 2007 og i USA ble ikke regelverket implementert før begynnelsen av 2009. Likevel har Baselkomiteen allerede kommet med et nytt og utvidet forslag til kapital- og likviditetskrav som en direkte årsak av finanskrisen. Jeg vil i det følgende kapittelet gå gjennom den kritikken Basel II har mottatt og årsakene til behovet for et tredjegerasjons kapitaldekningsregelverk.

6.2 Kritikk av Basel II

Basel II er et resultat av nesten seks års undersøkelser og utfordrende arbeid i samarbeid med banker og industrigrupper for å etablere et mer risikosensitivt kapitalkrav. Reglementet fikk stort sett positive tilbakemeldinger fra tilsynsmyndigheter, men det er også blitt avdekket store svakheter ved regelverket.

For det første er Basel II konstruert for internasjonale banker og dermed passer bedre for store og internasjonale banker, i motsetning til de mange små bankene som finnes i flere av medlemslandene. Regelverket er komplisert og ressurskrevende og det er knyttet høye kostnader knyttet til implementering, som kan lede til konkurranseulikheter mellom bankene. De mindre bankene fikk problemer med å tilfredsstille kravene og er det har vært diskusjoner omkring tap av prestisje, som følge av at små banker rapporterer etter standardmetodene og ikke etter de mer avanserte intern-metodene som større banker benytter (Engen, 2005).

Regelverkets internasjonale retning er også ment å kunne skape fordeler gjennom internasjonal samhandling, men i boken «*Banking on Basel*» (Tarullo, 2008), argumenteres det for at problemene i banksektoren trolig ble forstørret som følge av regelverkets internasjonale fokus. Det antydes at styringsprinsippene er for generelle og at de er mangelfulle i deknningen av sentrale forhold ved styringen av banken.

Annerledes er det for kravene som settes til risikovektet kapital i regelverket. Basel II forsøker å standardisere regelverket for å kunne tilpasses ethvert lands banksystem, men de svært detaljerte og kompliserte kapitalkravene medførte vanskeligheter i implementeringen, og

skapte store utfordringer for tilsynsmyndighetene (Skauge, 2005). Basel II er faktisk det mest detaljerte regelverket innenfor alle reguleringsområder som er satt sammen i en internasjonal innsats, og det kreves derfor høy kompetanse og kapasitet hos tilsynet i det enkelte land (Tarullo, 2008).

Basel II er videre kritisert for sin prosyklisitet, eller at regelverket kan virke forsterkende på de økonomiske konjunktursyklusene. Dette skjer ved at bankene i nedgangstider kan få svekket sin kapitaldekning som følge av svake resultater. Med minstekapitalkravet som ufravikelig kan bankens utlånsmuligheter bli svekket, som igjen kan forverre nedgangskonjunktoren. Tilsvarende er det hvis økonomien er i en oppgangskonjunkturfase med gode resultater og oppbygning av solide kapitalbuffer. Dette gir bankene incentiver til økt utlånsvekst og kredittbobler kan oppstå (Skauge, 2005).

Det har også vært diskusjoner omkring bankenes mulighet til å kunne benytte egne risikomodeller for å beregne kapitaldekningskravet for risikoen banken tar på seg. Finanskrisen beviste at mange av bankenes interne risikomodeller fungerte dårlig, og underestimerte risikoeksponeringen i sterk grad. Dette gjaldt spesielt derivater og strukturerte produkter, som tilsynelatende var forbundet med lav risiko (Financial Times, 2008). Slike produkter og instrumenter var en viktig årsak til finanskrisen. Gjennom ulike metoder overførte bankene risikoen til en tredjepart, men uten å selge aktivaene. Dermed kunne bankene ha en lavere kapitaldekning selv om banken i realiteten fortsatt eide eksponeringen. Det forelå krav om kapitaldekning så lenge risikoen fortsatt lå hos bankene, men dette klarte de å omgå ved bruken av blant annet kredittderivater. Finansdepartementet (2005) definerer kredittderivater som *finansielle kontrakter som overfører hele eller deler av kredittrisikoen knyttet til lån, obligasjoner eller lignende fra kjøperen av beskyttelse (selgeren av risiko) til selgeren av beskyttelse (kjøperen av risiko). Kredittderivater er omsettelige instrumenter som gjør det mulig å overføre kredittrisiko knyttet til bestemte aktiva til en tredje part uten å selge aktivaene*». Bankene benyttet disse metodene og risikoen ble overført til motparten i henhold til Basel II, men i virkeligheten lå store deler av risikoen igjen hos bankene som følge av at regelverket ikke fanget opp den *reelle* risikoen tilstrekkelig. Et klart eksempel er Lehman Brothers: Fem dager før banken gikk over ende rapporterte Lehman Brothers at den hadde en Tier 1 kapitalandel på 11 %, nesten tre ganger mer hva Basel II krevde. Basel II *kunne* ikke gjenspeile risikoen bankene virkelig var eksponert mot (The Economist, Jan. 2010).

Det skulle vise seg at deler av manglene til å fange opp slik risiko også lå hos rating-byråene. Store anerkjente byråer vurderte flere produkter til å ha høy kreditverdighet, men som i realiteten hadde skjulte bestanddeler som nærmest var dømt til mislighold. Bankene gjorde i så forstand det de var pålagt, og hadde kapital til å dekke eksponeringer med høy kreditverdighet, men det viste seg senere at enkelte eksponeringer skulle hatt lavere kredittvurdering, og dermed mye høyere risikovekter (Chartered Accountants, 2008).

6.3 Behovet for et nytt kapital- og likviditetsregelverk

Kritikken presentert i forrige avsnitt karakteriserer *svakheter* ved Basel II. Samtidig som disse påvirker behovet for et nytt regelverk, rettferdiggjør Baselkomiteen Basel III-forslaget hovedsaklig gjennom at finanskrisen påviste store *mangler* i kapitalreguleringen. Eller som finanstilsynsdirektøren Bjørn Skogstad Aamo sa det på en konferanse i mai 2010: «Det var krise også for regulering og tilsyn» (Aamo, 2010b). Jeg vil i det følgende kort oppsummere finanskrisens rolle i behovet for et nytt kapital- og likviditetsregelverk.

Teknologiske endringer kombinert med en meget rask finansiell innovasjon gjorde det mye enklere å tilby kreditt og låne billigere. I tillegg gav endringene fordeler gjennom økte muligheter til å spre risiko for bankene, mens utlånsveksten stimulerte veksten i økonomien. Samtidig førte endringene til at det finansielle systemet ble mer sårbart og ustabil. Kombinert med den økende viljen til å ta risiko ble ustabiliteten ytterligere forsterket. Det er mange årsaker til hvorfor krisen ble så omfattende, men det er spesielt tre faktorer som er viktige årsaker til behovet for ny og utvidet regulering.

Den første var undervurderingen av risikoen i de nye finansielle produktene. Den stadig økende verdipapiriseringen av boliglån til obligasjoner («*asset-backed securities*» - ABS), som igjen ble satt sammen til nye obligasjoner («*collateralized debt obligations*» - CDO) førte til at risikoen knyttet til disse obligasjonene ble undervurdert. Det er viktig å understreke at denne verdipapiriseringen fant sted i en rekke land, Norge inkludert, men her under mer «kontrollerte» former. Den videre beskrivelsen er derfor basert på hendelsene i USA. En stor del av disse sammensatte obligasjonene fikk den sikreste ratingen (AAA), som var viktig for at bankene kunne selge obligasjonene videre til andre finansforetak. Store deler av disse obligasjonene viste seg etter hvert å være heller usikre. Mange av boliglånene var gitt til personer med svært dårlig kreditverdighet, omtalt som «NINJA-lån» som står for «*No Income, No Jobs or Assets*» (Holden, 2009). Når kjøperne av CDOer samtidig kunne forsikre

seg mot tap gjennom kjøp av kredittforsikring («*credit default swaps*» – CDS) lignet det hele mer på en labyrint av sikre papirer, men som i realiteten kun var en falsk beskyttelse når boligmarkedene snudde nedover.

Den andre faktoren som er årsaken til ny regulering var de *de facto* lave egenkapitalandelene og høye andelene kortsiktig gjeld som preget store deler av det finansielle systemet. Bankenes sterke utlånsvekst ble ikke reflektert i en tilsvarende vekst i egenkapitalen. Den lave egenkapitalandelen medførte høy avkastning på egenkapitalen, men økte risikoen gjennom en lavere evne til å tåle tap. Dette tilfredsstilte således kun en av kravene i bankene balansestyring om høyest mulig avkastning, men samtidig begrenset risiko. Basel II var allerede innført med krav om 8 % sikker kapital, men regelverket ble omgått gjennom verdipapirisering og store OBS-eksponeringer. I tillegg sto mange banker, spesielt investeringsbankene i USA, utenfor den vanlige reguleringen fordi de ikke mottok innskudd fra allmennheten. Halvparten av det amerikanske kredittmarkedet var dermed utenfor reguleringer, og mens vanlige banker lånte ut 10-15 gangeregenkapitalen kunne investeringsbankene låne ut over 30 ganger egenkapitalen (Aamo, 2009) Når de store langsiktige utlånene også ofte ble finansiert kortsiktig, gjennom for eksempel repoavtaler, måtte bankene stadig låne nye midler og markedet ble svært utsatt for sviktende pengemarkeder (Holden, 2009).

Den siste årsaken til ny regulering var den store integrasjonen av finansmarkedene over hele verden. Verdipapiriseringen bidro til økte kapitalstrømmer over landegrensene. Blanchard (2009) beregner at samlede utlån til andre land, fra bankene i fem store industriland (USA, Storbritannia, Japan, Tyskland og Frankrike), ble mer en tredoblet fra 2000 – 2008. Mer spesifikt gikk utlånene fra 6 300 milliarder dollar til 22 000 milliarder dollar i denne perioden. Den økte avhengigheten mellom finansmarkedene skapte dermed en betydelig systemrisiko, og førte til at problemene spredte seg raskt over hele verden. Det var blant annet regionale tyske banker som først ble påført store tap fra amerikanske boliglån.

De ovennevnte tilstandene bidro til en sterk og omfattende krise som i tillegg ble forverret gjennom flere forsterkende mekanismer. Ved utgangen av 2006 stoppet amerikanske boligpriser å vokse og tapene på misligholdte boliglån økte. Samtidig ble virkningen av misligholdene forsterket av den ustabile oppbyggingen av verdier som førte til likviditetsspiraler og innskyterflukt fra finansforetakene (Holden, 2009). Utledningen av Basel III vil kort behandle én type likviditetsspiral, aktivaprispiralen, men leseren henvises

til Brunnermeier (2009) og Blanchard (2009) for nærmere beskrivelse av forsterkende effekter under finanskrisen.

En oppsummering av tilstandene i markedene før finanskrisen, gjenspeiler behovet for ny og bedre regulering. Store deler av det finansielle systemet var utenfor regulering og tilsyn.

Samtidig ble vesentlig deler risiko ikke dekket tilstrekkelig i gjeldende kapitalkrav.

Egenkapitalandelene var for lave og av for dårlig kvalitet til å kunne tåle de massive tapene som oppsto, og likviditetsrisikoen ble kraftig undervurdert gjennom kortsiktig finansiering av langsiktige eiendeler. Kombinert med en usikker verdsetting av nye, innovative og kompliserte instrumenter økte usikkerheten i det finansielle systemet, og når markedene snudde ble følgene alvorlig (Aamo, 2010b).

7. Basel III

7.1 Forslag til et nytt kapital- og likviditetsregelverk

I dette kapitlet vil jeg presentere Baselkomiteens forslag til tredjegenasjons bankregelverk. Baselkomiteen begrunner utarbeidelsen med at bankene er sentrum for kredittformidlingen mellom investorer og sparere i samfunnet og for å sikre grunnlaget for bærekraftig vekst er det derfor svært viktig med en motstandsdyktig og fleksibel banknæring. Lærdommen fra finanskrisen om at selv en bank med store kapitalandeler kan få problemer når finansieringen svikter, har ledet til store endringer i det nye forslaget. Ved siden av økte krav til egenkapitalen innfører forslaget i tillegg krav til mer stabil finansiering, eller funding, av eiendelene.

7.2 Basel III - to konsultative dokumenter

Finanskrisens raske spredning og store omfang har påvist behovet for mer robuste banksektorer. I desember 2009 publiserte Baselkomiteen to konsultative forslag som skal styrke den globale kapital- og likviditetsreguleringen.¹³ Formålet med de nye forslagene er å bedre banksektorens evne til å absorbere sjokk som oppstår ved finansielt og økonomisk stress. På denne måten skal man i fremtiden kunne minske risikoen for bankkriser og ikke minst faren for smitteeffekten som kan resultere i en realøkonomisk krise (Baselkomiteen, 2009b).

Fem nøkkelementer inngår i Baselkomiteens høringsdokumenter. Dokumentet «*Strengthening the Resilience of the Banking Sector*» omhandler de fire første elementene og tar for seg forslag til å forbedre og utvide kapitaldekningsregelverket. «*International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring*» dekker det siste elementet om innføring av likviditetskrav. Jeg vil i det følgende forklare kort de fem elementene. En nærmere beskrivelse av elementene vil bli gjort i kapittel 7.3 og 0. En diskusjon av virkningen Basel III vil ha på bankene, kundene og makroøkonomien er lagt til kapittel 9.

¹³ Se «*Strengthening the Resilience of the Banking Sector*» og «*International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring*» (2009), tilgjengelig på <http://www.bis.org/publ/bcbs164.htm>.

Det første elementet foreslår at kvaliteten til kjernekapitalkravene skal øke. Definisjonen på kapital som kan inkluderes i henholdsvis kjernekapitalen og tilleggskapitalen vil bli innskrenket. Forslagets andre element vil styrke risikoklassene det kreves kapitaldekning for. Kapitalkravene for motpartsrisiko fra derivater, repoavtaler og verdipapirfinansiering skal også utvides. Komiteen ønsker med det tredje elementet å innføre et ikke risikobasert kapitalkrav. Dette er i utgangspunktet foreslått å tilsvare Tier 1 kapitalen. Det fjerde elementet baseres på den prosykliske oppbygning av gjeld vi har sett i gode tider, som en først ser alvor av i nedgangstider. Komiteen ønsker at kapitalbuffer bygges i gode tider som kan utnyttes i stress perioder. På denne måten skal konjunkturreffektene på bankenes soliditet utjevnes. Det siste elementet i Basel III, er Baselkomiteens forslag til innføring av kvantitative likviditetskrav. Disse kvantitative likviditetsstandardene skal komplettere Baselkomiteens «*Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision*», utgitt i september 2008 (Baselkomiteen, 2008). Det legges også frem et sett med overvåkingsmomenter som skal hjelpe ledelsen med å identifisere og analysere likviditetsrisiko.

Baselkomiteen ser også på behovet for andre tiltak for å redusere eksterne virkninger forårsaket av systemviktige institusjoner. Forslagene går blant annet ut på høyere kapital- eller likviditetskrav for systemviktige institusjoner, men disse er ikke ferdig utarbeidet.¹⁴

Forslagene fra Baselkomiteen ble utgitt i desember 2009 og er ikke vedtatt eller implementert. I løpet av første halvår av 2010 vil en konsekvensanalyse foretas, og komiteen vil se på endringer som bør gjøres i regelverket. De justerte standardene vil sannsynligvis ikke være klare før overgangen til 2011, og implementeres blant banker når økonomien er i oppgangskonjunktur og det er større finansiell stabilitet. Dette antas å være i slutten av 2012.

7.3 Nye kapitalkrav: Sterkere globalt kapitalrammeverk

Baselkomiteen skal øke robustheten til banksektoren gjennom å styrke kapitalrammeverket. Dette begrunnes i at en tilstrekkelig kapitalandel fungerer som et sikkerhetsnett for mange av de risikoene banker møter i driften og balansestyringen. Kapital absorberer tap og er en viktig tillitsfaktor for bankenes ønske om å beholde innskyteres innskudd for å finansiere eiendelene og således sikre inntjening.

¹⁴ Baselkomiteens initiativ på dette området vil være en del av et større tiltak gjort av Financial Stability Board (FSB). FSB ble opprettet for å styrke den globale samordningen av tiltak innenfor finanssektoren og har sekretariat i Basel. FSB samarbeider med IMF og følger opp G20-anbefalningene (Aamo, 2010b).

Forandringene fra Basel II skal øke kvaliteten på kapitaldekningen og forbedre risikodekningen til regelverket. Forslaget innfører også en harmonisert «leverage ratio», som skal begrense overdrevne gjeldsopptak. Tilslutt vil Baselkomiteen også innføre flere makrosensitive elementer for å unngå systemrisiko som oppstår som følge av tendensen til prosyklisitet i finansinstitusjoner (Baselkomiteen, 2009b).

7.3.1 Økte kvalitetskrav til den ansvarlige kapitalen

En av Baselkomiteens høyeste prioriteringer er å styrke kvaliteten og gjennomsliktigheten til den ansvarlige kapitalen. Det globale banksystemet gikk inn i den seneste krisen med manglende kvalitet i kapitaldekningen. Flere lands tilsynsmyndigheter tillot kjernekapital som viste seg å ikke fungere som en reell tapsbuffer. For å motvirke slike hendelser i fremtiden har komiteen foreslått flere tiltak for å styrke den ansvarlige kapitalen (Baselkomiteen, 2009b):

Egenskapene til kapitalen som kan inkluderes i kjernekapitalen (Tier 1) utenom ordinær egenkapital vil bli skjerpet. Det vil også bli krav om at ordinær egenkapital skal være en større del av kjernekapitalen, og det settes strenge krav til at den resterende Tier 1 kapitalen skal være tapsbærende under den løpende driften. For å bli vurdert som tapsabsorberende må kapitalen være underordnet innskytere og alle typer gjeld, ikke ha noen forfallsdato eller insentiv til innløsning (Baselkomiteen, 2009b). Innovative hybridinstrumenter som tidligere kun har hatt en maksimumsvekt av total kjernekapital (på 15 %), og minoritetsinteresser vil i det nye regelverket bli fullstendig utelukket fra Tier 1 (DnB NOR, 2010). Årsaken er at minoritetsinteresser kan støtte risikoen i datterselskapet de tilhører, men har ikke vært risikobærende i konsernet som helhet. Hybridinstrumenter utfases fordi disse har typisk vært billigere og hatt lavere kvalitet, som har bidratt til å bryte ned kvaliteten på Tier 1 kapitalen på grunn av utstrakt bruk de senere årene (Miu, Ozdemir, & Giesinger, 2010).

Tier 2 vil bli forenklet, det vil kun være ett sett med kriterier for å tilfredsstille kravet til tilleggskapital. Tier 2 kapital har typisk vært bankens hybridkapital og ansvarlige lånekapital. Store deler av denne kapitalen vil utfases. Alle underkategorier som har vært ansett som tilleggskapital vil bli fjernet i det nye forslaget.¹⁵ Komiteens setter nye krav til at tilleggskapitalen skal være underordnet innskytere og generelle kreditorer, og må i tillegg ha en forfallstid på over fem år.

¹⁵ Jamfør avsnitt 4.3 om tilleggskapital (Tier 2) under Basel I.

Kvalitetskravene til den ansvarlige kapitalen vil bli supplert med forbedrede krav til markedsdisiplin (Pilar 3). Det eksisterende kravet under pilar 3 om at hovedegenskapene til bankens kapitalinstrumenter skal publiseres er fortsatt gjeldende. I tillegg foreslår Basel III mer åpenhet ved at dette skal utvides til en fullstendig redegjørelse for alle betingelser og egenskaper omkring instrumenter som inkluderes i den ansvarlige kapitalen.

Det vil også bli satt begrensninger til andelene i ansvarlig kapital. I Basel II beregnes maksimumsandelen til Tier 2 kapital av den ansvarlige kapitalen som en funksjon av hvor mye aksjekapital banken har utstedt. Begrensningen om at Tier 2 kapital ikke kan overstige Tier 1 kapital vil bli byttet ut med eksplisitte minimumskrav til Tier 1 kapitalen og den totale ansvarlige kapitalen (Baselkomiteen, 2009b).

7.3.2 Forbedret risikodekning

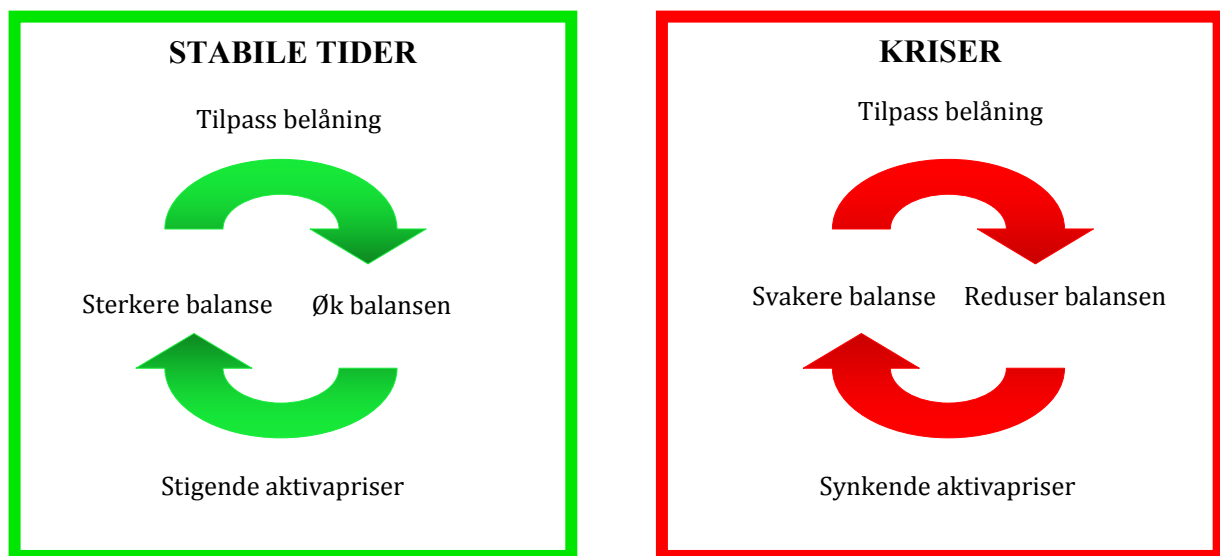
Diskusjonen om finanskrisen i forrige kapital påviste behovet for å styrke risikodekningen i kapitalrammeverket. Den store feilen lå i manglende hensyn til de ikke-balanseførte postene og eksponering mot derivater i risikovektingen. Som en årsak til de potensielt store tapene OBS-eksponeringer kan påføre bankene, utga Baselkomiteen i respons en revidert versjon av Basel II i juli 2009 som nå inkluderes i Basel III (Baselkomiteen, 2009b).¹⁶ Den reviderte utgaven fokuserer på en utvidelse av de risikoer det skal stilles kapitaldekning for, herunder å styrke kapitalkravet for motpartsrisiko som oppstår som årsak av OBS-eksponeringer som derivater, repo-avtaler og verdipapirfinansiering, eller lånefinansiering av verdipapirkjøp. Mer spesifikt vil forslaget pålegge bankene å beregne kapitalkravet til OBS motparts-kredittrisiko ved å benytte «stressede» eller høyere kredittkonverteringsfaktorer, som dermed øker det risikovektede volumet det kreves kapitaldekning for. Dette vil resultere i økte kapitalbuffer som bankene helst vil unngå, som følge av at kapitalbufferen ikke bidrar til avkastning på egenkapitalen (kun risikokapital gjør dette), men er ment for å skape økte insentiver til å flytte ikke standardiserte derivater, også kalt OTC-derivater, over til sentrale børser med lavere motpartsrisiko (PWC, 2009).¹⁷

¹⁶ *Basel II capital framework enhancements announced by Basel Committee* (2009). Tilgjengelig på <http://www.bis.org/press/p090713.htm>

¹⁷ «OTC står for *Over The Counter* eller «over disk» på norsk. OTC handel er med mindre standardiserte produkter enn handel med «hyllevarer», som eksempelvis aksjer og obligasjoner på markedsplassen» (Norges Bank, 2004).

7.3.3 Leverage ratio - Krav til uvektet egenkapitalandel

En av de underliggende faktorene for finanskrisen var mange bankers oppbygging av gjeld både på og utenfor balansen under stabile markedsforhold. Når krisen oppsto ble bankene tvunget til å redusere gjeldsandelen som forsterket presset på aktivaprisene. Dette fremmet ytterligere reduksjon av gjelden som medførte en nedadgående spiral i aktivapriser som økte tapene og reduserte kapitalnivåene (Baselkomiteen, 2009b).

Figur 4: Balansespiralen (Brunnermeier et al., 2009)

Tidligere har bankene lagt vekt på risikobaserte (egen- og fremmed-) kapitalandeler i bestemmelsen av et passende egenkapitalnivå, og gjeldsandelen har blitt beregnet som vektete totale eiendeler andel av kjernekapitalen. De høye gjeldsandelene som preget bankene før krisen ble ikke tilstrekkelig tatt hensyn til i disse beregningene. Baselkomiteen har derfor foreslått å sette et absolutt minimum for størrelsen på egenkapitalen i forhold til bankens totale virksomhet uten å ta hensyn til risikobildet, en såkalt «*leverage ratio*» eller krav til uvektet egenkapitalandel. Dette kravet vil «begrense oppbyggingen av gjeld i banksektoren som vil medvirke til å unngå destabiliserende reduksjoner i gjeldsandel som kan skade det øvrige finansielle systemet og økonomien» (Baselkomiteen, 2009b, s. 7). Dette skal gjøres ved å forsterke de risikobaserte kravene med et uavhengig og enkelt ikke-risikovektet minstekrav som andel av totale eiendeler. Mer spesifikt vil kravet beregnes som kapital av høy kvalitet, spesifisert til Tier 1 kapital, sin andel av eksponeringer på og utenfor

balansen (Miu, Ozdemir, & Giesinger, 2010). Dette minstekravet skal dermed fungere som et sikkerhetsnett mot risiko som modellene ikke fanger opp, og virke begrensende mot overdreven opplåning i banksektoren (Aamo, 2010a).

Det understrekes at beregningsmetoden er et foreløpig forslag, og således vil derfor også virkningene av kravet diskutert i kapittel 9 være forventningsskjeve. Kommentarer fra bankene til Baselkomiteen og komiteens egne undersøkelser vil danne grunnlag for kalibreringen og den endelige utformingen av kravet (DnB NOR, 2010).

7.3.4 Reduksjon av prosyklisitet gjennom motsykliske kapitalbuffer

Som omtalt i forrige avsnitt var banksektoren mye preget av prosyklisk oppbygging av gjeld, som først ble alvorlig når krisen etablerte seg. På grunn av den sterke destabiliseringen bankenes prosyklisitet forårsaket under finanskrisen, har Baselkomiteen opprettet flere spesifikke tiltak for å forebygge prosyklisitet og skape sjokkdempere i det finansielle systemet. I tillegg til kravet om en uvektet egenkapitalandel, vil bankene i tillegg pålegges å bygge opp kapitalbuffer i «gode tider» som kan absorbere sjokk og opprettholde minstekapitalkravet i stressperioder og nedgangskonjunkturer (Baselkomiteen, 2009b).

Kapitalbufferen vil virke slik at muligheten for utbyttebetalinger og diskresjonære bonuser, eller skjønnsmessige bonuser som kompensasjon til ansatte, gradvis reduseres jo nærmere en bank ligger minstekravene. Det er også foreslått å la størrelsen på bufferområdet avhenge av makro kredittvekst. I perioder hvor kredittveksten blir for høy kan kapitalbufferen økes, bankene må da holde tilbake mer kapital som kan dempe utlånsveksten. Kapitalbufferen vil dermed også kunne virke som et makroøkonomisk styringsverktøy (DnB NOR, 2010).

Minstekapitalkravene i pilar 1 har også hatt en tendens til å være prosykliske. Beregningen av sannsynligheten for mislighold («Probability of Default» - PD) har vært preget av de økonomiske tidene og således vært for lav i «gode tider». For å redusere prosyklisiteten til minstekapitalkravene foreslår Baselkomiteen å bruke en «nedgangs Probability of Default» (PD) i kapitalberegningen, tilsvarende det eksisterende kravet til «nedgangs Loss Given Default» (LGD), inkludert i det endelige forslaget til Basel II. En «nedgangs PD» skal reflektere økonomiske nedgangstider for å fange opp relevant risiko. Dette betyr nærmere at den sannsynligheten som settes for at en debitor skal misligholde forpliktelsen sin i løpet av det kommende året - PD, skal uavhengig av motparten, settes høyere i nedgangsperioder som

ofte er preget av flere mislighold. Det vil videre implisere til at «loss given default» -LGD vil øke tilsvarende som følge av at sannsynligheten for mislighold – PD er en faktor i beregningen av LGD. En «nedgangs PD» vil dermed føre til at bankene vil bli pålagt å holde høyere kapitalnivåer i nedgangstider, og således fungere som en motsyklisk kapitalbuffer (Baselkomiteen, 2005c).

Konsekvensanalysen Baselkomiteen foretar i disse dager, vil teste minst to ulike forslag til aktuelle «nedgangs PD»-estimer (PWC, 2009).

7.3.5 Systemrisiko og integrasjonen av internasjonale banker

Baselkomiteen adresserer også systemrisiko og den økte integrasjonen av internasjonale banker. Den store samhandlingen mellom internasjonale banker fremmer økonomisk vekst, men i krisetider øker systemrisikoen, som er risikoen for at soliditets- og likviditetsrisiko i en bank skal spre seg, og medføre illikviditet eller insolvens hos andre banker. Mens prosyklisitet forsterker sjokkene i krisetider, *overfører* avhengigheten mellom bankene de negative sjokkene mellom bankene og gjennom økonomien. Store og viktige institusjoner som kollapser kan dermed ha store negative konsekvenser for andre institusjoner og makroøkonomien (Baselkomiteen, 2009b).

Baselkomiteen har derfor utviklet retningslinjer som skal redusere risikoen relatert til sviktende og systemviktige internasjonale banker. Forslagene går mer konkret ut på at systemviktige institusjoner skal pålegges et forhøyet kapitalkrav. Spesifikke detaljer omkring utførelsen av differensierte kapitalkrav er fortsatt under utvikling, og komiteen er i gang med å evaluere forslaget fordeler og ulemper (PWC, 2009). Resultatene av den nærmere studien vil sannsynligvis foreligge etter Baselkomiteens møte i juli 2010. «Institute of International Finance» (IIF) antar likevel at den endelige utformingen av Basel III, vil kunne inkludere et forhøyet kapitalkrav på gjennomsnittlig 1,5 til 2,5 % over minstekapitalkravet for de 30 til 40 største internasjonale bankene (IIF, 2010a).

7.4 Nye likviditetskrav: To kvantitative minstekrav til likviditet

Tidligere kapitaldekningsregelverk fra Baselkomiteen har fokusert på minstekapitalkrav for banker for å oppnå stabilitet i banksektoren. Likevel viser det seg at disse kravene alene ikke er tilstrekkelige. I begynnelsen av finanskrisen, i den fasen Baselkomiteen kaller «likviditetsfasen» fikk mange banker problemer. Disse problemene oppsto ikke som følge av insolvente banker, men på grunn av manglende likviditetsstyring. Bankene hadde ikke tatt tilstrekkelig hensyn til løpetidsforskjellene mellom aktiva og passiva. I enkelte tilfeller forsvant passiva i form av innskudd, og i mange tilfeller forsvant tilliten i interbankmarkedet, og dermed den kortsiktige fundingen som bankene i for stor grad var avhengig av. Før krisen var markedet preget av optimisme og finansiering var lett tilgjengelig til en lav kostnad. Den plutselige tillitsforandringen i markedet viste hvor fort likviditeten kan forsvinne og bli borte over lengre perioder. Bankene mistet likviditet, tilgangen på ny funding ble lavere, prisen på funding steg og verdien av likviditetsreservene falt (Uddu, 2009). Hele bankvesenet fikk store problemer og sentralbankene måtte innføre kraftige tiltakspakker for å bedre likviditeten og kapitalen i banksystemene (Baselkomiteen, 2009b).

Forsømmelse av grunnleggende prinsipper innenfor likviditetsstyring var årsaken til vanskelighetene bankene opplevde, og som teorier forklarer, er likviditetsstyringen særdeles viktig for banker som foretar store løpetidstransformasjoner. En likviditetskrise er et resultat av ubalansen mellom egenkapital og gjeld og kan dermed ikke forhindres ved å øke bankenes krav til egenkapital. En større andel egenkapital hjelper bankene til å motstå tap, men har ingen verdi når bankene ikke får finansiert seg. Finanskrisen beviste dermed at en solid likviditet kombinert med robuste overvåkningsstandarder er like viktig som krav til minstekapital (Bjerkholt, 2010).

I dag finnes det likevel ingen internasjonalt anerkjente standarder for likviditet. Som respons har derfor Baselkomiteen innlemmet forslag til globale minimumsstandarder for likviditet i Basel III (Baselkomiteen, 2009b).

Basel III anbefaler to kvantitative minstekrav til likviditet som et supplement til de allerede foreslåtte kvalitative reglene om likviditetsstyring.¹⁸ De nye likviditetsstandardene i Basel III kompletterer dermed de allerede foreslåtte prinsippene. Baselkomiteen foreslår både et

¹⁸ Baselkomiteen utga i september 2008 dokumentet «*Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision*» som inneholder detaljert veiledning for risikostyring og tilsyn av likviditet (tilgjengelig på <http://www.bis.org/publ/bcbs144.htm>) (Baselkomiteen, 2008).

kortsiktig krav til likviditetsdekningen («*Liquidity Coverage Ratio*»), og et lengre krav til stabil finansiering («*Net Stable Funding Ratio*»). Basel III legger også frem forslag til et sett med retningslinjer som skal hjelpe tilsynsmyndighetene med overvåkingen av bankenes likviditet og finansiering. I det følgende presenteres de to likviditetskravene nærmere.

7.4.1 «*Liquidity Coverage Ratio*»

Baselkomiteens kortsiktige krav til likviditetsdekning setter retningslinjer til hvor mye likvide eiendeler banker må ha for å kunne klare en periode på 30 dager med svikt i markedene for finansiering. Likviditetskravet er definert som følger:

$$\frac{\text{Likvider av høyeste kvalitet}}{\text{Netto utbetalinger over en 30 – dagers periode}} \geq 100 \%$$

Formel 4: «*Liquidity Coverage Ratio*»

Bankenes likviditetsreserver av høyeste kvalitet skal dermed være større enn netto utbetalinger i løpet av en 30-dagers stressperiode. (Eventuelt må netto utbetalinger over en 30-dagers periode være negativ). Stressperioden Basel III definerer, kombinerer mange av de sjokkene som ble erfart under finanskrisen. Eksempler på hendelser som inkluderes er nedgradering i institusjonens kredittvurdering og økt uttak av innskudd. (Baselkomiteen (2009c: 6), konkretiserer et stressscenario basert på totalt 7 hendelser, inkludert frafall av innskudd og lavere kredittvurdering). Forsømmelsen av tilstrekkelig hensyn til de forpliktelsene bankene er pålagt, som eksempelvis uttak av innskudd, understreker behovet for strenge likviditetsreguleringer.

Baselkomiteen understreker at det vil foretas konsekvensanalyser av de ulike faktorene i likviditetskravet for å forsikre at definisjonene er konservative nok til at de skaper kraftige insentiver for banker å etterfølge kravene, og samtidig minimerer de negative virkningene likviditetsstandarder har på det finansielle systemet og økonomien (Baselkomiteen, 2009c).

Likvider av høyeste kvalitet (telleren)

Likvider av høyeste kvalitet betraktes som «*eiendeler som enkelt og med en lav kostnad kan konverteres til kontanter selv i stressperioder uten å forårsake store brannsalg med drastiske*

fall i prisene» (Baselkomiteen, 2009c). Et brannsalg er en situasjon hvor priser på verdipapirer er veldig lave, og oppstår når selgere (bankene) må realisere eiendeler til tross for lav likviditet og dermed oppnår de svært mye lavere prisene. Uttrykket kommer fra de prisene en detaljforretning får for varene etter at butikken har vært utsatt for brann (og røykskader).

Baselkomiteens definisjon av likvide midler er enkel i teorien, men vanskeligere i praksis. Finanskrisen demonstrerte hvordan midler som var ansett som likvide under krisen mistet likviditeten totalt. Derfor jobber Baselkomiteen med to nærmere definisjoner av likvide midler. En snever definisjon av likvider som kun inkluderer kontanter, sentralbankinnskudd og statspapirer av høy kvalitet, som sertifikater og obligasjoner, vil bli utprøvd. I tillegg vil en bredere definisjon som også inkluderer en andel av høykvalitets-foretaksobligasjoner og/eller obligasjoner med fortrinnsrett (OMF), vurderes i det endelige regelverket. Obligasjoner med fortrinnsrett er obligasjoner ustedet og eid av banker, og er underlagt regler for å beskytte obligasjonsinnehaverne ved mislighold gjennom eksempelvis pant i bolig. Obligasjoner med fortrinnsrett kan ligne på «*asset-backed securities*» skapt ved verdipapirisering, men OMF forblir på utstederens balanse (Golin, 2006).

For å klassifiseres som likvider av høyeste kvalitet krever Baselkomiteen at spesifikke fundamentale og markedsrelaterte krav oppfylles (Baselkomiteen, 2009c):

Fundamentale krav:

- *Lav kreditt- og markedsrisiko:* Aktiva med lav risiko har ofte høyere likviditet. Lav kreditt risiko som impliserer høy kredittverdighet hos usteder øker likviditeten til aktiva. Under kravet til markedsrisiko vil lav durasjon (prissensitiviteten til en obligasjon med hensyn på renteendringer), volatilitet, inflasjonsrisiko og valutarisiko bidra til å øke aktivas likviditet.
- *Enkel og pålitelig verdivurdering:* Hvis markedsaktørene er enige om verdien på aktiva, øker likviditeten. Dette forutsetter at prisingen er basert på enkle kalkulasjoner av tilgjengelig informasjon, og ikke avhenger av sterke antagelser. Dette kravet vil i realiteten utelukke eksotiske produkter som sofistikerte derivater og strukturerte produkter som en bank måtte ha eksponeringer mot.

- *Lav korrelasjon med risikable eiendeler:* Aktiva utstedt av eksempelvis finansinstitusjoner har ofte lavere likviditet i stressperioder i banksektoren.
- *Notert på en utviklet og anerkjent børs:* Et notert aktivum er mer transparent og dermed mer likvid.

Markedsrelaterte krav:

- *Aktivt og anselig marked:* Aktiva skal ha et fullstendig aktivt salg og gjenkjøpsmarked (som betyr mange markedsaktører og stort handelsvolum).
- *Tilstedeværelse av institusjoner som stiller priser i markedet («market makers»):* At det alltid er en oppgitt pris på kjøp og salg av aktiva øker likviditeten.
- *Lav markedskonsentrasjon:* Diversifiserte grupper av kjøpere og selgere i markedet øker påliteligheten til likviditeten
- *«Flight to quality»:* Historisk har markedet vist tendenser som å «flytte til» enkelte typer aktiva under systemkriser.

Som de ovennevnte kravene indikerer så vil likvide midler av høy kvalitet beholde sin «likviditetsgenererende» evne, selv under perioder med alvorlig markedsstress. Faktisk vil også likvide midler ha fordeler gjennom at markedet foretrekker høykvalitetsmidler («*flight to quality*») i slike perioder. Hvis en bank forsøker å oppnå likviditet fra aktiva med lavere kvalitet i stressperioder, vil resultatet ofte være store brannsalg, eller «*haircuts*»¹⁹, for å kompensere for den økte markedsrisikoen. Dette vil videre føre til en rask tilbakegang i likviditeten, som smitter over til hele markedet (Baselkomiteen, 2009c). Dette er i overensstemmelse med hendelsene under finanskrisen da bankene forsøkte å selge seg ut av risikable eksponeringer. Se Brunnermeier (2009) for nærmere beskrivelse av denne typen likviditetsspiral. Det snedige navnet «*Haircuts*», eller «avkorting», er definert som «*marginen eller differansen mellom virkelig markedsverdi på et verdipapir og den antatte verdien*

¹⁹ Også kalt avkorting og er definert som *marginen eller differansen mellom virkelig markedsverdi på et verdipapir og den antatte verdien långiver har fastsatt* (Farlex, 2010). Estimat på mulig tap på et verdipapir basert på en evaluering av risikoen tilknyttet verdipapiret. Lavere sannsynlighet for mislighold gir lavere haircut (Business Dictionary, 2010)

långiver har fastsatt» (Farlex, 2010). En «*haircut*» vil således være et estimat på mulig tap på et verdipapir, basert på en evaluering av risikoen tilknyttet verdipapiret. En lavere sannsynlighet for mislighold gir lavere «*haircut*» (Business Dictionary, 2010).

Basert på kriteriene presentert over har Baselkomiteen foreslått en liste med aktiva som tilfredsstillter kravene og derfor kan bli brukt som likvide midler i likviditetsdekningskravet.

Likvide midler:

- *Kontanter og innskudd i sentralbanker* hvor lokale tilsynsmyndigheter avgjør i samråd med sentralbanken hvilke reserver som inngår i de likvide midlene.
- *Statsobligasjoner og salgbare verdipapir* garantert av sentralbanker, stater etc. så lenge følgende krav tilfredsstilles:
 - 0 % risikovekt etter standardmetoden i Basel II
 - At det finnes dype gjenkjøpsmarkeder for verdipapirene. Dybde vil tilsi at store ordrer i markedet må til for å endre prisen på aktivumet, eller at markedet er *likvid* (mange aktører og stort handelsvolum)
 - Verdipapirene kan ikke være utstedt av banker eller andre finansielt tjenesteytende enheter.

I tillegg vil Baselkomiteen samle informasjon om følgende instrumenter som eventuelt vil inkluderes i de likvide midlene. Hvis følgende instrumenter inkluderes i definisjonen vil de motta store «*haircuts*» og det vil kreves at porteføljen er veldiversifisert (som er i samsvar med de markedsrelaterte kravene «*flight to quality*» og «*lav markedskonsentrasjon*»). I tillegg vil midlene ikke kunne utgjøre mer enn 50 % av de totale midlene:

- *Foretaksobligasjoner* (som vil motta «*haircuts*» på 20 eller 40 prosent avhengig av kredittvurderingen). Foretaksobligasjoner vil i dette tilfelle kun omfatte enkle standardiserte versjoner (kalt «*plain vanilla bonds*»), som ikke består av noen form for kompleks struktur eller underordnet gjeld (Baselkomiteen, 2009c).
- *Obligasjoner med fortrinnsrett* (som vil motta «*haircuts*» på 20 eller 40 prosent avhengig av kredittvurderingen)

Netto utbetalinger (nevneren)

Netto utbetalinger er definert som «*kumulative forventede utbetalinger minus kumulative forventede innbetalinger under en stressperiode på 30 dager*» (Baselkomiteen, 2009c).

I beregningen av *innbetalinger* skal banken kun inkludere kontraktsfestede innbetalinger som ikke vil antas misligholdt i løpet av stressperioden.

Beregningen av *utbetalinger* er noe mer nyansert. Under stressperioden vil banker ha betydelige uttak av kundeinnskudd og miste tilgangen på ny finansiering eller tilførsel av likviditet fra sentralbanken. Uttak av innskudd i stressperioden varierer med hvor stabile innskuddene ansees i henhold til bankenes balansestyring, men Basel III setter konkrete krav til stabiliteten til innskuddene. Eksempelvis vil innskudd fra store foretak regnes som mindre stabile enn innskudd fra personmarkedet og små og mellomstore foretak (Norges Bank, 2010). Basel III definerer stabile innskudd fra små og mellomstore foretak til å være mindre enn 1 million euro fra hvert enkelt foretak.

Innskudd vil under stressperioden deles i stabile og mindre stabile innskudd med forventede minimumsuttak på henholdsvis 7,5 % og 15 %. Mindre stabile innskudd fra store foretak, stater, sentralbanker og offentlig sektor tildeles en uttaksandel på 25 % hvis innskuddene er spesielt viktige for operasjonelle formål. Innskudd fra store foretak uten operasjonell viktighet vil antas å forsvinne med 75 %. Gjenværende innskudd uten operasjonell viktighet, vil tilordnes en uttaksfaktor på 100 % i en stressperiode. Den gjenværende kategorien av mindre stabile innskudd inkluderer finansinstitusjoner (banker, meglerhus og forsikringsselskaper), SPVer, stater, sentralbanker og offentlig sektor uten operasjonell viktighet.

Alle sertifikater, obligasjoner og andre gjeldspapirer inkluderes i den siste kategorien (100 % uttak) såfremt motparten ikke er et individ, et lite foretak eller en ikke-finansiell kunde hvor papiret dermed inkluderes i de ovennevnte kategoriene med lavere uttaksfaktor (Baselkomiteen, 2009c).

Baselkomiteen understreker at midler ikke kan inkluderes både i teller og nevner; for eksempel kan ikke innbetalinger brukes som andel av likvide eiendeler. Forslaget til likviditetsdekningskravet i Basel III er oppsummert i følgende tabell:

Tabell 4: Krav til likvide eiendeler (Likvide eiendeler/Likviditetsbehov > 100 %) (Baselkomiteen, 2009c) (Norges Bank, 2010)

Balansepost	Vekt
Teller: Likvide eiendeler	Aktiva
Innskudd i sentralbanker. Stats- og statsgaranterte sertifikater og obligasjoner	100 %
Nevner: Likviditetsbehov (poster som forfaller om under 1 måned)	Passiva
Stabile innskudd ²⁰	7,5 %
Stabile innskudd fra personmarkedet, små og mellomstore foretak	15 %
Mindre stabile innskudd fra store foretak/stat med operasjonell viktighet	25 %
Mindre stabile innskudd fra store foretak uten spesiell operasjonell viktighet	75 %
Netto innskudd og funding fra finansinstitusjoner/stat	100 %
Netto gjeld knyttet til sertifikater, obligasjoner og ansvarlige lån	100 %

Forklaring: De likvide eiendelene skal være større enn likviditetsbehovet. Bankens forpliktelser som forfaller om under en måned tildeles vekt etter hvor stabile de ansees. For eksempel antas det at stabile innskudd fra små foretak vil ha et bortfall på 15 % under et stress-scenarior. Bankene må således ha dekning av 15 % av den totale verdien av disse innskuddene i de likvide midlene.

7.4.2 «Net Stable Funding Ratio»

Baselkomiteens andre kvantitative likviditetsstandard er kravet til langsiktig stabil finansiering. Formålet med kravet er å sørge for at mindre likvide og langsiktige eiendeler skal være finansiert med stabil og langsiktig finansiering, og dermed unngå at korte innlån finansierer lange utlån som preget bankene før krisen. På denne måten skal bankene kunne overleve ett år med begrenset tilgang på ny finansiering og betydelig uttrekk av kundeinnskudd (DnB NOR, 2010). Kravet er definert som følger:

$$\frac{\text{Stabil finansiering}}{\text{Nødvendig stabil finansiering}} \geq 100 \%$$

Formel 5: «Net Stable Funding Ratio»

Andelen av stabil finansiering banken har skal dermed være større enn den nødvendige stabile finansieringen (eiendelene vektet basert på likviditet). Stabil finansiering er definert som de andelene av egenkapital- og gjeldsfinansiering som er forventet å være pålitelige midler over

²⁰ Innskudd som er dekket med innskytergaranti opp til 1 million NOK. (Beløpet er tilnærmet maksimumsbeløpet i forslaget til nytt EU direktiv) (Norges Bank, 2010).

en stressperiode på ett år. Under stressperioden vil bankene måtte motstå ulike hendelser som også påvirker bankens kunder og investorer. Eksempler på slike scenarioer er betydelig nedgang i resultat eller solvensen som følge av materialisert kreditt-, markeds- eller operasjonell risiko og/eller usikkerhet omkring bankens kredittkvalitet (tilliten), som følge av lavere kredittvurdering (Baselkomiteen, 2009c).

Bankenes stabile finansiering inkluderer institusjonens totale finansiering med gjenstående løpetid på over ett år, og innskudd uten fast løpetid som ikke forventes uttrekk i stressperioden. Den stabile finansieringen beregnes ved at verdien av bankens egenkapital og gjeld blir kategorisert i en av fem «likviditetskategorier» presentert i tabellen under. Bankens finansiering innenfor de ulike kategoriene blir så vektet ved å bli multiplisert med en tilhørende faktor, og den totale stabile finansieringen beregnes som summen av de vektete beløpene (Baselkomiteen, 2009c). En høyere vekt betyr at finansieringen er mer stabil. For eksempel vil kundeinnskudd avkortes med 15 – 30 % (vekt på mellom 70 – 85 % i utregningen), og dermed være ansett som relativt stabil finansiering.

Den stabile finansieringen skal minimum være like stor som bankens likviditetsvektede eiendeler. Beregningen av nødvendig stabil finansiering innebærer et krav om at alle mindre likvide eiendeler med løpetid over ett år, må finansieres langsiktig. Den nødvendige stabile finansieringen er summen av verdien til eiendelene som er finansiert av banken, multiplisert med en tilhørende faktor som avhenger av likviditeten til eiendelene. Summen av de vektete beløpene gir dermed den totale nødvendige stabile finansieringen. Eiendeler som er mer likvide i stressperioder tildeles en lavere faktor og krever dermed mindre stabil finansiering enn eiendeler som er mindre likvide (DnB NOR, 2010).

Bankenes stabile finansiering (som avhenger av forpliktelsesens likviditet) og den nødvendige stabile finansieringen (som avhenger av eiendelens likviditet), er oppsummert i følgende tabell:

Tabell 5: Krav til stabil finansiering (Stabil finansiering/Mindre likvide eiendeler > 100 %) (Norges Bank, 2010)

Balansepost	Vekt
Teller: Stabil finansiering (høy vekt = stabil)	
Egenkapital (både Tier 1 og 2). Innskudd og annen gjeld. Gjenværende løpetid > 1 år	100 %
Stabile innskudd. Gjenværende løpetid < 1 år	85 %
Mindre stabile innskudd fra personmarkedet, små foretak og offentlig sektor. Gjenværende løpetid < 1 år	70 %
Mindre stabile innskudd fra store foretak. Gjenværende løpetid < 1 år	50 %
Annen gjeld. Gjenværende løpetid < 1 år.	0 %
Nevner: Nødvendig stabil finansiering (lite likvide eiendeler) (høy vekt = lite likvid)	
Sertifikater og obligasjoner. Innskudd i/utlån til kredittinstitusjoner. Gjenværende løpetid < 1 år	0 %
Statspapirer med likvide markeder. Gjenværende løpetid > 1 år	5 %
Lån til foretak (og gullbeholdninger). Gjenværende løpetid < 1 år	50 %
Lån til husholdninger. Gjenværende løpetid < 1 år	85 %
Andre eiendeler	100 %

Forklaring: Bankens stabile finansiering skal være høyere enn bankens nødvendige stabile finansiering. Bankens forpliktelser tildeles vekter etter hvor stabile de er og bankenes eiendeler tildeles vekter etter hvor likvide de er. For eksempel må 85 % av verdien til lån til husholdninger dekkes av stabil finansiering. Bankenes totale stabile finansiering og nødvendige stabile finansiering finnes ved å ta den totale verdien til eksponeringen og multiplisere med den aktuelle vekten i den klassen eksponeringen tilhører. Egenkapital og fremmedkapital av høy kvalitet med løpetid på over ett år vil da kunne benyttes fullt ut i deknningen av nødvendig stabil finansiering som følge av en vekt på 100 % (som tilsvarer at forpliktelsen er stabil).

8. Metodebeskrivelse

8.1 Innledning

Jeg vil i dette kapitlet kort presentere det metodiske grunnlaget for oppgaven, og presisere informasjonsgrunnlaget og metodene jeg har brukt for å samle inn informasjon. Tilslutt vil jeg evaluere reliabiliteten og validiteten til den valgte informasjonen.

8.2 Metode

I oppgavens diskusjonsdel tas det utgangspunkt i at Basel III-forslaget implementeres slik det foreligger i dag. For å kunne antyde eventuelle virkninger av Baselkomiteens nye forslag til bankregulering, har jeg foretatt en litteraturstudie av tilgjengelig informasjon. Jeg har foretatt en «systematisk gjennomgang av litteraturen» omkring virkningene av Basel III, foretatt en «kritisk gjennomgang av kunnskapen fra kildene», og sammenfattet dette i en diskusjon av virkningene (Blanghammer, 2003).

8.3 Innsamlingsmetodikk og utvalg

Oppgavens aktualitet begrenser informasjonen tilgjengelig, og jeg har derfor benyttet skrivebordsundersøkelser og observasjon/feltarbeid som metode i innsamlingen. Fordelen med Basel III-forslaget er at banker og tilsynsmyndigheter over hele verden har analysert regelverket og kommet med sine forventninger til eventuelle virkninger. Høringsfristen som gikk ut 16. april 2010 har forenklet arbeidet med innsamling av informasjonen, selv om tiden i etterkant har vært begrenset. Nesten 300 ulike finansinstitusjoner, foreninger og tilsynsmyndigheter har kommentert forslaget og kommet med anbefalninger om endringer, presiseringer og konsekvenser regelverket vil ha. I tillegg har en rekke nasjonale og internasjonale aviser dekket forslagets virkninger gjennom analyser og uttalelser fra eksperter omkring bankregulering. Basert på denne kunnskapen har jeg bygget opp diskusjonen i kapittel 9.

Jeg ønsket også å få en noe annerledes innsynsvinkel med et norsk «innspill» til diskusjonen, og kontaktet derfor fem store norske institusjoner for mer informasjon om hvordan Norge og

norske banker stiller seg til det nye forslaget. De valgte institusjonene var Norges Bank, Finanstilsynet, Finansnæringens Felleorganisasjon (FNO), Nordea og DnB NOR. Nordea er ikke norsk, men har en betydelig markedsandel i Norge. Responsen var generelt en henvisning til kommentarene sendt til Baselkomiteen fra Norges Bank, Finanstilsynet og FNO. DnB NOR og Jo Teslo i divisjonen Balansestyring ønsket derimot å kommentere ytterligere og bidro til alternative innspill til, og bekreftelse av, flere av påstandene i diskusjonen.

8.4 Evaluering av informasjonen

Evaluering av informasjonen som benyttes i diskusjonen er sentralt i denne utredningen. Det er viktig å vurdere forskningsmetodens metodiske kvalitet i form av reliabilitet og validitet på grunn av de ulike kommentarene og respondentenes interesser. De store mengdene informasjon i høringskommentarene ble redusert, organisert, fokusert og tydeliggjort for å være tilpasset denne oppgavens formål. Enkelte deler av informasjon er også forenklet for å kunne forklares ut i fra oppgavens beskrivende del og på grunn av oppgavens begrensede tidsaspekt og omfang.

Reliabilitet

Halvorsen (2003) beskriver pålitelighet som et grunnleggende fundament i all forskning. Pålitelighet beregnes som reliabilitet og knyttes til undersøkelsens data, hvilke data som brukes, måten de samles inn på og hvordan de evalueres. Dette er spesielt viktig i eksplorerende design hvor forskerens erfaring, kunnskap, kreativitet og innsikt i temaet er avgjørende for resultatet (Kunnskapssenteret, 2004). Basel-kravene og deres virkning er komplisert og vil derfor begrenses av min dekning av de ovennevnte kriteriene.

All informasjon benyttet i denne utredningen er fra anerkjente store nasjonale og internasjonale banker og institusjoner. Det som kan forringe informasjonenes reliabilitet er bankenes og bankorganisasjoners agenda. Strengere regulering av banker vil i hovedsak være uønsket fra bankenes side, da høyere krav til kapital- og likviditetsdekning vil begrense bankenes muligheter for lønnsomhet. Bankenes kommentarer til Baselkomiteen kan således være preget av en stor pessimisme til implikasjonene fra Basel III.

På den andre siden er store deler av kommentarene som er brukt i oppbyggingen av diskusjonen basert på sentralbankers og tilsynsmyndigheters synspunkter. Med bakgrunn i et

hensyn til finansiell stabilitet kan disse kommentarene dermed ansees som mer pålitelige, og derfor ha høy reliabilitet. En ytterligere kilde til mer uavhengig informasjon er de virkningene økonomer i BIS og Baselkomiteen selv, antar vil følge av Basel III. Den pågående konsekvensanalysen vil i stor grad kunne belyse de faktiske implikasjonene fra Basel III. Foreløpige resultater fra denne analysen underbygger antagelsen om at bankene overdriver virkningene av regelverket (Financial Times, 2010). I de tilfeller hvor kommentarer fra banker på den ene siden og tilsynsmyndigheter på den andre siden er i overensstemmelse, styrker dette informasjonens pålitelighet.

Validitet

Validitet er et uttrykk for relevansen til datamaterialet (Halvorsen, 2003). Validiteten uttrykker dermed i hvilken grad den innsamlede informasjonen er relevant i forhold til problemstillingen. Den komplekse og omfangsrrike informasjonen som benyttes som grunnlag for diskusjonsdelen er begrenset til å besvare oppgavens problemstilling, og skal kunne forklares ut fra oppgavens beskrivende del. Datamaterialet vil i så tilfelle anses som relevant.

9. Diskusjon av implikasjoner fra Basel III

9.1 Innledning og hovedimplikasjoner

Baselkomiteens hovedmål med Basel III er å «styrke banksektorens evne til å absorbere sjokk som oppstår som følge av finansielt og økonomisk stress så vel som å redusere risikoen for smitte over til, og konsekvensene for makroøkonomien, som følge av sjokkene». Det er uten tvil viktig å styrke banksektorens evne til å absorbere sjokk slik at man i fremtiden unngår kriser av den typen vi har sett de senere årene som smitter over til makroøkonomien. Likevel er implementeringen av et slikt omfattende regelverk forventet å skape fundamentale endringer i bankenes balanser så vel som i driften og prisingen av bankens produkter. Det vil således innebære en kostnad for et sterkere banksystem. Mange banker utdyper sin skepsis til deler av forslagens utforming, og virkningene de kan få for banksektoren, men er generelt positive til hensikten med Basel III.

I dette kapittelet vil derfor diskutere mulige virkninger det nye regelverket vil ha ved å besvare problemstillingens andre del om hvilke virkninger Basel III vil ha for banker, kunder og makroøkonomien. Diskusjonen vil være knyttet opp mot teorigrunnet for en intuitiv forklaring av virkningene. Det er viktig å presisere at regelverket foreløpig kun er et forslag, og vil sannsynligvis endres noe og kalibreres før det implementeres. Tilsynsmyndigheter, sentralbanker og banker har hatt muligheten til å kommentere forslaget frem til midten av april 2010 og Baselkomiteen vil i andre halvår av 2010 foreta en nærmere kalibrering av regelverket før det ferdige regelverket forventes ferdig i overgangen til 2011. Baselkomiteen har tatt høyde for en innfasing innen slutten av 2012. I diskusjonen av virkningene tas det derfor utgangspunkt i at Basel III implementeres slik forslaget foreligger i dag.

Det er store usikkerhetsmomenter relatert til regelverkets implikasjoner for banker og kunder og spesielt for makroøkonomien, som følge av at forslaget ikke er endelig og dermed kan stå overfor endringer som vil påvirke virkningene. Jeg vil derfor inkludere klare svakheter og antydninger til eventuelle endringer ved det nåværende forslaget, som vil gjelde i det endelige regelverket. Samtidig må det understrekes at ulike finansielle systemer har forskjellig utgangspunkt og ulike virkemidler for å tilfredsstille kravene som foreslås. Som følge av dette vil graden av virkninger også variere mellom ulike finansielle systemer.

Likevel kan det med sikkerhet konstateres at Basel III vil øke kravene til egenkapitalen og likviditeten til bankene. Basert på dette kan man indikere hovedimplikasjonene regelverket vil ha. For eksempel vil høyere krav til kapitalen generelt kreve at bankene må hente mer kapital. Netto utstedelse av kapital vil skape et press oppover på kapitalkostnadene. For å unngå hele kostnadsøkningen vil bankene overføre noe av kostnadene til kundene ved å heve utlånsrentene til kundene, som igjen reduserer bankkreditten og på denne måten også det samlede tilbudet av kreditt til økonomien. Det vil i siste instans kunne påvirke økonomien gjennom lavere produksjon og sysselsetting. Lignende vil det være med kravet om bedre likviditetsdekning og lengre stabil finansiering. Når bankene kreves å holde større andeler lavt forrentende likvide eiendeler eller må finansiere seg mer langsiktig vil dette putte et press på bankenes resultatmarginer. Lavere lønnsomhet gjør det ikke bare mer nødvendig å hente kapital i markedet, men vil i tillegg gjøre innhenting av ny kapital dyrere, som følge av at lavere inntjening gjør investorer mer forsiktige og krevende (IIF, 2010a).

Implementeringen av Basel III vil dermed først ha virkninger for banknæringen, som vil ha smitteeffekter over til kunder og i siste instans, over til makroøkonomien. Jeg vil diskutere implikasjonene og tilpasningene dette medfører for banker, kunder og makroøkonomien under egne avsnitt, men presiserer at virkninger for bankene gjerne påvirker kunder og i siste instans makroøkonomien, og at inndelingen derfor er veiledende. I diskusjonen av virkningene for bankene vil også relasjonen til andre deler av det finansielle systemet og virkningene her også inkluderes. Dette gjelder spesielt endringer i finansmarkedene.

9.2 Virkninger for bankene

Økt finansiell stabilitet, men fare for større ustabilitet ved neste krise

Formålet med Basel III og virkningen en med høy sikkerhet kan anslå, er at økte krav til kapitaldekning og begrenset gearing vil bidra til økt finansiell stabilitet. Isolert sett vil dette også være et resultat som følge av økt langsiktig funding i bankene. Imidlertid er likviditetskravene veldig snevre og generaliserende og det vil derfor være en risiko for at konseptet med «*one size fits all*» vil bidra til økt systemrisiko gjennom veldig ensartet opptreden fra bankene, og økt volatilitet ved kommende markedsuroligheter. Når alle bankene da skal ut og selge de samme aktivaene på samme tidspunkt, vil dette derfor kunne bidra til å undergrave den finansielle stabiliteten (Teslo, 2010a). Årsaken til at dette er alvorligere for likviditetskravene er fordi en likviditetsmangel, i motsetning til en kapitalmangel, kan skape

irreversibel skade for en bank som kan føre til finansiell ustabilitet i løpet av svært kort tid (Deutsche Bank, 2010b).

Økte krav til kapitalen fører til reduksjon i tilgjengelig kapital...

Det er knyttet stor usikkerhet omkring virkningene av den nye definisjonen av Tier 1 kapital, men Standard & Poor's forventer at kravene vil styrke og forenkle den kapitalstrukturen som preger bankene i dag (Standard & Poor's, 2010c). Samtidig mener mange banker at definisjonen av Tier 1 kapital er for snever. Som følge av at mange banker omgikk kravene til kjernekapital og den lave kvaliteten som var på kapitalen før krisen, ekskluderer de nye og strengere kravene til kjernekapital aktivklasser som mange banker er avhengig av for å oppfylle kravene til kjernekapital i dag. Manglende oppfyllelse av kravet til kjernekapitalen i Basel II har dermed straffet bankene hardt i Basel III:

Baselkomiteen vil blant annet ekskludere minoritetsinteressere fra kjernekapitalen.

Begrunnelsen for dette er at minoritetsinteresser kan støtte risikoen i datterselskapet de tilhører, men har ikke vært risikobærende i konsernet som helhet. Ekskluderingen av minoritetsinteresser fra kjernekapitalen er en uventet innstramning av kapitalstandardene som kommer til å påvirke nærmest alle bankene som er underlagt kapitaldekningskravene. Det er betydelig usikkerhet hvor store fradrag denne utelatelsen vil medføre totalt, men IIF (2010a) anslår størrelsen til omtrent 180 milliarder euro (1 410 milliarder NOK) for europeiske banker. Dette tilsvarer nærmere 15 % av kjernekapitalen til bankene i dag. Videre vil betydningen være at 180 milliarder euro vil omklassifiseres til tilleggskapital de neste tre årene mot implementering (IIF, 2010a). Denne signifikante reduksjonen i tilgjengelig kapital vil medføre at bankene vil presses til å avhende minoritetsinteresser i tilknyttede selskaper, eller kjøpe dem opp fullstendig. Dette vil kunne redusere bankers små strategiske oppkjøp av lokale institusjoner i fremvoksende markeder som gjøres for å bygge opp nærvær og ekspertise (Reuters, 2010a).

Videre vil også utfasingen av hybridkapital som kjernekapital vil ha store konsekvenser for hybridmarkedet. Dette er et marked med en størrelse på ca 750 milliarder euro (5 900 milliarder NOK) for Europeiske banker (Deutsche Bank, 2010).

Baselkomiteen skal i juli i år også se på bruken av konvertibel gjeld i den ansvarlige kapitalen. Det er foreløpig ingen konsensus om bruken av konvertibel gjeld vil aksepteres i

kjernekapitalen. En avgjørelse om å ekskludere konvertibel gjeld vil ha betydelige konsekvenser for noen banker som benytter denne typen gjeld i balansestyringen sin.

I tillegg begrenser Basel III også bruken av gjensidig aksjeeierskap, at banker har eierskap i hverandre, i kjernekapitalen. I Europa er mange store banker eksponert mot andre banker og de nye kravene vil skape store virkninger på europeiske bankers Tier 1 kapital (Reuters, 2010b). Den franske bankorganisasjonen «*The French Banking Federation*» anslår at denne begrensningen vil medføre et bortfall av Tier 1 kapital på over 500 milliarder dollar (3300 milliarder NOK). Reuters tror samtidig at konsekvensen vil være såpass alvorlig for noen banker, at utelatelsen av gjensidig eierskap trolig vil forkastes i det endelige forslaget (Reuters, 2010a).

... og medføre at bankene må bygge opp kapitalreservene internt og eksternt

Innstrammingene på kapitalen nevnt over vil dermed sterkt redusere bankenes kjernekapital i dag, og begrense bankenes fleksibilitet til å hente inn kapital på en mest mulig effektiv måte. Kombinert med de direkte kravene om mer vektlegging av aksjekapital og tilbakeholdte overskudd, vil Basel III medføre at banker må øke kapitalnivået mye i løpet av en kort periode. For å kunne gjøre dette må bankene begrense eller eliminere reinvestering av overskudd og utbetalinger av utbytte (Bank of America, 2010a) Samtidig vil ikke det økte kapitalkravet dekkes kun gjennom tilbakeholdelse av fremtidig overskudd eller utbytte, og impliserer derfor til nedskalering av bankens nåværende virksomhet for å tilfredsstille kapitalkravet. I tillegg vil bankene måtte hente kapital utenfra som vil øke konkurransen for kapital, og skape større press på aksjemarkedene (Deutsche Bank, 2010).

...i tillegg til press på bankenes inntjening og avkastning som fører til konkurranseulemper

For å øke kapitalnivåene tilstrekkelig må banker som beskrevet hente kapital i markedet. IIF (2010a) estimerer at europeiske og amerikanske banker må reise så mye som 2 800 milliarder kroner i frisk kapital for å tilfredsstille Basel III kravene før 2014.²¹ For at bankene skal ha muligheter til å hente så store mengder kapital er det en forutsetning at banksektoren forblir attraktiv for investorer. Imidlertid viser analyser gjort av JP Morgan Chase & Co at forslagene vil føre til en halvering i rentabiliteten til de globale bankenes egenkapital (fra over 13 % til 5,4 % i 2011).²² Europeiske banker alene kan få tap på 244 milliarder euro som følge av økte

²¹ Amerikanske banker forventes å måtte hente inn 250 milliarder dollar (1615mrd NOK), mens bankene i eurosonen forventes å måtte hente 150 milliarder euro (1175mrd NOK). (IIF, 2010a).

²² «*Global Banks – Too Big to Fail? Running the Numbers*», J.P. Morgan Global Research. 17 februar 2010, side 1. (Her er også de globale bankene analysen gjelder presentert).

kapitalkrav og tapt inntjening i 2012, har analytikere i Credit Suisse estimert. Dette tilsvarer en reduksjon i inntjeningen på 37 % (Reuters, 2010c). Redusert avkastning vil gjøre bankene mindre attraktive hos investorer og det vil dermed bli vanskeligere å hente inn kapital for å møte de strengere kapitalkravene. For å opprettholde den samme lønnsomheten må prisingen av bankers produkter derfor økes betraktelig. Analysen beregner en prisøkning på 33 % for alle finansielle produkter («*retail*», «*corporate*» og «*investment banking*»). JP Morgan & Chase argumenterer for at en slik økning ikke vil være gjennomførbar i praksis. Effekten av forslagene kan derfor bli en overflytting av finansaktiviteter til den uregulerte sektoren, som vil øke systemrisikoen og gjøre markedene mindre transparente (JP Morgan Chase & Co, 2010). Kredittformidlingsinstitusjoner som faller utenfor de regulatoriske kravene vil få store konkurransefordeler på grunn av dyrere utlån for de regulerte institusjonene (Bank of America, 2010a).

For kundenes del vil en prisøkning på tjenester være uheldig, men samtidig kan bankenes lavere lønnsomhet komme kundene til gode. I dag bruker bankene i stor grad sammensatte produkter med implisitte kostnader kundene har vanskelig for å se. Hvis bankene får redusert profitten kan dette implisere til at kundene vil måtte betale en relativt mindre andel for produktet, og således ha en positiv virkning for kundene ved at de oppnår en «større del av kaka».

«Forbedret risikodekning» fører høyere kapitalkostnader, men lavere motpartsrisiko

Fordi det finnes en risiko for at en motpart misligholder en derivatkontrakt før forfall har Basel III inkludert en «forbedret risikodekning» av slike kontrakter. Samtidig er det indikasjoner på at de foreslåtte økte kapitalkravene for å bedre dekningen av risiko i bankers handelsportefølje, kan vise seg å bli høyere enn tapene den siste krisen medførte som følge av for dårlig dekket motpartsrisiko. Forslaget vil ha størst effekt på derivatmarkedene og finansinstitusjoner med utstrakt handel av derivater og verdipapirfinansiering, spesielt i forening med de nye likviditetskravene. De nye kapitalkravene i Basel III vil spesielt påvirke investeringsbankene, hvor motpartsrisiko består av over 20 % av de risikovektede eiendelene. Kravene kan skape sterke insentiver for at bankene vil benytte kvalifiserte betalingsentraler som motparter for derivatkontrakter i fremtiden, men OTC derivater kan bli så kapitalkrevende for de regulerte bankene at de muligens vil bli drevet mot mer ikke-regulerte institusjoner som eksempelvis hedgefond (Standard & Poor's, 2010b). Resultat kan være

således også være betydelig økte kostnader og vanskeligheter med sikring for handelsbedrifter som benytter derivater i driften (IIF, 2010a).

På den andre siden vil en forbedret risikodekning også ha positive virkninger. Ved at bankene i større grad vil benytte kvalifiserte betalingsentraler vil det være større klarhet i motpartens kredittrisiko. Som en følge av dette vil motpartsrisikoen reduseres, og ha fordeler for bankenes lønnsomhet ved at færre motparter misligholder sine forpliktelser (Standard & Poor's, 2010b). I tillegg kan likviditeten til derivater økes når kvalifiserte betalingsentraler benyttes ved at markedet blir oversiktlig, og dermed dypere med flere aktører og større handelsvolumer. Samtidig skaper derivaters kompliserte natur og verdsettelse signifikante metodologiske utfordringer i beregningen av risikodekningen som behøves. Baselkomiteen vil adressere dette før den endelige utformingen, noe som vil påvirke virkningen av forslaget til forbedret risikodekning (IIF, 2010a).

Økt kompleksitet og detaljspesifikasjon fører til implementeringsvanskeligheter

Finanstilsynet og Norges Bank er bekymret for den økte kompleksiteten i det regulatoriske systemet. Den økende kompleksiteten vil skape store utfordringer for både banker som skal etterfølge kravene og tilsynsmyndighetene som skal overvåke bankenes oppfyllelse av kravene. Finanskrisen viste at kostnadene ved finansiell ustabilitet kan være meget høye. De forslåtte kravene vil redusere risikoen for finansiell ustabilitet og kostnadene det medbringer, men vil likevel bære med seg økte kostnader for finansielle tjenester (Finanstilsynet, NB, 2010).

I tillegg ser bankene vanskeligheter med å harmonisere et så detaljert regelverk internasjonalt. For eksempel vil det detaljerte likviditetskravet være vanskelig å implementere på grunn av store forskjeller mellom myndighetsområder og deres tilgjengelighet av de spesifiserte eiendelene og finansieringen som kreves (Finanstilsynet, NB, 2010).

Standard & Poor's ser også vanskeligheter i implementering av spesielt kravet til stabil finansiering for enkelte typer banker. Rating-byrået antar at Basel III vil være lettere å implementere for mindre banker preget av innskuddsfinansiering (stabil finansiering) enn det vil være for store banker som i større grad bruker markedsfinansiering (svært ustabil finansiering) gjennom obligasjonslån, sertifikatlån og interbanklån, og som må gjøre store endringer i forretningsmodellen som følge av kravet (Standard & Poor's, 2010c).

Kort implementeringstid fører til konkurranseulempet og økt konjunkturfølsomhet...

Den relativt korte implementeringstiden som er foreslått for Basel III vil kunne ha negative virkninger for bankene, og vil kunne bremse innhenting i økonomien. Spesielt USAs rolle har betydning for bankene, og særlig de europeiske. Som beskrevet i kapitlet om Basel III påvirker bankene hverandre i større grad på tvers av landegrensene. Deutsche Bank (2010) understreker derfor viktigheten av en samtidig implementering og uniform tolkning av standardene, for å sikre et «*International level playing field*». Alle G20 landene er i dag medlemmer av Baselkomiteen og reguleringene har derfor et omfattende geografisk «fotavtrykk». Flere fremvoksende markeder forplikter seg i dag til samarbeidet, men likevel sitter USA med stor påvirkning på regelverket, selv om landet ligger bak i implementeringen av regelverk. USA har fortsatt ikke fullstendig implementert Basel II og det er hovedsakelig nasjonal politikk som styrer fremtiden til bankreguleringen (Aamo, 2010b).²³ Deutsche Bank krever likere vilkår og mener at andre medlemmer av Baselkomiteen ikke bør implementere Basel III før USA har fastsatt sin implementering. Resultatet av de strengere kravene i Basel III vil i så fall være at mange europeiske banker vil oppleve konkurranseulempet hvis den nye reguleringen implementeres her først (Deutsche Bank, 2010).

Den begrensede implementeringsperioden som er foreslått (implementering innen slutten av 2012) kan også føre til strukturelle endringer i finanssystemet. En hurtig implementering vil øke konjunkturfølsomheten, mens en lengre periode med strukturert implementering vil skape mindre markedspåvirkning (Deutsche Bank, 2010b). Norges Bank er også kritisk til den raske implementeringen. Økte kostnader til kundene bør unngås i den fasen økonomien er nå. Den endelige kalibreringen og implementeringen til forslaget må derfor ta spesielt hensyn til økonomiens skjøre vekst etter finanskrisen (Finanstilsynet, NB, 2010).

... men regelverket tar hensyn til implementeringsvansker

På den andre siden inkluderer forslaget samtidig en utstrakt bruk av fritak («*grandfathering arrangements*») for å gjøre implementering av reglene gradvis, og uten å forstyrre bankindustrien som helhet. Eksempelvis vil ikke den strenge definisjonen av ansvarlig kapital gjelde umiddelbart for hele bankes kapitalbase. Flere analytikere og statsansatte antyder at en slik stegvis implementering vil tillates over flere år for å forhindre eventuelle sjokk i markedene, for eksempel ved et plutselig bortfall av bruken av hybridkapital (Reuters, 2010a).

²³ President Barack Obama kom nylig med et forslag til regelverk som blir kalt Volcker-utspillet. Volcker-regelen foreslår et totalforbud mot bankers egenhandel i finansielle instrumenter. Dette er enklere å gjennomføre i USA som tradisjonelt har delt mellom ulike typer banker, mens Aamo (2010b) beskriver dette utspillet som svært umusikalsk for europeiske universalbanker.

I motsetning til blant annet Deutsche Bank og Norges Bank, mener Standard & Poor's at implementeringsperioden er passende, og mener faktisk at spesielt implementeringen av likviditetskravene bør gjøres tidligere enn slutten av 2012. Rating-byrået mener at en lang overgangsperiode uten konkrete milepæler underveis vil øke risikoen for utsettelse, og tror at delvise fritak vil skape inkonsistens og vanskeligheter i sammenligningen av kapitalandelene i en lengre periode (Standard & Poor's, 2010c).

Ikke risikobasert kapitalkrav rammer lavrisikobankene og kan virke mot sin hensikt ved å føre til høyere risikotaking

Den kraftige oppbyggingen av gjeld før krisen og de negative aktivaprissspiralene som oppsto når bankene måtte redusere gjeldsandelene under krisen, gjør at Baselkomiteen inkluderer et krav til uvektet egenkapitalandel i Basel III. Dette kravet setter et absolutt minimum for størrelsen på egenkapitalen i forhold til bankens totale virksomhet, uten å ta hensyn til risikobildet. DnB NOR tror det er viktig med et mål som begrenser gjeldsoppbyggingen i det finansielle systemet og støtter oppunder Baselkomiteens forslag (Teslo, 2010a).

Det er usikkerhet omkring virkningene, men det er tre faktorer som vil påvirke implikasjonene kravet vil ha for bankene; hvordan kravet skal beregnes, på hvilket nivå kravet vil bli satt og om kravet skal være et obligatorisk krav eller gjenstand for tilsynsmyndighetenes evaluering av bankene (Pilar 2). Effekten av kravet om en uvektet egenkapitalandel vil derfor i stor grad avhenge av den endelige definisjonen av forholdstallet (Standard & Poor's, 2010c).

Standard & Poor's mener at kravet til uvektet egenkapitalandel, slik det foreløpig beregnes som en andel av totale eksponeringer, vil være et godt komplement til de risikobaserte kapitalmålene. Spesielt vil dette gjelde i relasjon til tilsynets overvåking i Pilar 2. Likevel vil tiltaket kunne motvirke sin egen hensikt og være vanskelig å gjennomføre i praksis. En for stor vektlegging av den uvektede andelen vil kunne skape insentiver til at banker vil foreta mer risikable investeringer. Bankene vil kunne bevege seg bort fra forretninger med lav risiko og avkastning til mer risikable investeringer med høyere avkastning for å kompensere for det ikke risikobaserte kravet. Kravet kan bli vanskelig å gjennomføre i praksis da dette vil kreve full gjennomsiktighet for å ha noen tolkningsverdi for markedsaktører (Standard & Poor's, 2010c). En mangelfull kalibrering av kravet vil også kunne føre til eksempelvis store reduksjoner i likviditeten til repo-markedet, fordi bankene reduserer sine porteføljer for å styre beregningen av uvektet egenkapital (Standard & Poor's, 2010c)

På grunn av ulike regnskapsmetoder å beregne gjeldsandelen vil et kvantitativt krav ikke være hensiktsmessig å bruke for å sammenligne banker, men mer for å overvåke banker hver for seg over tid, mener Deutsche Bank. Dette gjør at kravet til uvektet egenkapitalandel muligens passer bedre i konteksten av Pilar 2 (tilsynsmessig oppfølging) (Deutsche Bank, 2010b).

Forslaget til et ikke-risikobasert kapitalkrav kan også føre til kredittmangel når bankene «låser» fast en andel av kapitalen, og mer spesifikt skaper hindringer for finansieringen av drift med lav risiko som boliglån, lån til offentlig sektor og til foretak med høy kredittverdighet (Svenska Bankföreningen, 2010). Når kravet ikke tar hensyn til ulik risiko for ulike typer utlån, rammer det derfor banker som har mye lavrisikoutlån i sine porteføljer. Forslaget er fortsatt ikke kalibrert, men om andelen egenkapital som kreves settes for høyt, kan renten på boliglån måtte settes vesentlig opp for å betjene økt egenkapital (Hyttnes, 2010).

Forslaget til uvektet egenkapitalandel vil på den andre siden kunne redusere veksten i OBS-aktiviteter til bankene, som har vært aktiviteter med høy risiko. Dette vil gjøres ved at eiendelene som inkluderes i nevneren i kravet også vil inkludere alle OBS-eksponeringer på en brutto basis basert på derivatenes underliggende verdi, «*notional basis*». Denne metoden vil være i stor opposisjon til dagens beregning blant annet i USA som gjøres på en netto basis, ikke en bruttobasis, og som i tillegg ekskluderer alle OBS-eksponeringer. Dette vil ha fordeler ved at bankene i stor grad må redusere deres OBS-eksponeringer, men kan ha ulemper ved at også villigheten til å holde verdipapirer reduseres, som følge av at disse blir mer kostbare å hedge i et mindre likvid derivatmarked (OECD, 2010).

Motsykliske kapitalbuffer kan skade lønnsomheten og ha uheldige signaleffekter som begrenser bankenes evne til å hente kapital

Innføringen av motsykliske kapitalbuffer vil kunne øke kredittverdigheten til banksektoren, men redusere den risikjusterte lønnsomheten. I samsvar med resten av Basel III forslaget er heller ikke kapitalbufferen kalibrert. Et tentativt forslag fra IIF antyder at en slik buffer kan være 1 % over minstekapitalkravet (IIF, 2010a).

Kapitalbufferne vil være «overskuddkapital» utover den kapitalen som er investert (forskjellen mellom kjernekapitalen og risikokapitalen). Mens kjernekapitalen kan bli «bygget opp» ved hjelp av tilbakeholdte overskudd og emisjoner, kan risikokapitalen «begrenses» ved eksempelvis å begrense løpetidsrisiko i oppgangstider. Å bygge opp en kapitalbuffer og

dermed ha overskuddkapital vil redusere bankens risikojusterte lønnsomhet. Dette skjer ved at bankene må ha «ubrukt» risikokapital som bidrar til å tilfredsstille kravet til bufferen, og således ikke kan investeres i lønnsomme prosjekter (Miu, Ozdemir, & Giesinger, 2010)

Et rigid bufferrammeverk som vil nedskjære utbytte og kompensasjon til ansatte når kapitalandelen nærmer seg buffernivået, kan også skade bankenes evne til å reise kapital. Slike nedskjæringer vil øke volatiliteten til aksjen, ødelegge investorenes tillit og redusere investorbasen. Hvis en bank i tillegg må bruke av kapitalbufferen, kan det skape ubegrunnet negativ presse og svekke bankens renommé ved at kravet vanskeliggjør kommunikasjonen av hva som er tilstrekkelig kapital til offentligheten (Deutsche Bank, 2010). Bufferen vil også kunne oppfattes som at bankene har en mindre potensiell oppside under en boom, fordi bankene ikke kan investere kapitalen fullt ut for å utnytte de gode tidene. Samtidig vil det antas at bankene bærer en lavere risiko i nedgangstider som følge av bufferen. Dette vil også gi uheldige signaleffekter til markedene (Reuters, 2010a).

Forslaget til motsykliske kapitalbufferer inneholder svært lite detaljer som kan hjelpe banker, analytikere og investorer å evaluere virkningene av kapitalbufferforslaget. Kombinert med usikkerheten omkring ulike regnskapsstandarder vil resultatet kunne bli en lang periode med fortsatt regulatorisk usikkerhet. Dette skaper vanskeligheter for banker å foreta langsiktig strategi- og kapitalplanlegging, og hemmer utviklingen av et styrket tilsyn for myndighetene som overvåker bankene. Totalt sett vil kombinasjonen av usikkerhet om fremtiden og den økte markedsforventningen om høyere kapitalnivåer føre til økte kapitalbehov, redusert lønnsomhet og dempet vekst (PWC, 2009).

En annen svakhet ved forslaget til motsykliske kapitalbufferer er definisjonen av hva som regnes som «gode tider». Valget av hvilke indikatorer som vil brukes (BNP, kredittvekst etc.) vil ha stor påvirkning for bankene. Som vi har sett gjennom den forrige krisen påvirkes land og regioner ulikt av kriser. Det bør derfor klargjøres i større grad om oppbyggingen av bufferer skal gjelde for utpekte land, regioner eller globalt (Reuters, 2010a).

Strengt likviditetskrav vil øke kostnadene for funding og føre til uheldige signaleffekter

Det er generelt en stor enighet blant banker om at «det kan være en fordel med noen globale standarder på likviditetssiden som et supplement til den kvalitative tilsynsvirksomheten» (Teslo, 2010a). Samtidig beskriver mange av kommentarene til Baselkomiteen utformingen av likviditetskravene som urimelig strenge og misvisende for å unngå en ny krise (Standard &

Poor's, 2010a). Dette gjelder spesielt hvilke midler som kan oppfattes som likvide og det betydelige bortfallet av kundeinnskudd som bankene må ta høyde for i et stress-scenario, og derfor på forhånd må tilpasse balansen sin etter.

På passiva siden vil bortfall av kundeinnskudd på 15 – 30 % og bortfall på 50 % for innskudd fra større bedrifter få betydelige konsekvenser for banker med høy innskuddsfinansiering (Aamo, 2010b). Finanstilsynet påpeker at dette i stor grad vil gjelde norske banker som er avhengige av innskudd som finansiering. I tillegg vil verdipapirer utstedt av andre banker ikke inkluderes i likviditetsbufferen, noe som også vil påvirke mange norske bankers balanse (Jansrud, 2010).

På aktivasisden vil definisjonen av likvide midler ha store virkninger for banker i land med lite statsgjeld. Et av de færre og mest nærliggende eksempel på et slikt land vil være Norge. Her vil ønsket være en mer konservativ definisjon av likvide midler. Konsernsjefen i DnB NOR, Rune Bjerke, ser uheldige virkninger av vektleggingen på statsobligasjoner for et land som Norge: «for oss som lever i et land nesten uten statspapirer kan dette bli en utfordring» (Becker, 2010). Bjerke henviser i dette tilfellet til at den norske staten er gjeldfri og at det derfor blir utstedt et begrenset antall statsobligasjoner (fem typer) i Norge. I tillegg er disse ofte i langsiktig eie. Innføringen av likviditetskravet vil øke etterspørselen etter statsobligasjoner og minske likviditeten ytterligere ved at bankene vil «låse» dem inne for å oppfylle kravene (Teslo, 2010b).

Det kan også oppstå uheldige virkninger som følge av uønskede signaleffekter av likviditetskravet. Bufferfunksjonen en banks likvide eiendeler har, vil svekkes av kravet til offentliggjøring fordi bruk av bufferen vil signalisere svakhet til markedet. Offentliggjøringen av en fallende likviditetsdekning vil kunne forårsake og øke alvorligheten av likviditetskriser. I tillegg vil offentliggjøring begrense tilsynsmyndighetenes mulighet til å gi en institusjon noe mer fleksibilitet i en stressperiode for å unngå systemsjokk og kriser (Deutsche Bank, 2010b).

Obligasjoner med fortrinnsrett som likvide midler vil skape delte virkninger

Likviditetskravet vurderer å inkludere foretaksobligasjoner og obligasjoner med fortrinnsrett med rating A- eller bedre hvis de tilfredsstillt visse krav. Hvis obligasjoner med fortrinnsrett inkluderes i definisjonen på likvide midler, vil et naturlig tiltak for bankene i markeder med OMF som tilfredsstillt kravene, være å øke finansieringen av sine aktiviteter på denne måten. Virkningene av det vil ikke være udelt positive. De beste bolig- og næringseiendoms lånene og

lån til offentlig sektor vil bli flyttet over til kredittforetak som utsteder obligasjoner med fortrinnsrett. Bankenes eiendelsside vil da hovedsakelig bestå av relativt lavt forrentede likviditetsreserver, utlån til næringsliv, toppfinansiering av boliger og plasseringer av eventuell overskuddfinansiering i verdipapirer. Toppfinansiering av boliger er lån med lav sikkerhet og er ofte brukt til å finansiere siste del av verdien på et boligkjøp (Kommunal- og regionaldepartementet, 2004). Den store andelen av lavt forrentede aktiva på balansen som følge av likviditetskravet, vil dermed medføre redusert inntjening for bankene i fremtiden (Jansrud, 2010).

De strenge kravene fører til at Norge er i en annen situasjon, men som heller ikke er ønskelig. Det finnes nemlig ingen foretaksobligasjoner eller obligasjoner med fortrinnsrett i det norske markedet som tilfredsstiller disse kravene i dag. Hvis det endelige regelverket derimot åpner for bruken av OMF med noe lavere rating, kan dette bygge opp under et norsk kapitalmarked og støtte opp om et nyetablert marked for obligasjoner med fortrinnsrett. Et styrket obligasjonsmarked i Norge vil ha en positiv virkning for bankene og bedriftskunder gjennom en økt finansiering nasjonalt. Dette vil være fordelaktig for en finansnæring som i dag er avhengig av å låne svært store summer utenfor landet, og hvor de internasjonale forholdene er avgjørende for soliditeten innenlands (Teslo, 2010a).

Sparerne vinner, mens lånerne taper på likviditetsreglene

Den nye klassifiseringen av innskudd vil også skape økt konkurranse for innskuddstypen som antas å ha lave uttrekk under et stress-scenario, og dermed ansees som mest stabil. Dette inkluderer hovedsaklig innskudd fra personmarkedet og små og mellomstore bedrifter (Teslo, 2010a). Økt etterspørsel for innskudd fra personmarkedet vil øke prissensitiviteten til innskyterne og kunne bryte ned den stabile likviditeten den typen finansiering har hatt tidligere. Virkningen for bankene vil dermed være økte finansieringskostnader (Deutsche Bank, 2010b).

Den samme virkningen vil en eventuell harmonisering av innskuddsgarantien få (som vil gjelde de innskuddene som ansees som mest stabile i beregningen av den langsiktige finansieringen). Dette vil være aktuelt i blant annet Norge. Det foreslåtte garanterte beløpet er lavere enn i dagens norske ordning, og en eventuell total harmonisering vil sette innskuddsgarantien til 100 000 euro. Dette vil innebære at gjeldende innskuddsgaranti i Norge på to millioner kroner vil måtte reduseres, med mindre det blir forhandlet frem et unntak fra regelen (Finanstilsynet, 2008). En slik total harmonisering vil kunne medføre et press om

høyere innskuddsrenter, og dermed høyere finansieringskostnader på grunn av at innskudd blir en mer risikoutsatt plasseringsform. Økte finansieringskostnader vil igjen ha negative virkninger for lånekunder gjennom høyere rentekostnader. Alternativt vil også kunder i mindre grad foretrekke innskudd som spareform og bruke andre alternativer som verdipapirfond og forsikringsbaserte produkter. (Jansrud, 2010).

Økt langsiktig finansiering vil også øke bankenes kostnader og redusere inntjeningen

Kravet til mer langsiktig funding vil også ha store konsekvenser for bankenes inntjening. En undersøkelse gjort av SEB Enskilda estimerer at de nordiske bankene alene må øke den langsiktige fundingen (lån med varighet på over ett år) med 1.900 milliarder NOK.²⁴ Dette vil gå sterkt utover bankenes inntjening fordi den langsiktige fundingen har blitt mye dyrere etter finanskrisen (Bjerkholt, 2010). Hvis man ser på kravet til likviditetsdekning i tillegg, vil inntjeningen påvirkes enda mer. Kravet om at bankene skal fylle eiendelene i større grad med lavt forrentende statsobligasjoner vil redusere bankenes renteinntekter og bidra til en enda større reduksjon i inntjeningen (IIF, 2010a).

I tillegg vil kravet til mer langsiktig finansiering medføre et økt utbud av langsiktige bankobligasjoner. Samtidig vil markedet for slike obligasjoner bli mindre fordi obligasjonene vil være mindre attraktive som investeringsobjekter. Dette forklares ved at den tradisjonelle kjøpergruppen som har vært andre banker nå vil ha lavere interesse for andre bankobligasjoner, som følge av lavere likviditet. Et økt tilbud kombinert med redusert etterspørsel vil i kombinasjon medføre høyere finansieringskostnader for bankene (Jansrud, 2010).

I Norge vil Basel III ha begrensede virkninger, men likviditetskravene utgjør en «trussel»

De foreslåtte reglene er beregnet for internasjonalt aktive banker og vil således kun berøre de største bankene i første omgang. Fordelen for norske banker er at mange av endringene foreslått av Baselkomiteen allerede er gjennomført her til lands (Finanstilsynet, NB, 2010). Likevel påpeker finansdirektøren i DnB NOR, Bjørn Erik Næss, at det «vil bli en tøff tur for tradisjonell bankvirksomhet». «Mye mer egenkapital må bli reist, og det vil kreve mer fundig generelt», sier Næss. Videre illustrerer Næss at konsekvensen kan, under et «worst-case» scenario, bli et betydelig fall i avkastningen til egenkapitalen. Dette kan igjen skape følger for lånepriser og vekst som vil skade makroøkonomien. KPMG (2010) understreker også at den økte internasjonale avhengigheten mellom bankene, generelt kan få betydning for store deler

²⁴ De nordiske bankene inkluderer Handelsbanken, Nordea, DnB NOR, Danske Bank, SE Bank og Swebank

av den norske banksektoren. Blant annet vil konkurransemessige hensyn og hensynet til finansiell stabilitet kunne få virkninger for norske banker også (KPMG, 2010b). Isolert sett vil derimot likviditetskravene som diskutert over, ha større virkninger for norske banker og kunder. Dette underbygges av administrerende direktør i Finansnæringens Fellesorganisasjon (FNO), Arne Hyttnes. Han sier at «det vil være svært uheldig både for boliglånskundene og for næringslivet i Norden om reguleringene ikke tilpasses bedre til de nordiske bankenes forretningsmodell og balansesammensetning, der boliglån og kundeinnskudd typisk utgjør betydelige deler» (Hyttnes, 2010).

Endringer i likviditetskravet

For å kunne nærmere vurdere virkningene av Basel III, vil det være hensiktsmessig å kort presentere hvilke endringer som antas å gjøre i det nåværende forslaget. I konteksten av de alvorlige virkningene likviditetskravene vil ha, antar rating-byrået Fitch at enkelte aspekter ved likviditetskravene vil kalibreres i den videre utviklingen mot et ferdig regelverk (Fitch Ratings, 2010). DnB NOR og mange andre banker antar at definisjonen av likvide aktiva blir utvidet, ved at Baselkomiteen vil innse at det er gunstig for finansiell stabilitet. Samtidig antas det at stressforutsetningene på stabile innskudd fra kunder vil få en noe enklere definisjon og bli noe mindre strenge (Teslo, 2010a). Videre vil det endelige kravet sannsynligvis komme med klarere anbefalinger på viktige aspekter som hvor ofte beregninger av dekningen av likviditetskravene skal foretas, detaljene i offentliggjøringen av dekningen og nærmere om bruksområde. For eksempel så vil ikke forslagets krav om konsolidert rapportering være tilstrekkelig for store, globale banker med store likviditetskrav i flere valutaer og regioner (Standard & Poor's, 2010a)

9.3 Virkninger for kundene

Økte kostnader for banker som følge av kravene vil delvis bæres av kundene

Kundene vil i stor grad påvirkes av de samme årsakene som bankene. Bankene vil ikke alene kunne absorbere alle de økte kostnadene kravene medfører, og vil derfor overføre noe av kostnadsøkning over til kundene gjennom økte produktpriser og spesielt gjennom høyere lånekostnader.

Hovedbekymringen hvis Basel III implementeres slik forslaget er i dag, er at økte krav til kapitalen og likviditeten vil føre til lavere avkastning på egenkapitalen til bankene og redusere

bankenes evne til å formidle og forsyne kapital til økonomien (en reduksjon i kreditt-tilgangen) (Bank of America, 2010a). Lavere egenkapitalrentabilitet impliserer at aksjonærene vil måtte ta en del av denne regningen. Effekten av en sterk tilbakegang i utlån vil også føre til at lånekostnaden øker for både person-, bedriftsmarkedet og offentlig sektor. Dette kan igjen resultere i en lavere økonomisk vekst som vil omtales nærmere i diskusjonen av virkningen for makroøkonomien (Standard & Poor's, 2010c).

I tillegg vil høyere finansieringskostnader som følge av behovet for mer langsiktige innlån, og at innlånskostnadene (kredittmarginene) på bankobligasjoner vil holdes oppe som følge av stor tilførsel til markedet i kjølvannet av Basel III, også bidra til at kundenes lånekostnader vil øke. Samtidig vil det forgående også bedre betingelsene på kundeinnskudd og oppveie noe av denne effekten (Teslo, 2010a). IIF (2010a) anslår at lånekostnaden for europeiske og amerikanske kunder vil kunne øke med opp mot 1,9 % de kommende årene etter implementeringen av Basel III. Gjennomsnittlig over de neste ti årene er det anslått at lånekostnadene vil være omtrent 1 % og 1,4 % høyere enn uten nye reguleringer, for henholdsvis europeiske og amerikanske banker. Som jeg vil omtale i avsnittet om virkningene for makroøkonomien er disse beregningene basert på en delvis oppmykning av likviditetskravene (kravet til stabil finansiering og kortsiktig likviditetsdekning). Hvis Basel III implementeres som foreslått vil bankene måtte redusere kreditt-tilgangen ytterligere og lånekostnaden vil øke mer enn antagelsene over. Man kan argumentere for at sentralbanken kan utligne denne økte kostnaden i kredittformidlingen til kundene gjennom rentepolitikken, men etter forrige krise er disse tiltakene begrenset som følge av at styringsrentene er på et meget lavt nivå allerede. Eksempelvis er den europeiske sentralbankens (ECB) styringsrente på 1 % (juni 2010) (SIX News, 2010).

Likviditetskravene vil føre til et mindre marked for boliglån

Den snevre definisjonen av hva som kan inkluderes i likvide eiendeler vil legge mer vekt på utlån til sentralbanker som vil kunne få virkninger for boliglånsmarkedet. Eiendeler som ikke defineres som likvide vil få et mindre marked ved at de blir vanskeligere å finansiere. Dette gjelder spesielt boliglån som ikke er en del av likviditetsbufferen, og i tillegg har en høy vekt (lite likvid og trenger derfor mye stabil finansiering) i beregningen av kravet til stabil finansiering (RBS, 2010).

Likviditetskravene angriper feil finansieringskilde og dette vil straffe kundene

En av hovedårsakene til finanskrisen har vært de senere årenes vekst i langsiktige, verdipapiriserte aktiva og det faktum at disse ble finansiert kortsiktig i pengemarkedet. Problemet lå i at løpetidstransformasjonen av disse eksponeringene i stor grad tok sted utenfor det ordinære og regulerte banksystemet og deres balanser. Ulike former for spesialforetak (SPVer), investeringsbanker og diverse fond sto sentrale i utviklingen og handelen av de verdipapiriserte eiendelene, og bidro til å gjøre markedet for denne typen papirer lite gjennomslukt. Etter hvert som frykten for tap knyttet til papirene inntraff, visste ikke aktørene i markedet hvilke investorer, herunder banker, som satt på de mest tapsutsatte papirene. Mistilliten som oppsto mellom bankene fikk store konsekvenser for interbankmarkedene der ingen banker ville låne til hverandre. Bankene fikk problemer med å finansiere den løpende driften og det var dermed oppstått likviditetsproblemer i det finansielle systemet (Teslo, 2010a) (Holden, 2009).

Den ovennevnte situasjonen er en av hovedårsakene til likviditetskravet i Basel III. Teslo (2010a) mener derfor at opphavet til likviditetsproblemene som oppsto ikke kan henføres til innskudd som finansieringskilde. Han argumenterer også for at innskudd fra person- og bedriftsmarkedet forble stabile kilder til finansiering under den forrige bankkrisen her til lands tidlig på 1990-tallet. Basert på årsakene til finanskrisen vil virkningene av de nye likviditetskravene være feiltilpassede og ugunstige for kundene så vel som bankene, i form av tiltak som slår kraftig ut i bankenes ordinære forretningsmodeller som ikke hadde noen påvirkning på krisen. Kravene vil true bankenes ivaretagelse av den typiske løpetidsdifferansen som eksisterer mellom innskyterne på den ene siden og låntakerne på den andre siden. Som omtalt i kapittel 2 om balansestyring, er denne løpetidstransformasjonen en essensiell egenskap ved bankvirksomheten som har stor økonomisk verdi for samfunnet. Likviditetsrisikoen som bankene håndterer ved den tradisjonelle løpetidstransformasjonen av innskudd til lengre utlån bidrar til rimelige finansieringskostnader for kapitalinvesteringer, men disse vil øke hvis bankenes pålegges en mer langsiktig finansiering (Teslo, 2010a).

DnB NOR mener forutsetningene og årsaken til de foreslåtte likviditetskravene kan baseres på at bankene i vanskelige perioder får problemer med å refinansiere løpende forfall i verdipapir- og interbankmarkedene, men at kravene ikke bør være basert på urealistiske betraktninger om stabiliteten til kundeinnskuddene. Bankene tar i balansestyringen hensyn til den langsiktige finansieringen som behøves for å erstatte kundeinnskudd som bortfaller, og er således uenige i

Baselkomiteens antagelser til bortfall av innskudd. Den langsiktige finansieringen som må erstatte innskuddsbortfallene i henhold til kravene vil svekke bankenes utlånsevne og lønnsomhet i den ordinære bankdriften. Dette vil resultere i prisøkninger for kundene (Teslo, 2010a).

9.4 Virkninger for makroøkonomien

Det er mange andre faktorer som påvirker makroøkonomien at de klare virkningene fra Basel III er vanskelig å anslå. Teslo (2010a) forklarer likevel at hovedlinjene kan være at krav til lavere gearing som medfører lavere utlånskapasitet vil kunne redusere veksten noe. Nout Wellink, styreformannen i Baselkomiteen og Nederlands sentralbanksjef antyder at Basel III kan redusere den økonomiske veksten med 1 % og sier at «det er en pris som verdt å betale for et mer robust bankvesen». På den andre siden vurderer andre analyser at virkningen kan bli den tredobbelte, med over tre prosent lavere BNP (Reuters, 2010c).

IIF (Institute of International Finance) med bidrag fra EBF (European Banking Federation), arbeider i skrivende stund med analyser hvor de antyder og kvantifiserer de makroøkonomiske virkningene av den økte reguleringen av bankindustrien, og da spesielt Basel III, men disse analysene er ikke avsluttet. Imidlertid har IIF nylig offentliggjort en *midlertidig* rapport som fremlegger mulige kumulative virkninger på den globale økonomien som følge av økt regulering (Se IIF (2010a)). IIF ønsker å understreke at dette kun er en midlertidig rapport og at de antar å fullføre den endelige rapporten i løpet av andre halvår 2010. Jeg vil samtidig presisere at analysen i noen tilfeller også inkluderer virkningene av nasjonale (og overnasjonale) reguleringstiltak som for eksempel press for å redusere ansattes kompensasjon og en egen «bankskatt». Imidlertid er disse forslagene uklare i utforming og innføring og har derfor blitt lite vektlagt i IFFs analyse.²⁵ Virkningene for Europa er i tillegg kun basert på innføringen av Basel III.

Formålet med analysen av implikasjonene for økonomien er å vurdere «den prisen som er verdt å betale» i form av virkninger på bruttonasjonalprodukt (BNP) og sysselsettingen. Som følge av den nær sagt umulige oppgaven om å samle inn verdien av bankindustriens totale

²⁵ Disse tiltakene kalles kategori 2 og 3 tiltak med følgende egenskaper: Kun basiskonseptet er foreslått, lav klarhet om implementering og uklart om det er global konsensus. Forslaget til Basel III er hovedsakelig kategori 1 tiltak: Høy begrepsmessig klarhet og høy eller rimelig klarhet omkring implementering (IIF, 2010a). Se IIF (2010a) og Brunnermeier (2009) for nærmere beskrivelse av mindre vektlagte tiltak (kategori 2 og 3) som inkluderes i IIF-analysen.

OBS-eksponeringer, vil diskusjonen for makroøkonomien ikke inkludere virkningene av et krav om en uvektet egenkapitalandel eller justeringene for motparts-kredittrisiko, da disse inkluderer OBS-eksponeringer i utregningen.

For å kunne illustrere virkningene av Basel III på økonomien har IIF sammenlignet to scenarioer, et «basis»-scenario og et «reguleringsreform»-scenario frem til 2020. I «basis»-scenarioet benyttes nøytrale langsiktige antagelser om BNP-vekst og inflasjon med kun de bankreguleringene som finnes i dag. I «reguleringsreform»-scenarioet inkluderes Basel III forslaget, og virkningene på økonomien vil dermed være forskjellen mellom de to scenarioene (IIF, 2010a).

Virkningene Basel III vil ha for økonomien i tiden fremover er basert på økte lånekostnader for bankenes privatkunder som ble diskutert i avsnittet om virkningene for kundene. De økte lånekostnadene er et resultat av kombinasjonen av økte finansieringskostnader og økte «skyggekostnader» for egenkapital for bankene. De økte finansieringskostnadene er uttrykt gjennom økte kostnader for langsiktig finansiering, mens økte «skyggekostnader» for egenkapital oppstår indirekte som følge av at bankene må reise store mengder egenkapital for å tilfredsstille de nye kapitalkravene og definisjonene. Alt annet holdt likt vil denne økte lånekostnaden dempe etterspørselen etter bankkreditt som igjen påvirker nominell BNP, reell BNP og sysselsettingen (IIF, 2010a).

Lavere BNP og sysselsetting som også vil påvirke vekstmarkedene

Basel III forventes å redusere årlig BNP-vekst med et gjennomsnitt på 0,6 % for USA, euroområdet og Japan de neste fem årene. Totalt over de neste ti årene forventes en gjennomsnittlig årlig reduksjon i veksten på 0,3 %. Samlet vil BNP dermed ventes å være 3,1 % lavere om fem år som følge av Basel III. Virkningene er størst de neste fem årene på grunn av at Basel III vil implementeres i denne perioden og derfor forventes store overgangskostnader. Denne virkningen vil med tiden avta når bankene og de finansielle systemene får tilpasset seg.

Euroområdet vil få større virkninger enn USA (med henholdsvis avvik på 4 % og 2,5 % fra normalen de neste fem årene), som følge av at utlån er den viktigste delen av økonomien og bankindustriens størrelse i forhold til BNP. I euroområdet holdes over 75 % av den totale kreditten til privatsektoren på bankenes balanser, mens i USA står bankene for kun 25 % av gjeldsfinansieringen til privat sektor. I tillegg er bankenes eiendeler i eurosone en større

andel av BNP enn i USA. I USA er banksektorens størrelse i forhold til BNP (uten OBS) noe over 80 %, mens den for eurosonen er nesten 350 %, som er 3,75 ganger størrelsen på den amerikanske bankindustrien. Ved utgangen av 2009 var størrelsen på banksektorene i henholdsvis USA og euroområdet 8 300 milliarder euro (65 000 milliarder NOK) og 31 100 milliarder euro (244 000 milliarder NOK) (IIF, 2010a).

En videre fordel av at amerikanske banker kun står for en fjerdedel av kredittformidlingen til privat sektor, er at sektoren som faller utenfor, «non-bank» finansinstitusjoner eller «skyggebankene», kan være reelle substitutter for banksektoren i nedgangsperioder. Disse «skyggebankene» har til og med fått en egen teori kalt «reservehjul»-teorien og har blitt sett på som en stor styrke i det amerikanske finansielle systemet, frem til de senere årene. Jeg henviser her til diskusjonen i kapittel 6 om behovet for et nytt regelverk og formålet med Basel III. Greenspan (2005) beskriver «reservehjul»-teorien nærmere. Som følge av at «skyggebankene» ble en kilde til den siste krisen og ikke en beskyttelse mot den, jobber Basel III for at «skyggebankene» forsvinner og virkningen kan bli at industrien mister «reservehjulet» sitt.

Implementeringen av Basel III vil også ha en direkte, og kanskje viktigere, en indirekte virkning på sysselsettingen. Den lavere BNP-veksten som ventes hvis Basel III implementeres, vil medføre færre arbeidsplasser i årene som kommer. Totalt for Europa, USA og Japan, forventes det at nesten 10 millioner færre arbeidsplasser vil bli skapt de neste fem årene. For Europa antas en reduksjon på 4,68 millioner, mens de tilsvarende reduksjonene i arbeidsplasser for USA og Japan vil være henholdsvis 4,58 millioner og 0,46 millioner.

Som tidligere omtalt vil bankene måtte «låse» fast kapital for å tilfredsstille de nye Basel-kravene. Hvis store og globale banker påføres disse begrensningene i balanseaktiviteter, vil det redusere den globale strømmen av kapital, som vil hemme veksten i spesielt fremvoksende markeder. I tillegg vil ekskluderingen av minoritetsinteresser i den ansvarlige kapitalen, som omtalt i diskusjonen om virkningene for bankene, medføre uheldige virkninger for vekstmarkedene ved at de globale bankene vil få høyere operasjonelle kostnader. Forretningsmodellene til mange utviklede markeds banker vil bli kostbare å betjene og kan bli avvirket for å tilfredsstille Basel III kravene. Dette vil spesielt gjelde vekstmarkedene i Europa hvor mange av de store globale aktørene i den senere tid har økt sin tilstedeværelse.

De ovennevnte virkningene for makroøkonomien vil kunne være alvorlige i den skjøre veksten økonomien demonstrerer i dag. Dette er spesielt gjeldende for eurosonen. Hvis Basel III implementeres slik forslaget foreligger i dag, vil det kunne holde den europeiske økonomien nær eller inne i lavkonjunktur frem til overgangen utgangen av 2014. Resultatet av dette vil være et tap i nominell inntekt på ca 690 milliarder euro (5.400 milliarder NOK) som innebærer tapte skatteinntekter på ca 300 milliarder euro (2.350 milliarder NOK), eller 3 % av BNP (IIF, 2010a).

I tillegg finnes det tre argumenter for at virkningene av Basel III kan bli alvorligere for eurosonen enn fremstilt over. For det første er likviditetskravene såpass strenge at bankene i dagens økonomi vanskelig kan tilfredsstille dem. Totalt beregnet vil ikke andelen kontanter og statsobligasjoner tilgjengelig for bankene (likvide midler), dekke kravet om å tilsvare likviditetsbehovet (poster som forfaller under én måned). I tillegg vil likviditetskravet til bankenes passiva side også være vanskelig å tilfredsstille innen Basel III implementeres. Kravet til stabil finansiering vil påtvinge bankene til å skifte finansieringen som ikke er innskudd mot lengre gjeld, og det vil være krevende i dagens marked preget av kortsiktig finansieringsvirksomhet. Hvis bankene likevel blir tvunget til å implementere Basel III som foreslått, vil de ha få eller ingen andre muligheter enn å redusere kreditt-tilgangen til kundene ytterligere. Dette kan resultere i enda lavere aktivitet og BNP-vekst da dette krever kreditt (og vice versa).

Det andre argumentet baseres på den pågående gjeldskrisen i eurosonen. Basel III vil falle i bakgrunnen av kraftige innsparingstiltak blant mange land i eurosonen. Det vil være veldig vanskelig å oppnå en lavere gjeldsandel i den offentlige sektoren uten en fortsettelse i veksten av privat gjeld, noe implementeringen av Basel III vil begrense.

Det siste argumentet for alvorligere virkninger for eurosonen baserer seg på virkningene for vekstmarkedene. I tillegg til lavere tilstedeværelse av utviklede lands banker som følge av ekskluderingen av minoritetsinteresser, vil økt regulering kunne svekke utlånene til de fremvoksende europeiske markedene. Det vil bli dyrere å allokere kreditt til vekstmarkedene som har lavere kredittvurdering. I respons kan lavere allokering av kreditt til slike markeder svekke veksten i eurosonen gjennom lavere eksport.

«Liquidity Coverage Ratio» hjelper stater i gjeldskrise, men skape gjeldsbobler i andre land

Likviditetsdekningskravet vil pålegge banker å holde større andeler kontanter og høykvalitets

likvide eiendeler som kan være statsobligasjoner. I den pågående gjeldskrisen som preger mange EU-land, kan man se en positiv virkning av dette ved at det må foretas storstilte oppkjøp av statsgjeld i land som har et stort behov for kontanter. Disse store oppkjøpene kan dermed redusere noe av presset på statenes nedbygging av gjeld (Reuters, 2010a).

Den videre virkningen av økte andeler statsobligasjoner på bankenes balanse vil samtidig gjøre bankene sårbare for to nye typer risiko. Den første er faren for at staten vil misligholde sin gjeld, eller kredittrisikoen. Ved at bankene i større grad kjøper statsobligasjoner vil de eksponere seg for en kredittrisiko som for et år eller to siden virket ubetydelig. I dag er situasjonen annerledes og i mange av eurolandene har denne risikoen steget betydelig i det siste som følge av den statlige gjeldskrisen som preger mange av eurolandene. Denne situasjonen skaper også spørsmål omkring likviditetsregelverkets funksjon. Som følge av gjeldskrisen har Hellas, Portugal og Spania fått nedgradert sin gjeld (og flere land vil muligens nedgraderes). Hvis banker hadde blitt påtvunget å selge unna statsobligasjoner som ble nedgradert for å etterfølge Basel III vil dette kunne forsterke gjeldskrisen som pågår (IIF, 2010a).

Imidlertid kan virkningen være den motsatte i andre land utenfor gjeldskrise. Risikoen for gjeldsbobler oppstår når etterspørselen etter statsobligasjoner øker så drastisk, og en obligasjonsboble kan være høyst reell hvis bankene laster opp med statsobligasjoner kun med et formål om å tilfredsstillere reguleringskravene. Banker som kjøper statsobligasjoner for å tilfredsstillere kravene, kan bidra til å holde statlige lånekostnader på et for lavt nivå. Lave lånekostnader og bekvemmelig finansiering forhindrer fiskal nøysomhet og samtidig vil de støttende bankene gjøre at statsobligasjonene oppfattes som fortsatt «trygge». Etter hvert vil bankene ha store andeler med statsobligasjoner og dempe kjøpene. Dette kan medføre at statene ikke kan finansiere det oppblåste forbruket. Gjeldsboblen kan sprekke og en gjeldskrise kan oppstå som nå er tilfellet for flere land i eurosonen (Seeking Alpha, 2009).

Likviditetskravene vektlegger årsakene til dagens krise – hva med fremtidens krise?

Finanstilsynet påpeker i sin kommentar til Baselkomiteen en svakhet ved likviditetskravenes detaljerte utforming. Kompliserte og spesifikke regler er best kjent for å være egnet når det er spesifisert kjennskap til hvilken type problem reglene skal forhindre. Likviditetsrisiko har en tendens til å materialiseres på mange mulige måter og ofte overraskende på både banken og tilsynsmyndigheter. Når Baselkomiteen nå klargjør nye og detaljerte krav vil det være en risiko for at årsakene til den seneste krisen vektlegges for mye. En fremtidig krise vil

muligens ta form på en annerledes måte enn dagens krise og da vil Basel III-kravene kunne være overflødige (Finanstilsynet, NB, 2010).

9.5 Oppsummering

Basel III benytter kapital- og likviditetskrav i reguleringen av bankene med det formålet om å unngå kostnader for realøkonomien. Samtidig viser diskusjonen at Basel III vil medføre visse kostnader for realøkonomien, men at disse er en «pris verdt å betale» i forhold til de kostnadene finanskrisen påførte samfunnet.

De strenge kravene markerer en fundamental endring fra tilsyn til bevisste forsøk på å forme banknæringens atferd. Det er naturlig nok derfor store uenigheter i kravets utforming og således virkningsgrad. Eksempelvis mener Norges Bank at de økte kravene til kjernekapitalen ikke er strenge nok, mens mange store internasjonale banker har motsatt oppfatning, og ønsker en mindre snever definisjon av Tier 1 kapital. Utformingen og virkningene av kravet vil variere fra bank til bank og vil blant annet avhenge av hva slags kapital- og finansieringsstruktur hver enkelt bank har.

Diskusjonen over viser imidlertid at på generell basis vil Baselkomiteens nye krav til kapital- og likviditetsdekningsregler føre til virkninger for banker og kunder, og det er klare indikasjoner på at virkningene for makroøkonomien også er betydelige. For bankene vil det nye forslaget medføre en fremtid bestående av mer kapital, mer likviditet og lavere risiko. Som et resultat av dette vil de stå ovenfor lavere avkastning på kapitalen, økte kostnader og lavere vekst. Noe av bankenes økte kostnader er forventet og få virkninger for kundene gjennom høyere lånekostnader og redusert kreditt-tilgang, men samtidig vil forslaget kunne medføre bedre ordninger for innskudd. Diskusjonen av virkningene for makroøkonomien viste at innføringen av strengere krav til kapital og likviditet for bankene vil medføre lavere vekst i produksjon og sysselsetting. Mer spesifikt vil den lavere BNP-veksten være et resultat av redusert kreditt-tilgang som følger av virkningene for bankene. Virkningene vil også forplantes til vekstmarkedene gjennom en reduksjon av den globale strømmen av kapital, og eksklusjonen av minoritetskapital vil tvinge store bankers nyetableringer i vekstmarkeder ut av disse markedene. Det er også indikasjoner på at virkningene vil være mer alvorlige for eurosonen som følge av bankenes forretningsmodeller er lite tilpasset de nye kravene og den pågående gjeldskrisen som ikke er tjent med reduksjoner i bankens kredittformidling.

10. Konklusjon

10.1 Innledning

I dette avsluttende kapittelet vil jeg presentere hovedfunnene som bidrar til å besvare oppgavens problemstilling: *Hva er «Basel III», og hvilke virkninger vil de nye kapital- og likviditetskravene som introduseres av Baselkomiteen ha for banker, kunder og makroøkonomien?* Jeg vil også kort beskrive veien videre mot det endelige Basel III, og de faktorene som kan påvirke implementeringen og utformingen av regelverket. Avslutningsvis presenteres kritikk og begrensninger til oppgaven, og komme med forslag til videre forskning.

10.2 Hovedfunn

Oppgavens presentasjon av teorier om bankstyring og tidligere kapitaldekningsregelverk bidro til å forklare behovet for et tredjegerasjons bankregelverk. Som følge av svakhetene og de store manglene finanskrisen påviste i Basel II, har Baselkomiteen kommet med et nytt og utvidet forslag til regelverk for å styrke kapital- og likviditetsreguleringen av banker.

Med utgangspunkt i presentasjonen av Basel I og Basel II beskriver utredningen de nye kapital- og likviditetskravene kalt Basel III. Formålet om å styrke banksektorenes evne til å absorbere finansielle og økonomiske sjokk underbygges gjennom fem elementer som skal forbedre den internasjonale kapital- og likviditetsreguleringen. Spesifisert er de fem elementene å øke kvalitetskravene til kapitalen, forbedre risikodekningen, introdusere et krav til uvektet egenkapital, fremme motsykliske kapitalbuffer, innføre et likviditetsdekningskrav og kreve mer langsiktig og stabil finansiering. Behandlingen av disse elementene svarer således på problemstillingens første del «*hva er Basel III?*».

Et mer fleksibelt og robust banksystem vil samtidig medføre kostnader. Etterfølgelse av Basel III-kravene vil påvirke bankenes balansestyring og skape virkninger for bankenes lønnsomhet og forretninger. Virkningene for bankene vil i så måte også ha implikasjoner for bankens kunder og økonomien som helhet. Problemstillingens andre del tar disse virkningene i betraktning. Basert på tilgjengelig informasjon diskuterer utredningen mulige virkninger av Basel III for bankene, deres kunder og i siste instans makroøkonomien.

Diskusjonen konkluderer med at Basel III generelt vil øke den finansielle stabiliteten og styrke bankenes balanse, men samtidig forårsake fundamentale endringer i bankenes forretninger og produkter. Kravene i Basel III vil medføre at banker må hente store mengder kapital i markedet og i større grad finansiere aktiva langsiktig. Generelt vil dette medføre høyere kostnader gjennom dyrere finansiering og således lavere lønnsomhet. Bankene vil ikke kunne bære hele denne kostnadsøkningen alene, og noe vil derfor overføres til kundene gjennom redusert kreditt-tilgang og økte lånekostnader. Videre diskuterer utredningen implikasjoner for makroøkonomien. De makroøkonomiske virkningene er ikke enkle å anslå, men basert på foreløpige analyser vil Basel III medføre en lavere produksjons- og sysselsettingsvekst i de kommende årene, som følge av redusert kreditt-tilgang.

Imidlertid vil jeg understreke betydningen av at de antatte virkningene er basert på implementering av regelverket slik det foreligger i dag. Eventuelle endringer i utformingen og tidsskjema for implementering vil endre virkningene for både banker og kunder, i tillegg til makroøkonomien. Presentasjonen av Basel III og diskusjonen av virkningene belyser de områder som fortsatt ikke er ferdig utformet og de kravene som kan vise seg å bli endret før det endelige regelverket implementeres.

For en fullstendig besvarelse problemstillingens andre del vil også den videre utformingen av regelverket være avgjørende. Diskusjonen viste at den videre kalibreringen og timingen av introduksjonen av Basel III må være presis og forsiktig i lyset av den fremvoksende, men samtidig skjøre økonomiske veksten i industrilandene etter krisen. Det er samtidig umulig å anslå kilden til neste krise med sikkerhet, men det er viktig å gjøre grunnarbeidet som kan dempe og minimere virkningen av neste krise. Det er derfor kritisk at alle land styrker motstandsdyktigheten i banksektoren, spesielt på grunn av de globale og mangfoldige egenskapene til de finansielle markedene, og den hastigheten sjokk overføres på tvers av landegrenser. Den seneste og tidligere kriser har demonstrert at de dypeste og mest forlengede nedgangstidene oppstår når banksektoren møter store vanskeligheter og ikke lenger klarer å utføre sin kjernefunksjon som kredittformidler. Foreløpig er regelverket kun et forslag, men likevel er ikke spørsmålet «om», men heller «hvor mye» som skal reguleres og «hvor store» implikasjoner dette medfører. Kalibreringen av regelverket er dermed kritisk, både for banker, kundene deres og makroøkonomien.

10.3 Veien videre mot Basel III

Basel III er fortsatt under utvikling og det endelige regelverket vil ikke være ferdig før utgangen av 2010, med implementering innen slutten av 2012. Den endelige utformingen og implementeringen består av flere usikkerhetsmomenter og videre arbeid. Basert på de 272 høringsuttalelsene av 16. april 2010 utfører Baselkomiteen i disse dager en kvantitativ konsekvensanalyse («Quantitative Impact Analysis» – QIS) som vil sette den videre utformingen av regelverket mot det endelige kravet ved utløpet av året. Imidlertid er det flere omstendigheter som kan påvirke utformingen og implementeringstidspunktet for regelverket.

Blant annet vil den pågående gjeldskrisen i flere land i eurosonen kunne påvirke både utformingen av visse krav, i tillegg til å tvinge regelverket til å utsettes noe. Som Finanstilsynets direktør Bjørn Skogstad Aamo beskriver det har «Europa blitt mer opptatt av statsgjeld enn bankgjeld» (Aamo, 2010b). Dette gjelder blant annet likviditetsdekningskravet som setter stats- og statsgaranterte obligasjoner som bankens mest likvide eiendeler. Basert på den usikkerheten som preger det europeiske markedet og de svekkede vekstutsiktene, vil forskyvninger i Basel III timeplanen være nærliggende for å kunne implementere kravene når bankene og markedene er i en mer stabil tilstand.

10.4 Kritikk og begrensninger til oppgaven

Jeg vil kort belyse tre punkter til kritikk og begrensninger til oppgaven.

For det første vil enhver diskusjon og argumentene den baser seg på, uunngåelig ha en viss subjektiv karakter. Virkningene av Basel III bygger i stor grad på uavhengige kilder, men også på mindre uavhengige bankers og organisasjoners oppfatninger, som dermed kan skape skjevheter i diskusjonen om virkningene. Bankene på den ene siden ønsker et enkelt regelverk og høy lønnsomhet, mens myndighetene vektlegger i større grad Baselkomiteens formål om en robust og motstandsdyktig banksektor. Dette gjenspeiles i presentasjonen av Basel III og den senere diskusjonen hvor regelverket beskriver alle fordelene, mens kommentarene beskriver alle ulempene ved Basel III. Utredningen forsøker å fremstille virkningene av regelverket på en nøytral måte, men antagelser om virkninger vil alltid til en viss grad være preget av oppfatningen kilden har til virkningene.

Videre vil min forståelse av Baselkomiteens kapitaldekningsregelverk begrense oppgavens innsikt. Reguleringen av banker er en komplisert og omfattende affære og min kompetanse begrenses til forståelsen jeg har av regelverkene. Utdanningen og spesialiseringen i finans bidrar til at jeg enklere forstår terminologi og sammenhengen mellom regelverket og bankenes styring av risiko og balansen, men begrenses samtidig av oppgavens omfang og tidsaspekt i tillegg til Basel-kravenes kompliserte natur.

Et tredje element til oppgavens begrensnig er som spesifisert tidligere at presentasjonen og diskusjonen av Basel III er basert på forslagetets foreløpige utforming. Virkningene av det endelige Basel III vil således kunne være annerledes enn forespeilet i denne oppgaven, og dermed begrense oppgavens nytteverdi i fremtiden.

10.5 Videre forskning

Basel III er fortsatt under utvikling og vil således være et interessant tema og forske videre på i tiden fremover. Hvordan banker, kunder og makroøkonomien rammes av regelverket vil i stor grad avhenge av den endelige utformingen av Basel III.

Som følge av at regelverket er nytt og under utarbeidelse finnes lite eller ingen kvantitative data om regelverkets påvirkning. Det vil dermed være interessant med en mer kvantitativ undersøkelse når regelverket er ferdig utformet og bankene rapporterer etter det.

Mer spesifikt finnes det også mange områder regelverket vil medføre endringer for. Virkningene av regelverket vil i stor grad påvirkes av bankenes evne til å foreta endringer i virksomheten som oppfyller kravene fra Baselkomiteen. For eksempel kan en fremtidig analyse vurdere hvor aktive bankene har vært til å bytte ut den kortsiktige finansieringen med mer stabil og langsiktig finansiering.

Et annet viktig område for fremtidig forskning er utviklingen av såkalte «*non-bank*» kredittkanaler (som bilforhandlere og flyselskaper), og denne «*non-bank*» kredittens evne til å substituere vanlig bankkreditt i takt med de økende reguleringskravene til bankene, som begrenser deres evne til utlån. Foreløpig følger veksten i «*non-bank*» kreditt veksten til bank kreditt.

Tilslutt vil også et fremtidig forskningsemne være virkningene av Basel III for tilsynsmyndighetene. Dette vil i tilfelle være en analyse i konteksten av pilar 2. Basel III innebærer at bankreguleringen i fremtiden blir ytterligere kompleks, og det vil således være mer krevende å overvåke bankene og sørge for håndhevelse av de kravene som foreligger. Dette vil stille tilsynsmyndighetene overfor store utfordringer og det vil kreves et stort ressursbehov i veiledningen og den videre overvåkingen for tilsynsmyndighetene.

11. Bibliografi

- Aamo, B. S. (2010b, Mai 11). Basel III - konsekvenser og utfordringer for bankene? Trondheim.
- Aamo, B. S. (2009, Februar 4). *Finanskrisen – vil norske reguleringer bestå prøven? Foredrag på Samfunnsøkonomens Valutaseminar*. Hentet Mai 27, 2010 fra Finanstilsynet: <http://www.finanstilsynet.no/archive/attachments/01/20/Fonds064.ppt>
- Aamo, B. S. (2005). *Orienteringsmøte om Basel II*. Hentet April 10, 2010 fra Finanstilsynet: http://www.savingsbanks.org/asset/146/1/146_1.doc
- Aamo, B. S. (2010a, Mars 11). *Rammer og regelverk for finansnæringen i årene som kommer*. Hentet April 13, 2010 fra Finanstilsynet: http://www.finanstilsynet.no/Global/Venstremeny/Foredrag_vedlegg/2010/Finansforbundet_Skogstad_Aamo_11_mars_2010.pdf
- Amin, M. (2006, Februar 21). *Hybrid Capital - A Simple Introduction*. Hentet April 1, 2010 fra Finance & Treasury blog - PriceWaterHouseCoopers: http://pwc.blogs.com/mohammed_amin/2006/02/hybrid_capital_.html
- Aronsen, P. A., & Nergård, A. (1994). Verdipapirisering. *Penger og Kreditt 3/1994, Oslo, Norges Bank*, 165 - 179.
- Balin, B. J. (2008, Mai 10.). Basel I, Basel II, and Emerging Markets:. Washington DC, USA.
- Bank of America. (2010a, April 19). *Comments received on the consultative documents "Strengthening the resilience of the banking sector" and "International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring"*. Hentet Mai 24, 2010 fra Baselkomiteen: <http://bis.org/publ/bcbs165/boac.pdf>
- Bank of America. (2010b, April 19). *Comments received on the consultative documents "Strengthening the resilience of the banking sector" and "International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring"*. Hentet Mai 24, 2010 fra Baselkomiteen: <http://bis.org/publ/bcbs165/boal.pdf>
- Bankenes sikringsfond. (2004, Juni 25). *Om oss*. Hentet April 27, 2010 fra Bankenes sikringsfond: <http://www.bankenessikringsfond.no/no/hoved/om-oss/>
- Baselkomiteen. (2005a, November). *Amendment to the Capital Accord to incorporate market risks (updated)*. Hentet 26 Mars, 2010 fra BIS: <http://www.bis.org/publ/bcbs119.pdf?noframes=1>
- Baselkomiteen. (1998a, April). *Basel I: Basel Committee: International convergence of capital measurement and capital standards (updated to April 1998)*. Hentet April 8, 2010 fra Baselkomiteen: <http://www.bis.org/publ/bcbsc111.pdf?noframes=1>

Baselkomiteen. (2010, Mai 3). *Basel II and Revisions to the Capital Requirements Directive*. Hentet Mai 26, 2010 fra Baselkomiteen: <http://www.bis.org/speeches/sp100503.htm>

Baselkomiteen. (2004, Juni). *Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework*. Hentet Mars 22., 2010 fra Basel komiteen: <http://www.bis.org/publ/bcbs107.htm>

Baselkomiteen. (2005c, Juli). *Guidance on the estimation of loss given default (Paragraph 468 of the Framework Document)*. Hentet Mai 27, 2010 fra Baselkomiteen: <http://www.bis.org/publ/bcbs115.htm>

Baselkomiteen. (2009a, August). *History of the Basel Committee and its Membership*. Hentet Mars 22., 2010 fra Basel komiteen: <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf?noframes=1>

Baselkomiteen. (1998b, Oktober 27). *Instruments eligible for inclusion in Tier 1 capital*. Hentet Juni 18, 2010 fra Baselkomiteen: <http://www.bis.org/press/p981027.htm>

Baselkomiteen. (2006, Juni). *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*. Hentet 24 Mars, 2010 fra Basel II: <http://bis.org/publ/bcbs128.pdf?noframes=1>

Baselkomiteen. (2009c, Desember 17). *International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring - consultative document*. Hentet Desember 2009 fra Bank of International Settlements (BIS): <http://www.bis.org/publ/bcbs165.htm>

Baselkomiteen. (2005b, April). *Part 2: The First Pillar - Minimum Capital Requirements*. Hentet Mars 22, 2010 fra The new Basel accord: http://www.oenb.at/en/img/cp3_pillar1_tcm16-13385.pdf

Baselkomiteen. (2008, September 25). *Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision*. Hentet April 15, 2010 fra Bank of International Settlements (BIS): <http://www.bis.org/publ/bcbs144.htm>

Baselkomiteen. (1999, Juli). *Principles for the Management of Credit Risk*. Hentet Juni 16, 2010 fra Baselkomiteen: <http://www.bis.org/publ/bcbs54.htm>

Baselkomiteen. (2009b, Desember 17). *Strengthening the Resilience of the Banking Sector*. Hentet Mars 30, 2010 fra Bank of International Settlements (BIS): <http://www.bis.org/publ/bcbs164.pdf?noframes=1>

Becker, C. L. (2010, Mars 24). *Bjerke lei finansskjeft*. Hentet Mars 24, 2010 fra Dagens Næringsliv på nett (dn.no): <http://www.dn.no/forsiden/borsMarked/article1865721.ece>

BIS. (2010). *BIS History*. Hentet Mars 21, 2010 fra <http://bis.org/about/history.htm>

Bjerkholt, B. (2010, Mai 31). Milliardregningen fra Basel. *Dagens Næringsliv*, s. 37.

Blanchard, O. (2009, April). *The Crisis: Basic Mechanisms, and Appropriate Policies*. Hentet Mai 27, 2010 fra Working paper IMF: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2009/wp0980.pdf>

- Blanghammer, B. (2003). *HiO - Litteraturstudie metode - kritisk analyse - teoretisk referanseramme*. Oslo: HiO.
- Brunnermeier, M., Crocket, A., Goodhart, C., Persaud, A. D., & Hyun, S. (2009). *The Fundamental Principles of Financial Regulation*. Geneva: Geneva Reports on the World Economy 11.
- Business Dictionary*. (2010). Hentet Mai 2010 fra Business Dictionary: <http://www.businessdictionary.com/definition/haircut.html>
- Chartered Accountants. (2008, Juli 8). *BASEL II CAPITAL ADEQUACY REGULATIONS & THE CREDIT CRISIS CAUSE OR CURE?* Hentet Juni 18, 2010 fra Chartered Accountants Ireland: <http://www.charteredaccountants.ie/Members/Technical1/Financial-Services/Accountancy-Ireland-Articles/BASEL-II-CAPITAL-ADEQUACY-REGULATIONS--THE-CREDIT-CRISIS-CAUSE-OR-CURE/>
- CML. (2010, Februar 6). *Basel II - questions and answers*. Hentet Juni 15, 2010 fra Council og Mortgage Lenders: <http://www.cml.org.uk/cml/policy/issues/721>
- Dalland, O. (2000). Metode og oppgaveskriving for studenter. I O. Dalland, *Metode og oppgaveskriving for studenter* (s. 89). Oslo: Gyldendal akademisk forlag.
- Deutsche Bank. (2010, April 19). *Comments received on the consultative documents "Strengthening the resilience of the banking sector" and "International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring"*. Hentet Mai 24, 2010 fra Baselkomiteen: <http://bis.org/publ/bcbs165/deutschebankcap.pdf>
- Deutsche Bank. (2010b, April 19). *Comments received on the consultative documents "Strengthening the resilience of the banking sector" and "International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring"*. Hentet Mai 24, 2010 fra Baselkomiteen: <http://bis.org/publ/bcbs165/deutschebankliq.pdf>
- Dewatripont, M., Rochet, J.-C., & Tirole, J. (2010). *Balancing the Banks: Global Lessons from the Financial Crisis*. University Presses Of California, Columbia And Princeton.
- DnB NOR. (2010). *Capital adequacy regulations/Basel II - Pilar 3 - 4.kvartal 2009*. Hentet 01 April, 2010 fra DnB NOR: https://www.dnbnor.com/portalfront/nor_com/nedlast/no/2010/3/pillar_3_4q09_eng.pdf
- DnB NOR. (2010, Mars). *Kapitalkravsforskriften/Basel II*. Hentet Mars 26, 2010 fra DnBNOR: https://www.dnbnor.com/portalfront/nor_com/nedlast/no/2010/3/pillar_3_4kv09_no.pdf
- DnB NOR. (2009). *Årsrapport 2009*. Oslo: DnB NOR.
- Engen, K. (2005). *Utfordringer ved innføring av Basel II i Sparebanken Øst*. Hentet Mars 29, 2010 fra Bankenes Sikringsfond:

<http://www.banknessikringsfond.no/PageFiles/2255/Controller%20Kjell%20Engen,%20Sparbanken%20%C3%98st.ppt>

European Commission. (2010). *POSSIBLE FURTHER CHANGES TO THE CAPITAL REQUIREMENTS DIRECTIVE*. Hentet Juni 15, 2010 fra European Commission: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/crd4/consultation_paper_en.pdf

Farlex. (2010, Mai). *The Free Dictionary*. Hentet Mai 2010 fra <http://financial-dictionary.thefreedictionary.com/Haircut>

Ferguson, N. (2009). Finansplaneten snurret for fort. *Horisont, NHO*, ss. 94-109.

Financial Times. (2010, Mai 30). *Bankers' 'doomsday scenarios' under fire*. Hentet Jun 10, 2010 fra Financial Times: <http://www.ft.com/cms/s/0/6d4c92a4-6c26-11df-86c5-00144feab49a.html?ftcamp=rss>

Financial Times. (2008, Februar 28). Turmoil reveals the inadequacy of Basel II. *Benink, Harald; Kaufman, George*.

Finansdepartementet. (2005, Oktober 13). *Behandling av garantier og kredittderivater ved beregning av kapitaldekning og store engasjementer - Utkast til kredittderivatforskrift*. Hentet Mars 24, 2010 fra Finansdepartementet:

<http://www.finanstilsynet.no/no/Artikkelarkiv/Horinger/Behandling-av-garantier-og-kredittderivater-ved-beregning-av-kapitaldekning-og-store-engasjementer---Utkast-til-kredittderivatforskrift1/>

Finansdepartementet. (1998-99). Bruk av gjenkjøpsavtaler med andre enn banker.

Finansdepartementet. (2010). *Finansdepartementets oppgaver overfor finansmarkedene*. Hentet April 27, 2010 fra Finansdepartementet:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/tema/Finansmarkedene/finansdepartementets-oppgaver-overfor-fi.html?id=435108>

Finansdepartementet. (2002, Juni 27). *NOU 2002: 14: Finansforetakenes virksomhet II, Utredning nr. 8 fra Banklovkommisjonen*. Hentet April 27, 2010 fra Finansdepartementet: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/2002/nou-2002-14.html?id=117862>

Finansdepartementet. (2006). *Om lov om endringer i finansieringsvirksomhets-loven, verdipapirhandelloven og i enkelte andre lover (nytt kapitaldekningsregelverk)*. Hentet Mars 21, 2010 fra Regjeringen:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/otprp/20052006/otprp-nr-66-2005-2006-/3/2.html?id=132937>

Finansdepartementet. (1995). *Sikringsordninger og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner*. Hentet Mai 11, 2010 fra Finansdepartementet:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/1995/nou-1995-25/4/8/1.html?id=427703>

- Finanstilsynet. (2005). *Forskrift om minstekrav til kapitaldekning for operasjonell risiko for kredittinstitusjoner og verdipapirforetak*. Hentet Mars 29, 2010 fra Finanstilsynet:
<http://www.finanstilsynet.no/archive/0sto/01/04/forsk001.pdf>
- Finanstilsynet. (2006b, September 10). *Risikobasert tilsyn - Modul for kredittrisiko*. Hentet Mars 23, 2010 fra
<http://www.bankenessikringsfond.no/PageFiles/2270/Spesialr%E5dgiver%20Harald%20Sandin.ppt>
- Finanstilsynet. (2006c, September 10). *Risikobasert tilsyn- Moduler for markedsrisiko og likviditetsrisiko*. Hentet Juni 17, 2010 fra Finanstilsynet:
<http://www.bankenessikringsfond.no/PageFiles/2270/Seniorr%C3%A5dgiver%20Runa%20S%C3%A6ter,%20Kredittilsynet.ppt>
- Finanstilsynet. (2006a). *Tilsyn med finansmarkedet*. Oslo: Kredittilsynet.
- Finanstilsynet. (2008). *Årsmelding 2008*. Oslo: Finanstilsynet.
- Finanstilsynet, NB. (2010, April 16). Response to the Basel Committee's consultative documents on capital and liquidity. Oslo, Norge.
- First Securities. (2009). *FINANSIELL INFORMASJON FOR FIRST SECURITIES AS*. Hentet Mars 26, 2010 fra First Sec.:
<http://www.first.no/Global/%C3%85rsrapporter/FINANSIELL%20INFORMASJON%20FOR%20FIRST%20SECURITIES%20AS%201Q2009.pdf>
- Fitch Ratings. (2010, Mai 5). *Improving Bank Liquidity Standards*. Hentet Mai 5, 2010 fra Fitch Ratings - Know your Risk:
http://www.fitchratings.com/creditdesk/reports/report_frame.cfm?rpt_id=518045
- Fox, L. (2003). *Enron - The rise and fall*. Hoboken, New Jersey, USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Golin, J. (2006). *Covered Bonds beyond Pfandbriefe*. London, United Kingdom: Euromoney Institutional Investor Plc.
- Granå, K. E. (2006). *Problemstillinger og forskningsetikk*.
- Greenspan, A. (2005, September 27). *Economic flexibility*. Hentet Juni 10, 2010 fra Federal Reserve Board: To the National Association for Business Economics Annual Meeting, Chicago, Illinois :
<http://www.federalreserve.gov/boarddocs/speeches/2005/20050927/default.htm>
- Greenspan, A. (2010, Mai 7). Speech by Dr. Alan Greenspan. *Federal Reserve of Chicago Bank Structure Conference*. Chicago, Illinois, USA.
- Greuning, H. v., & Bratanovic, S. B. (2009). *Analyzing Banking Risk - A Framework for Assessing Corporate Governance and Risk Management*. third edition, Washinton DC: The Interntional Bank for Reconstruction and Development.

Grønvik, G. (2000). Videreutvikling av det indre markedet for finansielle tjenester. *Penger og Kreditt 3/2000 Norges Bank*, ss. 206-220.

Haldane, A. (2010, Mars 30). *The \$100 Billion Question – Speech By Andrew Haldane*. Hentet Juni 11, 2010 fra Bank of England: <http://www.bankofengland.co.uk/publications/news/2010/036.htm>

Halvorsen, K. (2003). *Å forske på samfunnet – en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Holden, S. (2009, Nr. 4). Finanskrisen – årsaker og mekanismer. *Samfunnsøkonomen*, ss. 4-10.

Hyttnes, A. (2010, Juni 16). *Advarer mot tyngende regulering*. Hentet Juni 16, 2010 fra Finansnæringens Fellesorganisasjon: <http://www.fno.no/no/nyheter/advarer-mot-tyngende-regulering/>

IIF. (2010b, April 16). *Comments by the Institute of International Finance on the Basel Committee for Banking Supervision's Consultative Documents*. Hentet Mai 29, 2010 fra Institute of International Finance: <http://www.iif.com/download.php?id=jZVDLkRpOMI=>

IIF. (2010a, Juni 10). *Interim Report on the Cumulative Impact on the Global Economy of Proposed Changes in the Banking Regulatory Framework*. Hentet Juni 10, 2010 fra Institute of International Finance: http://www.ebf-fbe.eu/uploads/10-Interim%20NCI_June2010_Web.pdf

Jansrud, A. (2010). *En flom av nytt regelverk for bank og forsikring*. Hentet Mai 15, 2010 fra KPMG: http://www.kpmg.no/arch/_img/9591890.pdf

Johansen, E. (2006). *Bankenes Sikringsfond*. Hentet Mars 23, 2010 fra Hva er Basel II og mulige virkninger i bankmarkedet: <http://www.bankenessikringsfond.no/PageFiles/2255/Ass.%20direkt%C3%B8r%20Erik%20Johansen,%20Sparebankforeningen.ppt>

Johansen, E. (2005, September 11). *Basel II – tilpasninger og utfordringer*. Hentet Mai 15, 2010 fra Bankenes sikringsfond: <http://www.bankenessikringsfond.no/PageFiles/2255/Ass.%20direkt%C3%B8r%20Erik%20Johansen,%20Sparebankforeningen.ppt>

Johansen, E. (2001a, November 1.). *Baselkomiteens forslag til endring av kapitaldekningsreglene*. Hentet Mars 21., 2010 fra Sparebankforeningen: <http://www.grunnfondsbevis.no/id/1750.2>

Johansen, E. (2009). *Hvordan kan fundingen gjøres mer robust*. Hentet Mai 23, 2010 fra Sparebankforeningen: www.sparebankforeningen.no/asset/180/1/180_1.ppt

Johansen, E. (2001b, November 27). *Skattefradrag for renter på fondsobligasjoner*. Hentet April 13, 2010 fra Sparebankforeningen: <http://www.sparebankbladet.no/id/1794.0>

- JP Morgan Chase & Co. (2010, April 17). *Comments received on the consultative documents "Strengthening the resilience of the banking sector" and "International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring"*. Hentet Mai 24, 2010 fra Baselkomiteen: <http://bis.org/publ/bcbs165/jpmorganchase.pdf>
- Kommunal- og regionaldepartementet. (2004). *Om boligpolitikken*. Hentet Mai 23, 2010 fra Regjeringen: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/dok/regpubl/stmeld/20032004/stmeld-nr-23-2003-2004-/7/3.html?id=330436>
- KPMG. (2010). *Financial Risk Management*. Hentet April 7, 2010 fra KPMG: http://www.kpmg.no/arch/_img/9364155.pdf
- KPMG. (2010b). *Årets julegave fra Basel-komiteen: Nye krav til soliditet og likviditet*. Oslo: KPMG Financial Risk Management.
- Kredittilsynet. (2003). *Submission on the proposal for a new capital adequacy framework*. Oslo: The Norwegian Savings Banks Association.
- Kunnskapssenteret. (2004, August 23). *Eksplorerende design*. Hentet Mai 29, 2010 fra Kunnskapssenteret: <http://www.kunnskapssenteret.com/articles/2515/1/Eksplorerende-design/Eksplorerende-design.html>
- Lovdata. (2007, Juni 29). *Forskrift om minstekrav til kapitaldekning for markedsrisiko mv. for kredittinstitusjoner og verdipapirforetak*. Hentet Juni 15, 2010 fra Lovdata: <http://www.lovdata.no/for/sf/fd/td-20000622-0632-001.html>
- Madura, J. (2008). *Financial Institutions and Markets*. Mason, Ohio, USA: Thomson South-Western.
- Martinsen, T. (2005, Januar 17). *Hvilken effekt vil nye kapitaldekningsregler kunne få for marginer i Kredittmarkedet?*. Hentet April 7, 2010 fra SpareBank 1 Gruppen: http://www.grunnfondsbevis.no/asset/149/1/149_1.ppt
- Mishkin, F. S., & Eakins, S. G. (2006). *Financial Markets & Institutions Fifth Edition*. USA: Pearson Education International.
- Miu, P., Ozdemir, B., & Giesinger, M. (2010, Februar). *Can Basel III work? - Examining the new Capital Stability Rules by the Basel Committee*. Toronto, Ontario, Canada.
- NB, SSB. (2010, Januar 27). *Boligfinansieringen i Norge*. Hentet Juni 15, 2010 fra Norges Bank: <http://www.norges-bank.no/upload/78046/figurer-27-01-2010.pdf>
- Nordea. (2010). *Årsberetninger*. Hentet Mai 20, 2010 fra Nordea: http://www.nordea.com/sitemod/upload/Root/www.nordea.com%20-%20no/Investor%20Relations/2009_Summary_NO.pdf
- Norges Bank. (2010, Mai 11). *Finansiell stabilitet 1/10*. Hentet Mai 12, 2010 fra Norges Bank: http://www.norges-bank.no/upload/80064/finansiell_stabilitet_rapport_1_2010.pdf

- Norges Bank. (2009, Desember 01). *Finansiell stabilitet 2/09*. Hentet April 5, 2010 fra Norges Bank: http://www.norges-bank.no/upload/77613/finstab_2_09.pdf
- Norges Bank. (2007, Juli 06). *Internasjonalt arbeid*. Hentet April 27, 2010 fra Norges Bank: http://www.norges-bank.no/templates/article____66554.aspx
- Norges Bank. (2001, 3). *Karlsen, Harald; Øverli, Frode. Nye kapitaldekningsregler : Mulige virkninger av «Basel II » for banker, myndigheter og det finansielle systemet*. Hentet Mars 22, 2010 fra Norges Bank: http://www.norges-bank.no/upload/import/publikasjoner/penger_og_kreditt/2001-03/regler.pdf
- Norges Bank. (2006, Juni 08). *Mandat og oppgaver*. Hentet April 27, 2010 fra Norges Bank: http://www.norges-bank.no/templates/article____12116.aspx
- Norges Bank. (2004). *Norske finansmarkeder - pengepolitikk og finansiell stabilitet Skriftserie nr. 34*. Oslo: Norges Bank.
- OECD. (2010). *THINKING BEYOND BASEL III: NECESSARY SOLUTIONS FOR CAPITAL AND LIQUIDITY: Volume 2010 - Issue 1*. OECD 2010.
- Olsen, A. B. (2006). *Hvordan skape reell forbedring i styring og kontroll av operasjonell risiko i banker og andre foretak?* Hentet Mai 2010 fra Norges Interne Revisorers Forening: http://www.nirf.org/_upl/hvordan_skape_reell_forbedring_i_styring_og_kontroll_av_operasjonell_risiko_i_banker_og_andre_foretak_som_forvalter_andres_penger_og_verdier.doc
- PWC. (2009, Desember). *Basel Committee proposals for 'Strengthening the resilience of the banking sector'*. Hentet April 13, 2010 fra PriceWaterHouseCoopers: Banking and Capital Markets: <http://www.pwc.com/gx/en/banking-capital-markets/assets/PwC-basel-proposal.pdf>
- Rajan, R. S., & Bird, G. (November 2001). *Banks, Maturity Mismatches and Liquidity Crisis: A simple model*.
- Ramm, C. (2004, September 4.). *DnB NOR*. Hentet Mars 21, 2010 fra Nye internasjonale rammevilkår for bankene, BASEL II, konsekvenser for kundene og verdipapir-markedet: http://www.dnbnor.no/portalfront/nedlast/no/bedrift/kurs_seminar/christian_ramm_dnbnor_markets.pdf
- RBS. (2010, April 19). *Comments received on the consultative documents "Strengthening the resilience of the banking sector" and "International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring"*. Hentet Mai 24, 2010 fra Baselkomiteen: <http://bis.org/publ/bcbs165/rbosl.pdf>
- Reuters. (2010c, Juni 7). *Bankers to warn on regulation overkill risk*. Hentet Juni 7, 2010 fra Reuters: <http://www.reuters.com/article/idUSTRE6561FJ20100607>
- Reuters. (2010b, April 12). *French banks among worst hit by capital uncertainty*. Hentet Mai 25, 2010 fra Reuters: <http://www.reuters.com/article/idUKTRE63B30C20100412>

- Reuters. (2010a, Januar 25). *Scenarios - Likely impact on banks of new Basel Committee rules*. Hentet Mai 13, 2010 fra Reuters: <http://uk.reuters.com/article/idUKTRE60O3WX20100125> basert på kilder fra Credit Suisse, UniCredit, Evolution Securities, Nomura, Standard & Poor's, PricewaterhouseCoopers, Concept Capital, Deutsche Bank, Keefe, Bruyette & Woods
- Ronen, J., Saunders, A., & Sondhi, A. C. (2000). *Off-balance sheet activities*. New York: The Vincent C. Ross Institute of Accounting Research, The Leonard N. Stern School of Business, New York University og New York University Salomon Center.
- Seeking Alpha. (2009, Desember 20). *Will Basel III Recommendations Cause a Bond Bubble*. Hentet Mars 24, 2010 fra Seeking Alpha: <http://seekingalpha.com/article/178961-will-basel-iii-recommendations-cause-a-bond-bubble>
- Shin, H. S. (2009). Reflections on Northern Rock: The Bank Run that Heralded the Global Financial Crisis. *Journal of Economic Perspectives - Volume 23, Number 1*, ss. 101-119.
- SIX News. (2010, Juni 10). *Jekker opp BNP for 2010*. Hentet Juni 12, 2010 fra Hegnaronline: <http://www.hegnar.no/okonomi/article431045.ece>
- Skauge, A. (2005). *Vil Basel II gi oss en tryggere banksektor?* Hentet Mars 22., 2010 fra Finanstilsynet: <http://www.kredittilsynet.no/archive/attachments/01/10/Skaug008.doc>
- SSB. (2009, Januar 9). *Bankenes kortsiktige finansiering øker*. Hentet Mai 8, 2010 fra Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/orbofbm/arkiv/art-2009-01-09-01.html>
- Standard & Poor's. (2010b). *Basel III Proposal To Increase Capital Requirements For Counterparty Credit Risk May Significantly Affect Derivatives Trading*. New York: Standard & Poor's Financial Services LLC (S&P).
- Standard & Poor's. (2010a). *Basel III Proposals Could Strengthen Banks' Liquidity, But May Have Unintended Consequences*. New York: Standard & Poor's Financial Services LLC (S&P).
- Standard & Poor's. (2010c, April 17). *Standard & Poor's Response To The Basel Committee's Proposals On Bank Capital And Liquidity*. Hentet Mai 1, 2010 fra Baselkomiteen: <http://www.bis.org/publ/bcbs165/standardpoors.pdf>
- Stigum, M., & Crescenzi, A. (2007). Stigum's money market. I M. Stigum, & A. Crescenzi, *Stigum's money market* (ss. 736-744). New York, USA: McGraw Hill Companies.
- Svenska Bankföreningen. (2010, April 19). *Comments received on the consultative documents "Strengthening the resilience of the banking sector" and "International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring"*. Hentet Mai 24, 2010 fra Baselkomiteen: <http://bis.org/publ/bcbs165/sbac.pdf>

Tarullo, D. K. (2008). *Banking on Basel: The Future of International Financial Regulation*. I D. K. Tarullo, *Banking on Basel: The Future of International Financial Regulation* (s. Kapittel 6). Washington, DC: Peterson Institute for International Economics.

Teslo, J. (2010b, Mai 12). *Nye bankkrav i støpeskjeen*. Hentet Mai 15, 2010 fra DnB NOR: www.dnbnor.no Intranett

Teslo, J. (2010a, Mai). Virkningene av Basel III. (K. Kristoffersen, Intervjuer)

The Economist. (Jan. 2010). Base camp Basel: Regulators are trying to make banks better equipped against catastrophe. *The Economist* .

The Economist. (2010, Mai 27). The banks battle back: A behind-the-scenes brawl over new capital and liquidity rules. *The Economist* .

Uddu, D. O. (2009, September 23). *Styring og kontroll av likviditetsrisikoen i bank*. Hentet April 15, 2010 fra Bankenes Sikringsfond:
<http://www.banknessikringsfond.no/Global/Sikringsfondet/H%C3%B8stkonferansen%2009%20presentasjoner/Risikoeksponering%20styring%20og%20kontroll%20v%20Dag%20O%20Uddu.pdf>